

SLOVENJ
GRADEC
15. NOVEMBER
1979
LETO I

odsevanja

odsevanja

časopis za leposlovje in kulturna vprašanja — številka 2/3

Pred vse družbene dejavnike in strukture, tudi na kulturnem področju, so postavljene zahtevne naloge planiranja za prihodnje petletno obdobje. Nedvomno je izredno pozitivno, da je postopek stekel dovolj zgodaj, saj bo mogoče pripraviti vse dokumente pretehtano in usklajeno — tako na ravni krajevnih skupnosti kot občine in republike.

Temeljni kazalec bo vsekakor ocena, ki jo bodo posamezne dejavnosti in ustanove — kulturni zavodi, društva, krajevne skupnosti, ZKO in občinska kulturna skupnost — izdelale, ko bodo analizirale uresničitve srednjeročnega načrta.

Prva posvetovanja so pokazala, da načrte še uresničujemo in da ne bodo v celoti izvršeni, čeprav je pred nami še celo leto 1980, in da bo zategadelj potrebno poiskati vzroke, ki so realizacijo zavrlji. Zato ocena ni nepomemben akt in ne sme biti zgolj poročilo, pač pa tehtna analiza in temelj, na katerem bo mogoče kar najbolj stvarno zastaviti nadaljnji razvoj in njegove cilje.

Ko govorimo o načrtih, mislimo tako na programske kakor na investicijske naloge, v obeh primerih pa seveda na ustreznosti obseg in denarno vrednost. Zavedamo se, da capljanje na mestu pomeni nazadovanje.

In prvi podatki so pokazali, da bomo morali za kulturno dejavnost v občini nameniti v letih 1981—85 več sredstev, saj bi rast le-teh v takem razmerju, kot je bilo doslej, pomenila odločno zaostajanje. Razen tega pa bo potrebno načrtovati in uresničiti nekatere nove naloge, ki pomenijo nove kvalitete in razsežnosti, sicer bo kulturna dejavnost okrnjena: le-te bo potrebno natančno določiti ter jih časovno, denarno in kadrovsko ovrednotiti. Še posebno pretehtano velja planirati investicijske posege: v zdajšnjem obdobju glede tega zaostajamo — in to največ zaradi objektivnih razlogov, kajti pridobivanje dokumentacije in usklajevanje predlogov je dokaj zamudno delo. Vsekakor bomo morali pri planiranju imeti pomembnejšo besedo krajevne skupnosti, saj prav tam, kjer delovni ljudje prebivajo, v največjem obsegu uresničujejo pravice in dolžnosti do kulturnih dobrin. Še posebej, če bomo odločali za tretji samoprispevek!

Najbrž pa bomo morali razmišljati tudi o organizacijskih premikih, strokovni rasti in povečanju strokovnega kadra, o tesnejšem sodelovanju poklicnih in nepoklicnih struktur, povezovanju nekaterih dejavnosti s turističnim gospodarstvom, storiti več za medobčinsko sodelovanje, sodelovanje z zamejci, predvsem koroškimi Slovenci, in za izmenjavo kulturnih vrednot s pobrateno občino Gornji Milanovac itd.

Tako seveda stoji kulturna skupnost, ki naj bi povežala in enotno usmerila vse načrte kulturnih dejavnosti v občini pred odgovorno in nelahko nalogo: namreč, s krajevnimi skupnostmi, društvi, ZKO in zavodi uskladiti načrte, le-te s splošnim razvojem, jih denarno in časovno ovrednotiti in tako začrtati kar največjo izrabo ustvarjalnih in poustvarjalnih sil in možnosti za hitrejši in bogatejši razvoj. Da bi ta načrt bil vsestransko sprejemljiv in najboljši, vabimo vse delovne ljudi in občane, da na sestankih krajevnih skupnosti, v delegacijah in ob drugih priložnostih razpravljajo o predloženih srednjeročnih dokumentih razvoja občine, še posebej pa razvoja kulturnih dejavnosti, predlagajo boljše rešitve in tako pomagajo oblikovati dokument, ki bo nakazal jasno razvojno pot in opredelil naloge vseh, ki so odgovorni za napredek kulture v občini.

TONE TURIČNIK

HENRY MOORE — Delovni model za mater z otrokom, 1974/75, bron,

Vsem občanom občine Slovenj Gradec
čestitamo za Dan republike

UREDNIŠTVO ODSEVOV

VSEBINA:

4	Dr. Boris Majer: Idejni tokovi v kulturi	12	Vladimir Verdnik: Ogledalo in pisalni stroj
4	Franc Lasbaher: Usmerjeno izobraževanje v koroških občinah	15/16	Mladi pesniki in pisatelji
5	Risto Stojanovič: Nekatera stališča o nadaljnem raziskovanju samoupravljanja	19	Jože Potočnik: Vtisi s poti po SR Srbiji
8	Miroslav Osojnik: Prežihov Voranc — pisatelj, revolucionar	20	Knjižnica "Ksaverja Meška": Knjižne novosti od 15. maja do 1. septembra 1979
10	Prim. dr. Drago Plešivčnik: Na obisku pri Henryju Mooru	22	Ocene književnih del
11	Marjan Pungartnik: Pesmi	23	Sergej Vrišer: Življenje in delo Janeza Jurija Mersija
		28	Henry Moore

Okvirna usmeritev kulturnega razvoja Slovenije v obdobju 1981 — 85

I. Splošne naloge in usmeritve

Uveljavljanje kulture kot nepogrešljive sestavine celotne družbene reprodukcije, obenem pa organskega dela življenja vsakega posameznika, skozi katerega se bogati njegova osebnost in udejanje njegovo človeško bistvo, je že v tem obdobju doživelo pomembne potrditve, saj so kulturne dejavnosti tako po obsegu programov kot po njihovi kvaliteti ter bogastvu oblik zabeležile precejšnjo rast. Kljub temu pa vraščanje kulture v vse oblike družbenega življenja še ni doseglo stopnje, ki bi omogočila zares ustrezno načrtovanje potreb in interesov, s tem pa primerno sestavo programov ter njihovo financiranje. V naslednjem srednjeročnem obdobju bo potrebno največjo pozornost zato posvetiti naslednjim splošnim vprašanjem:

— vzpodbujati je potrebno takšno izdelavo srednjeročnih planov in programov v organizacijah združenega dela in krajevnih skupnosti, kjer bo kultura dobila enakovredno mesto ob drugih družbenih dejavnostih, obenem pa v organizacijah združenega dela, delovnih skupnostih in društvih s področja kulture vzpodbujati izdelavo srednjeročnih planov in programov, ki bodo v skladu z metodo srečujočega planiranja te potrebe upoštevale;

— nadalje usposabljanje delegate in prilagajati organiziranost kulturnih skupnosti čim ustrežnejši uveljavitvi svobodne menjave dela, kjer bodo skupščine kulturnih skupnosti postale vsebinsko poln prostor nesporednega dogovarjanja in sporazumevanja med izvajalci in uporabniki. Obenem pa bo treba v skladu z novim zakonom o kulturnih skupnostih na novo opredeliti vlogo Kulturne skupnosti Slovenije, v kateri se uporabniki in izvajalci zlasti dogovarjajo o enotni kulturni politiki;

— zagotoviti sredstva za dogovorjene programe na način in v obsegu, da bo z njima doseženo ustrezno materialno razmerja kulture do drugih vrst združenega dela in da bo zagotovljen enak ekonomski položaj kulturnih delavcev z delavci v drugih dejavnostih, tako da bo kultura tudi po svojem družbenoekonomskem položaju postala enakopravna sestavina združenega dela;

— dosledno uveljavljati neposrednejši samoupravljaljski vpliv delegatov na delovanje organizacij združenega dela, delovnih skupnosti in društev s področja kulture;

— vzpostaviti ustrezne osnove in primerna merila za vrednotenje dogovorjenih kulturnih programov in za ustrežnejše nagrajevanje umetniške ustvarjalnosti;

— še nadalje razvijati in krepiti vlogo ljubiteljske kulture kot ene najpomembnejših sestavin za razvoj človekove lastne ustvarjalnosti;

Delovanje v teh smereh bo zagotovilo neposrednejše in smotrnejše načrtovanje in izvajanje kulturnih programov, s tem pa hitrejšo in učinkovitejšo uveljavitev kulture kot pomembnega dejavnika oblikovanja družbene zavesti in nadaljnega napredka naše samoupravne socialistične družbe.

II. Programske usmeritve

V naslednjem srednjeročnem obdobju je potrebno nadaljevati z izvajanjem zastavljenih programov, obenem pa pospešiti predvsem tiste, ki jih v tem obdobju nismo izvedli v načrtovanem obsegu. Na nekaterih področjih je treba uveljaviti nove naloge, za katere so se pokazale utemeljene potrebe.

1. Založništvo in knjižničarstvo

1.1. V okvirih sedanjega programa je treba nadaljevati s podpiranjem knjižnih izdaj leposlovnih, mladinskih, družboslovnih, znanstvenih in drugih del slovenskih avtorjev in tudi z izdajanjem revijalnega tiska s teh področij. Pri tem bo potrebno razširiti

oblike sofinanciranja in tudi povečati obseg založniških programov. Pomembne naloge so: priprava zahtevnejših temeljnih del, zagotovitev boljših pogojev dela nekaterih revij, in sofinanciranje nekaterih prevajalskih programov. Skozi merila sofinanciranja založniških programov bo uveljavljeno primerno povračilo avtorjem in prevajalcem, obenem pa tudi upostavljena delitev dela med založniškimi hišami.

Obseg programov bi se moral na ta način povečati (sedaj 280 naslovov v nakladi ca. 500.000 izvodov), pri čemer naj bi se delež prihodka založniških organizacij v okviru KSS od sedanjih približno 3 % povzpela na okoli 6 %. Sredstva za založništvo v okviru KSS naj bi se v tem obdobju podvojila.

1.2. Zagotoviti bo treba nadaljnje vraščanje knjižničarske dejavnosti v sistemu družbenega informiranja, strokovno in kadrovske usposabljanje knjižnic za izvajanje z zakonom predvidenih nalog, širjenje mreže knjižnic, modernizacijo poslovanja in nove oblike programiranja in širjenja knjige (razstave, literarni večeri, ustanavljanje čitalnic in podobno). Še nadalje bo treba pozornost namenjati ustreznemu dotoku literature in zagotavljanju primernih prostorskih možnosti. Najmanjši dotok novih knjig v knjižnici bo znašal 1 knjiga / 10 prebivalcev letno. V Kulturni skupnosti Slovenije bo prostor za usklajevanje in dogovarjanje o enotni politiki na knjižničarskem področju, v njej pa se bo zagotavljal tudi del programa Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani in v neki meri tudi Univerzitetne knjižnice v Mariboru kot druge arhivske knjižnice v SRS.

2. Gledališče

2.1. Slovenska gledališča v naslednjem obdobju ne bodo povečavala števila novih uprizoritev, ponudila pa bodo večje število gostovalnih predstav. Pri tem bodo upoštevala možnosti in potrebe novih kulturnih domov, posebej še kulturnega doma Ivana Cankarja (v nadaljevanju KDIC). Predvidevamo tudi nadaljnjo rast ljubiteljske dejavnosti in s tem tudi rast gledališke zmogljivosti za zadovoljitev povečanih potreb delovnih ljudi in občanov.

3. Glasba in ples

3.1. Število opernih in plesnih uprizoritev bo ostalo v dosedanjih mejah, pri čemer pa bo potrebno doseči večje sodelovanje obeh hiš (Ljubljana, Maribor); prav tako bo treba izboljšati sodelovanje med vsemi orkestri (opernih, RTV in Slovenska filharmonija) saj so kadrovske problemi tu izrazito pereči. Zaradi novih zahtev, ki bodo nastale z novimi prostorskimi zmogljivostmi predvidevamo povečanje števila kadrov na tem področju. Prav tako predvidevamo, da bo ljubiteljska dejavnost še naraščala, število koncertov in raznih glasbenih in plesnih nastopov se bo povečalo.

4. Likovna dejavnost

4.1. Programi na tem področju bodo še nadalje usmerjeni k pripravljanju obširnejših, strokovno zahtevnejših temeljnih razstav, ki so v sedanjem obdobju dokazale utemeljenost in izzvale veliko zanimanje občinstva. Prizadevati pa si bo treba za prenos teh razstav tudi v druge kraje. Posebna skrb bo posvečena katalogom, ki jih bo treba še bolj racionalno izdajati. Vsa likovna razstavišča bo treba med seboj tesneje povezati in bolj izrabiti naše razstavne možnosti in še bolj približati likovne vrednote občinstvu širom po Sloveniji.

5. Film

5.1. Programe kinematografije bo potrebno v večji meri upoštevati v programih kulturnih skupnosti, ter hitreje razreševati tudi nekatera pereča kinematografska prostorska vprašanja.

5.2. Programe filmske proizvodnje bo potrebno povečati že v prvem letu naslednjega srednjeročnega obdobja od sedanjih 3 na 5 celovečernih filmov letno in od sedanjih 10 na 20 kratkih filmov letno. Predvidevamo, da bo VIBA film znatno povečal prihodke iz drugih virov, tako da bodo sredstva v ta namen v okviru svobodne menjave dela v Kulturni skupnosti Slovenije zrasla za približno 50 %. S povečanim programom bo slovenska proizvodnja šele dosegla že pred desetletjem predvideni obseg ki bo v sprejemljivih okvirih, ki so nujno potrebni tako z ekonomskega, tehničnega in programskega vidika, (v SR Hrvatski letno posamejno okrog 8, v SR Srbiji pa 10 celovečercerov).

6. Varstvo kulturne dediščine

6.1. Ob izvajanju dosedanjih programov na arhivskem, muzejskem in spomeniško-varstvenem področju (konservacija in restavracija gradiva, mikrofilmanje, izdaje vodnikov, arhivske in muzejske razstave, modernizacija muzejskih zbirk, odkupi), pri čemer pa se bo treba dogovoriti tudi za ustrezno delitev dela med muzeji ter izdelati merila za določanje arhivskega gradiva trajnejšega pomena, bo glavna pozornost namenjena tudi zagotavljanju boljših prostorskih možnosti za delovanje teh ustanov. Največje naloge pa so na področju spomeniškega varstva, kjer bo v naslednjem srednjeročnem obdobju v skladu z določili zakona o varstvu kulturne in naravne dediščine potrebno končati pa tudi začeti temeljite sanacije in oživljanja najpomembnejših kulturnih spomenikov; spomenikov NOB, gradov in drugih pomembnejših spomenikov ter starih mestnih jeder. Za izvedbo teh nalog bi se morala sredstva vsaj podvojiti.

6.2. V naslednjem obdobju bo potrebno razširiti vprašanje Muzeja ljudske revolucije in pokrajinskih muzejev NOB za Gorenjsko in Primorsko.

7. Radio in televizija

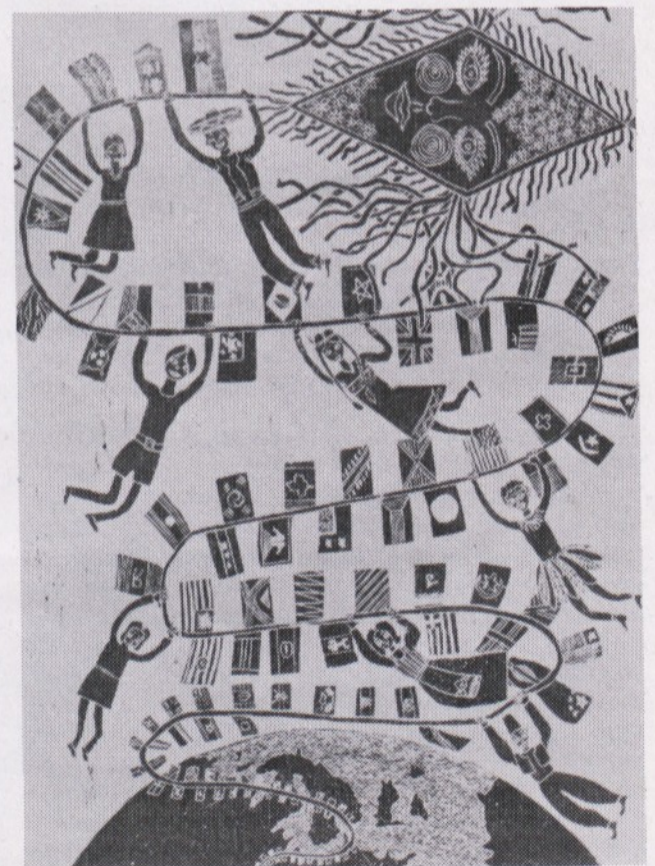
7.1. Splošen razvoj kulture narekuje nujnost, da se sodelovanje RTV in OZD s področja kulture nenehno povečuje, zlasti še na dramskem področju in pri TV nadaljevanjih ter na glasbenem področju. S pravočasnim dogovarjanjem in načrtovanjem bi bilo mogoče posneti več kot doslej in tudi bolj izbrana in bolj radiu in televiziji prilagojena dela. Odprto pa je sploh sodelovanje ustreznih SIS v prihodnje v programski strukturi. RTV (glede na posamezna interesna področja) in s tem v zvezi tudi vprašanje, ali se bo širila vloga KSS pri zagotavljanju sredstev za kulturne programe RTV ali ne, pri čemer je tudi še nerešeno, kdaj se bo ustanovila (in s kakšno vlogo) posebna SIS za radio in televizijo.

8. Kulturna dejavnost narodnosti v SRS

8.1. Italijanska in madžarska narodnost bosta še naprej deležni posebne pozornosti in podpore pri razreševanju lastne kulturne dejavnosti in ustvarjalnosti. Z gradnjo domov se bodo tudi povečale in izboljšale možnosti za njun nadaljnji kulturni razvoj.

9. Kulturni stiki s Slovenci zunaj SRS

9.1. Nadaljnja rast kulturne dejavnosti zamejskih in drugih Slovencev zunaj SRS bo zahtevala v naslednjem obdobju ugotovitev nekaterih stalnejših in trdnih oblik dela in zgraditev ustreznih prostorskih možnosti (kulturnih domov). Število kulturnih akcij bo raslo, kakovost programov se bo izboljšala in vse več usklajenosti in načrtnosti bo pri sodelovanju matičnih kulturnih organizacij z našimi delavci v tujini in z izseljenci.

LJILJAN KRTINIČ, 13 let, "OŠ Jovan Mikić, Subotica, linorez"

Z razstave "Otroci za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu, 1979

10. Sodelovanje med narodi in narodnostmi v SFRJ

10.1. Medrepubliški dogovori so obseg teh programov znatno povečali že v sedanjem srednjeročnem obdobju, pričakujemo pa, da se bo taka rast nadaljevala, še zlasti na tistih področjih, kjer sodelovanje za zdaj še ni zadovoljivo (književnost, glasba, likovna kultura) pa tudi s tistimi območji, kjer še ni tradicionalnih stikov. Tudi zaradi delovanja KDIC predvidevamo večjo uveljavitev nekaterih zahtevnejših oblik takih izmenjav (gledališka in glasbena gostovanja).

11. Kulturni stiki s tujino

11.1. Izvajanje politike miroljubnega sožitja in neuvrščenosti nalaga naši državi pri sodelovanju s tujino v kulturnih programih pomembne naloge, del katerih prevzema tudi Slovenija. Predvidevamo, da bosta v prihodnjem srednjeročnem obdobju hitro narasla število in zahtevnost akcij na osnovi meddržavnih programov, verjetno pa tudi na osnovi stikov med posameznimi mesti in glede na možnosti KDIC. Izmenjava kulturnih delavcev ne bo bistveno presešla dosedanjih okvirov, prav tako pa tudi ne stiki med posameznimi našimi in tujimi ustanovami. Sodimo, da bo zaradi zahtevnosti programov treba vsaj polovico več sredstev kot sedaj zaradi prevzema novih nalog pri kulturnih stikih z deželami v razvoju.

12. Kadri

12.1. Z ustanovitvijo posebne izobraževalne skupnosti za kulturo bodo organizacije združenega dela in društva s področja kulture neposredno zagotavljala sredstva za kadrovske reprodukcije in jih vračunavala v ceno programa. V naslednjem srednjeročnem obdobju so predvidene tudi nekatere nove oblike rednega in dopolnilnega izobraževanja za delavce v kulturi in druge izvajalce kulturnih programov. V skladu s tem se bo povečalo tudi število štipendij. Taka preobrazba bo terjala povečanje sredstev, ki jih bodo delavci združevali v okviru kulturnih skupnosti, obenem pa se bodo primerno zmanjšala sredstva, ki jih delavci sedaj za zadovoljevanje potreb kulturnih dejavnosti na področju vzgoje in izobraževanja neposredno združujejo v okviru izobraževalnih skupnosti. Na enak način se bodo združevala sredstva tudi za naložbe, ki bodo v naslednjem srednjeročnem obdobju potrebne za ureditev prostorskih stisk nekaterih umetniških akademij oz. fakultet (AGRFT, Glasbena akademija, Likovna akademija, deloma Filozofska fakulteta).

13. Naložbe

13.1. Obseg naložb je potrebno zadržati vsaj v sedanjih okvirih. Manjše naložbe v večji meri prepustiti občinam, v program Kulturne skupnosti Slovenije pa vnesti le zahtevnejše novogradnje ali prenovitve, ureditve prostorov za dejavnosti širšega pomena, prostore v občinskih središčih v obmejnih in manj razvitih območjih. Do konca obdobja nobeno od občinskih središč ne bi smelo biti brez primerne kulturne dvorane. Nujno je izdelati standarde za kulturne prostore.

13.2. Poleg tega, da bomo dokončali v tem srednjeročnem obdobju zažete nove gradnje in prenovitve (na primer Kulturni dom Ivana Cankarja, gledališki prostori v Mariboru, kulturni center v Novi Gorici in druge kulturne domove po Sloveniji) bo potrebno največjo pozornost posvetiti ureditvi prostorskih vprašanj Muzeja ljudske revolucije Slovenije, Narodne galerije, Narodne in univerzitetne knjižnice, muzejem, arhivom, knjižnicam, Operi in baletu ter Lutkovnemu gledališču v Ljubljani ter še nekaterim drugim.

14. Pomoč manj razvitim območjem

14.1. Načini pomoči se bodo ob zmanjšanem številu občin, ki bodo prejemale solidarnostno pomoč, nekoliko razširili, vendar bo poudarek še vedno na dosedanjih oblikah, na knjižničarstvu, na gostovanjih ter na prostorih in kadrih.

15. Raziskovalne naloge

15.1. Z izvedbo zahtevnejših raziskav o posameznih kulturnih dejavnostih, bodo podane trdnejše osnove za dogovarjanje in usmerjanje enotne kulturne politike v okviru Kulturne skupnosti Slovenije in omogočeno dolgoročno planiranje.

TONE TURIČNIK

VEČJE POTREBE TERJAJO PREMIKE

Razgovor z Nikom Kolarjem, tajnikom občinske kulturne skupnosti Slovenj Gradec.

Kdo ga ne bi poznal: zdaj je tu pri tem delu, zdaj tam pri drugem, vselej pa je prizadevanje namenjeno kulturi.

Ko sva se pogovarjala, je bilo njegovo delo med drugim usmerjeno tudi v razstavo "Za boljši svet", pa v pripravo ocene, kako smo realizirali zastavljene načrte, predvsem investicijske naloge na področju kulture, in zbiranje podatkov za pripravo smernic za prihodnje ter organizacijo Koroške glasbene jeseni, oceno devetmesečnega gospodarjenja oziroma uresničitev načrtov za letošnje leto itd.

Ko sem ga vprašal po obsegu dela, je bil odgovor pravzaprav zanimiv seznam nalog, ki jih delavec na tem delovnem mestu opravlja — od izvrševanja sklepov skupščine kulturne skupnosti in izvršnega odbora ter drugih teles do povezovanja in usklajevanja nalog med OKS, ZKO ter krajevnimi skupnostmi in občinskimi telesi ter drugimi SIS. Posebej je poudaril, da je vesel vsakega premika na kulturnem področju, in ugotovil, da smo v zadnjem času napravili kar lep korak k napredku in da je bilo to mogoče zategadelj, ker vendarle vse več ljudi spremlja kulturna prizadevanja z naklonjenostjo, vse več pa jih tudi tako ali drugače aktivno sodeluje — bodisi kot člani delegacij ali kot aktivni ustvarjalci in poustvarjalci v društvih. Ob tem ne pozabi poudariti, da je nekaj prireditev bilo izjemnih in da je z njimi živela vsa občina: recimo, Mir 75 — 30 OZN, začetek uresničevanja ideje o Gaju svobode, ustanovitev in adaptacija koroškega pokrajinskega muzeja revolucije, organizacije Koroške glasbene jeseni, razstava v čast Jakčeve 80-letnice, pridobitev prostorov za knjižnico, adaptacija doma v Podgorju, izid knjige o Tisnikarju in še kaj. Organizacijska, ustvarjalna in poustvarjalna prizadevanja so velika, ljudje so ob velikih prireditvah pripravljene kultivirati svoje bivalno okolje, kar je vendarle odraz novih in plemenitejših odnosov, kulturna klima je pozitivna — napravili pa bi še več, toda manjka nam denarja. Ugotavljamo, poudarja, da že močno zaostajamo v primerjavi z drugimi občinami glede denarnih sredstev in da bomo morali v tem smislu napraviti odločnejši premik tudi v naši občini. Če seveda nočemo, da bi se začele stvari podirati! Poudarja, da smo marsikatero težavo s skupnimi napori vseh dejavnikov uspešno premagali in da bo tako mogoče tudi v prihodnje. Velik delež so

prispevali občani, ko so se z referendumom odločali za program investicij v šolstvu, zdravstvu, komunalni dejavnosti in tudi kulturi. Poudariti velja, da se občinska kulturna skupnost in zavodi ter društva redno iskali še druga sredstva, kar je sicer terjalo dodaten delovni napor, bilo pa je vsekakor uspešno. Marsikatero prireditev ali predstavo so prevzele na svoja ramena posamezne TOZD.

— Pa investicije?

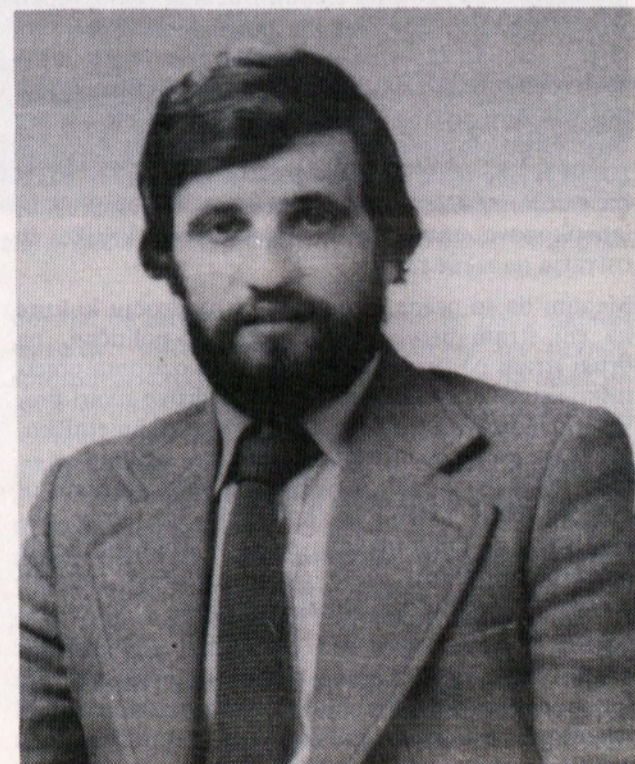
— Uspešnost referenduma je odprla vrata tudi investicijskim posegom. V Podgorju so dela pri obnovi doma zaključena, finančno pa investicijo zdaj zaključujemo. Na Selah se pripravljajo, dela pa naj bi stekla prihodnje leto in tako bodo v tem kraju ob prizadevanju vseh krajanov in struktur dobili večnamenski prostor, ki bo rabil za vse krajevne potrebe. Enako velja za Dolič. V Starem trgu so že pripravili načrte za prizidek manjše dvorane. Težave so s finančnim načrtom. V Slovenj Gradcu pospešeno pripravljamo lokacijsko dokumentacijo in programsko usmeritev. V drugih krajih gre za manjše posege, ki naj bi bili opravljeni še v tem srednjeročnem obdobju. Z združevanjem sredstev bo seveda to mogoče. Poudariti pa velja, da pomaga tudi kulturna skupnost Slovenije. Najbrž je izredno pomembno, da smo sploh začeli s sistematično obnovo kulturnih domov, saj nove potrebe terjajo nove pogoje, premike in odpirajo nove možnosti. Zaostajanje pa pomeni nazadovanje. Nedvomno bomo s to zasnovo nadaljevali tudi v prihodnjem srednjeročnem obdobju. Prav bi bilo, da bi do leta 1985 uredili vse kulturne domove v občini.

— In druge osrednje naloge?

— Težko je zdaj reči, kaj bo najpomembnejše. Vsekakor bo potrebno še bolj združevati sile, tudi denarne, da bomo zastavljene cilje dosegli. Mislim, da bomo morali storiti vse, da se bodo povečala sredstva za kulturno dejavnost. Investicije, kot že rečeno, bomo morali pripeljati do konca. Odpirati nove možnosti programskega delovanja. Tudi povezovanja. Taka mnenja rastejo iz spoznanj uporabnikov in izvajalcev. Ljubiteljstvu se mora posvetiti še večja pozornost, poudarek na povezovanju s kulturnimi zavodi pa naj bo temeljna obveznost.

Prav bi bilo, da bi se uresničile zamisli glede gledaliških gostovanj ali celo abonmaja. Starotrške prireditve bi lahko dobile pomembnejši obseg. Gaj svobode bo potrebno razvijati hitreje. In še kaj! To so le temeljni podatki. Ko bomo vse to zbrali in uredili, bo stekla javna razprava o zastavljenem programu za prihodnje obdobje, dokončno pa ga bo sprejela skupščina v prihodnjem letu.

Vsekakor velja poudariti, da smo kljub težavam vztrajno napredovali, da smo ustvarili solidno osnovo za nadaljnje delo in da se bomo tudi v prihodnje trudili za napredek kulturnih dejavnosti v naši občini. Še enkrat pa velja opozoriti, da brez močnejše materialne osnove tudi hitrejšega napredka ne more biti.

DR. BORIS MAJER

II. IDEJNI TOKOVI V KULTURI

V zadnjem času prihaja v slovenski kulturi do zelo globokih estetskih, idejnih, filozofskih in v zadnji instanci tudi političnih razhajanj med najmlajšo, mlado, srednjo in staro generacijo, pa tudi znotraj teh generacij samih. Ta razhajanja imajo zelo različne vzroke, zato jih je zelo težko oziroma sploh nemogoče spraviti na skupni imenovalce. Tu gre najpoprejši za zelo globoke premike v pojmovanju in razvoju sodobne umetnosti same. Ti premiki seveda nujno vplivajo tudi na našo umetniško produkcijo, ki se želi popolnoma normalno vključevati v sodobna umetniška iskanja in prispevati k njim svojo delež. Bilo bi napačno, če bi ta iskanja posploševali in če bi jim aprioristično prispevali kakršnokoli globalno oceno, bodisi pozitivno, bodisi negativno. Ta iskanja seveda niso vedno plodna in ustvarjalna, s seboj prinašajo tudi mnogo idejno in vrednostno destruktivnega, umetniško in estetsko efemernega, preračunanega zgolj na trenutni učinek. Zelo veliko je tudi modnega posnemanja, porojenega in želje po hitrem vzponu in veliki publiciteti brez trdega boja za resnično umetniško in miselno kvaliteto. V tem pogledu nosi zelo velike odgovornosti kritika, ki vse preprosto enostransko forsira posamezne struje in posameznike iz kroga ali grupe, ki ji pripada. Takšno stanje otežuje normalno kritično komunikacijo, izpodkopava zaupanje v objektivnost kritike in ustvarja napačne fronte.

Menim, da so ocene razhajanja na področju kulture na eni strani preveč zgolj ideološko-politične, na drugi strani pa preveč zgolj literarno oziroma umetniško-estetske in da zato prve kakor druge stvari preveč poenostavljajo. Prve spregledujejo umetniško, druge pa politično stran problematike, gibljejo se — tako rekoč — v dveh razsežnostih, med katerimi ni mogoče najti avtentične komunikacije. Prav pomankanje te komunikacije pa je v večini primerov (izvzema skrajnosti) eden glavnih vzrokov mnogih nerodovitnih konfliktov in zaostrovanj.

Seveda ni nič lažjega kot v primerjavi z monumentalnimi spomeniki klasične umetnosti proglasiti vsa sodobna umetniška iskanja za ničeva in odpisati iz umetnosti vse tiste generacije, ki producirajo to umetnost ali jo zagovarjajo. Po drugi strani pa je

enako lahko — če ne še lažje — opredeliti se za takšno pojmovanje umetnosti, sprejeti nekritično vse, kar ponuja, kot najprogresivnejše, najsodobnejše, umetniško najpomembnejše, čemur je treba dati absolutno prednost pred kakršnimkoli drugačnimi pojmovanji umetnosti in umetniškega ustvarjanja sploh. Med tako nasprotujočimi si ocenami seveda ni mogoče nikakršen dialog, temveč zgolj medsebojno zanikanje. Prva ocena pozablja, da je sodobna avantgardna umetnost ne glede na to, kakšna je njena stvarna ali umišljena umetniška in estetska vrednost, izraz objektivnih premikov v razvoju umetnosti same v sedanjem zgodovinskem obdobju in da so ti premiki sami izraz širših družbenih procesov, ki jih ni mogoče ignorirati. Menim, da je treba poskušati razumeti sodobno avantgardno umetnost iz celotnega miselnega in socialnega konteksta današnje zgodovinske epohe in ne zgolj v primerjavi z monumentalno klasiko preteklosti (čeprav takšna primerjava nikakor ni brez pomena). Druga ocena pa spregleduje, da nosi sodobna avantgardna umetnost s seboj tudi zelo daljnosežne estetske, idejno-filozofske in socialno-politične implikacije, ki jih je treba vsestransko premisliti, preden se brez pridržka identificiramo z njo, zlasti pa, če jo preveč agresivno forsiramo kot edino resnično sodobno in resnično progresivno umetniško smer, ki naj bi se brezpogojno uveljavila nasproti vsem drugim pojmovanjem umetnosti in kulturne ustvarjalnosti sploh.

Omejil se bom samo na idejno-filozofsko in socialno-politične implikacije. Filozofski humus velikega dela sodobne avantgardne umetnosti (posebej še tiste, ki se pojavlja pri nas), je pozni eksistencializem, in strukturalizem. Postavlja se vprašanje: do kakšnih zaključkov bi prišla umetnostna kritika, če bi premotrila sodobno avantgardno umetnost v luči Marxove teorije elienacije, blagovnega fetišizma, opredmetenja in razpredmetenja, namesto da povsem nekritično ponavlja — dostikrat tudi brez potrebnega filozofskega razumevanja — posamezne eksistencialistične ali strukturalistične filozofske teze? Ali se ne bi v luči takšnega pristopa pokazale vsaj nekatere najekstremnejše težnje v sodobni avantgardni umetnosti kot pojavna oblika človekove odtujitve, kot nekritično pristajanje na blagovni fetišizem poznokapitalističnega sveta? Ali je mogoče v današnjem času in prostoru brez kakršnegakoli kritičnega pomisleka sprejeti tezo, da je na primer popolna identifikacija revolucije in kontrarevolucije, pri kateri izginejo vse razlike, kjer so argumenti prvega in drugega gibanja popolnoma istovetni, zgolj in samo gledališka igra, v kateri ne gre več za plasiranje takšnih ali drugačnih idej, temveč zgolj za uveljavljanje "nekaterih pravil gledališča kot igre"? Namreč: če je zgodovina v svojem jedru efektivna, grozovita in hkrati komična s svojo nenehno frazeologijo in retoriko, če se vsi njeni projekti in akcije v zadnji konsekvenci iztrošijo in uničijo sami in če je dejanski realni svet tisti spodaj, "prebivalci podnajemniških sob, hišni lastniki, dekleta, vozniki fičkov in njihove ženske, z eno besedo vsi tisti, ki so vedno nasiloma potegnjeni v revoluciji, čeprav niso ničesar krivi, ki se na politiko in take reči ne spoznajo" — ali to ne pomeni, da se sprejema "za realni svet" — v nasprotju z "mašinerijo zgodovine" — vsakdanji meščanski ali bolje malomeščanski model kot docela nevrpašljiva socialna kategorija določenega družbenega establishmenta? Tudi to je sporočilo, brez sporočila ni. Gre zato, kakšno je ali naj bi bilo to sporočilo. In samo o tem je najbrže smiselno razpravljati.

Stvari torej nikakor niso tako preproste, kakor se morda zde na prvi pogled — ne s kulturno-estetske ne z idejno-politične strani. Redukcija na eno ali drugo stran vodi do neplodnih konfliktov, ki brez dvoma škodujejo kulturni ustvarjalnosti. Menim, da bi morali komunisti imeti pobudo za to, da se ta situacija stalno presega v odprtih, teoretično dobro pripravljenih razgovorih, v katerih bi postopno razčistili sporna vprašanja, upoštevajoč vso zapletenost in kompleksnost te problematike. Mislim, da bi bila Socialistična zveza najprimernejša za to, prav tako društva in uredništva, komisija za idejna vprašanja pri Centralnem komiteju in ne nazadnje tudi marksistični center. Ni mogoče pričakovati, da se bo idejna situacija v kulturi zelo hitro popravila, niti se bodo estetska in idejna nesoglasja izgladila že v prvih razgovorih. Morda se bodo še celo zaostрила. Važno pa je, da se začne ustvarjati klima za vsestransko, teoretično argumentirano razpravo, ki pa naj ne bi bila zato nič manj idejno ostra in načelna.

FRANC LASBAHER

USMERJENO IZOBRAŽEVANJE V KOROŠKIH OBČINAH

Pojem "usmerjeno izobraževanje" najbrž ni več neznan nobenemu našemu občanu. Na splošno lahko rečemo, da usmerjeno izobraževanje niti ni najbolj ustrezen izraz, kajti predstavljati bi moral celoten vsebinski in organizacijski premik v vzgojno-izobraževalnem delu, ki ga zaznavamo od uveljavitve nove ustave v letu 1974 in zakona o združenem delu v letu 1976. Ta zgodovinski premik se mora v naši šoli odraziti v njenem razšolanju, v njeni odprtosti in dostopnosti, v njeni naslonitvi na celotno združeno delo in v večjem vplivu celotnega združenega dela, vse to pa imamo v mislih, kadar govorimo o podružabljanju šole. Ko je (bo) šola postala enakovredna sestavina vsega združenega dela, izgubi dosedanja pečat potrošnika družbenih dobrin in si zagotovi lastni ustvarjalni delež, ki ga s svobodno menjavo dela soustvarja. Po drugi strani pa celotno združeno delo sodeluje v vzgojnoizobraževalni dejavnosti na več načinov.

Vzgojnoizobraževalno delo temelji na načrtovanju razvoja organizacij združenega dela, ki si ga ne moremo več zamišljati brez načrtno kadrovske politike. In to je osnova usmerjanja vpisa v vzgojno-izobraževalne smeri, torej bistvena funkcija združenega dela. Nadalje šola in organizacija združenega dela sodelujeta v izvajanju vzgojnoizobraževalnih programov predvsem na proizvodnotehničnem področju pouka, ki v pomembnem obsegu poteka takorekoč na delovnem mestu. Strokovni delavci bodo neredko učitelji za strokovna vzgojnoizobraževalna področja tudi v tistem delu, ki bo še vedno potekal na šoli. Na tak način bo celotno združeno delo ves čas tvorno preverjalo vsebino vzgojnoizobraževalnih programov in jih neposredno vsebinsko oblikovalo in tudi preoblikovalo. Organizacije združenega dela tako presegajo dosednji status "uporabnika" vzgojnoizobraževalnih dejavnosti in dobivajo hkrati enako pomemben ali še pomembnejši status "izvajalca", kar pomeni tisto odstranjevanje pregrad med šolo in drugimi oblikami združenega dela, ki je ena najpomembnejših nalog reforme.

Šolo in organizacijo združenega dela bo smotrno povezoval tudi celoten sistem izobraževanja ali usposabljanja iz dela in ob delu za dodatno pridobivanje strokovne izobrazbe, ki v usmerjenem izobraževanju ni več vezan na določeno življenjsko obdobje, temveč poteka skozi celotno delovno dobo.

V koroških občinah smo priprave na pobudo MS ZK začeli med prvimi v Sloveniji. Dovolj zgodaj smo se opredelili za vzgojnoizobraževalne smeri, ki jih v skladu s kadrovske potrebe združenega dela želimo in moramo imeti, na tej osnovi pa tudi za vsebinsko zasnovo šolskih centrov v radeljski, ravenski in slovenjegraški občini.

Velika prednost pravočasnega dogovarjanja je sedaj prav v tem, da navzven lahko nastopamo enotno in s tem smo se izognili medobčinskim trenjem, ki jih je v sedanjem najintenzivnejšem obdobju priprav na usmerjeno izobraževanje drugod po Sloveniji kar precej. Poudariti moramo tudi, da se vsebinske usmeritve naših treh šolskih centrov medsebojno dopolnjujejo, kar vsakemu od treh šolskih centrov zagotavlja pomembno regionalno vlogo. Poglejmo si jih nekoliko bližje:

V občini Radlje nastaja center za usmerjeno izobraževanje na Muti. S kovinarskimi usmeritvami se naslanja predvsem na organizacije združenega dela

Gorenje — Muta in Gorenje — Fecro Slovenj Gradec, pa tudi na ostalo kovinarsko industrijo v radeljski in delno v dravograjski občini. Kot sestavni del tega šolskega centra deluje šola za kmetovalce, načrtujejo pa še šolanje konfekcionarjev. Možna bi bila tudi povezava z izobraževalnim centrom Lesne, ki ima v Radljah šolo za gozdarje. Največji problem šolskega centra za usmerjeno izobraževanje v radeljski občini so ustrezni prostori za izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela. Reševati ga bo potrebno v sodelovanju z izobraževalno skupnostjo SRS in s prizadevnostjo celotnega združenega dela.

V občini Ravne povezujejo vse sedanje poklicne in srednje šole v nov šolski center usmerjenega izobraževanja. To bo torej široko zasnovana vzgojnoizobraževalna ustanova za usposabljanje rudarskih in kovinarskih delavcev, namesto sedanje gimnazije pa bo izobraževanje teklo po programih pedagoške, družboslovne in prirodoslovne matematične smeri, ki pa bodo morale biti zasnovane tako, da bo omogočena enako zgodnja vključitev v združeno delo kot v drugih smereh šolanja. Močno zaslabo usmerjenega izobraževanja tvorita rudnik Mežica in železarna Ravne, za ostale smeri pa združeno delo v regijskem in republiškem obsegu. Vse prostorske probleme bodo odpravili s smotnim izkoristkom razpoložljivih in z gradnjo novih zmogljivosti, za katero so se občani že odločili z uspešnim referendumom za samopriskpevek.

Šolski center Slovenj Gradec je v tem desetletju doživel največji razmah. Ob ekonomski šoli so skladno s kadrovskimi potrebami združenega dela nastale šola za prodajalce, zdravstvena šola, upravno-administrativna in poklicne administrativne šole in končno še poklicna gostinska šola. Neposreden interes organizacij združenega dela za redni dotok usposobljenih delavcev teh izobraževalnih smeri se je odrazil v gradnji novih šolskih prostorov, ki temu šolskemu centru omogočajo sodoben kabinetni pouk z upoabo najnovejše učne tehnologije. Kot neposredno pripravo za usmerjeno izobraževanje bo potrebno zagotoviti le še dodatna učila in dograditi dve učilnici za pouk strokovnih predmetov na gostinski šoli, za kar je izobraževalna skupnost SRS že odobrila eno tretjino predračunskih sredstev kot dotacijo, ostala sredstva pa bomo zbrali na osnovi samoupravnega sporazuma od vseh turističnih in gostinskih organizacij združenega dela in od vseh tistih, ki imajo obrate družbene prehrane. Baza združenega dela je za ta šolski center seveda širša in razumljiva s samo usmeritvijo šole.

Takšna, le v grobih obrisih predstavljena zasnova šolskih centrov je dobila svojo potrditev v javni obravnavi osnutka zakona o usmerjenem izobraževanju, v kateri je bilo slišati tudi pobude za razčlenitev vzgojnoizobraževalnih smeri še na ostala področja predvsem za potrebe lesnopredelovalnega gospodarstva kot druge najmogočnejše gospodarske veje na Koroškem in gradbeništvu. Sedaj namreč v prikazanih šolskih centrih vključujemo okrog 70 % vseh učencev, ki se po osnovni šoli vpišejo v poklicne, tehnične in druge srednje šole, z nadaljnjim širjenjem srednjih šol pa bi ta odstavek lahko še povečali, kar bi bilo zlasti smotno zaradi tega, ker vse dosedanje izkušnje kažejo, da je šele delovanje šole v regiji omogočilo dotok delavcev skladno s potrebami. Na to je izrecno opozorila tudi sklepna obravnava omenjenega zakonskega osnutka pri medobčinski konferenci SZDL koroških občin, ki je pristojna republiške organe o svojih stališčih posebej obvestila, saj smo ocenili, da zmanjševanje obsega vzgojnoizobraževalne dejavnosti šolski reformi v koroških občinah nikakor ne bi bilo v prid. Z njim se ne bi mogli sprijazniti niti na osnovi še tako dobronamernih pojmov o racionalizaciji srednje šolske mreže. Še večji dotok mladine, ki je ponavadi povezan s šolanjem v večjih središčih, bi za obmejne koroške občine pomenil gospodarsko nazadovanje, s tem pa tudi izpraznjenje za vso našo družbeno skupnost pomembnega in izpostavljenega življenjskega prostora.

Ob vsem povedanem bo potrebno še jasneje opredeliti vlogo izobraževalnega centra na Lesni in vlogo delavskih univerz.

Celotna reforma potemtakem zavisi od tega, kako jo bo naše združeno delo pripravljeno izvajati. Težave gotovo ne bodo nepremagljive, če se bomo zavedali, da je od naših skupnih prizadevanj odvisno, kakšen bo naš jutrišnji dan.

RISTO STOJANVIČ

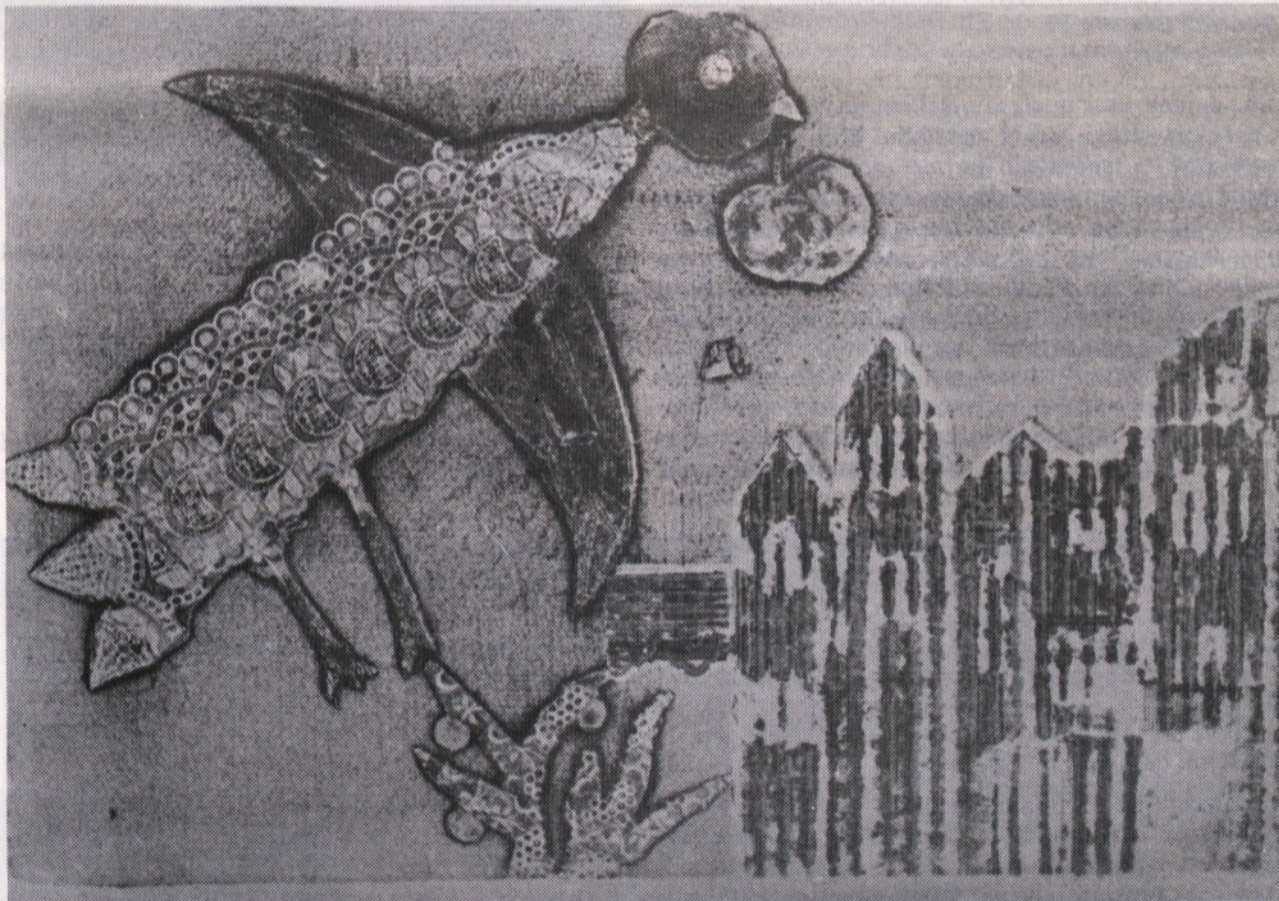
Nekatera stališča o nadaljnjem raziskovanju samoupravljanja

Uvedba samoupravljanja je pomenila začetek bistvenih kvalitativnih sprememb celotnega družbenega življenja pri nas. Vključevanje delavcev — proizvajalcev v proces upravljanja z materialno proizvodnjo je dejanje svetovnozgodovinskega pomena. Hkrati pa je samoupravljanje povzročilo spreminjanje vseh temeljnih družbenih kategorij in sprememb na področju celotne družbene resničnosti. Našo družbo je zajelo gibanje — socialistično samoupravljanje, ki je dejansko v teh treh desetletjih dosegalo izredne uspehe, srčevalo pa se je tudi z ovirami in težavami. Toda samoupravljanja ne gre pojmovati kot stanje, temveč kot proces ter družbeno in ustvarjalno gibanje našega delavskega razreda. Skratka, znana in globoka Marxova teoretična oz. znanstvena misel, "da mora biti emancipacija proletariata dejanje proletariata samega", se pri nas v praksi že celovito uresničuje.

Da bi pa prišli do širšega spoznanja in globlje dojeli čim bolj objektivne resnice o uspehih, problemih in novih nalogah ter ciljnih našega samoupravljanja, je potrebno tudi nenehno, globlje in še širše znanstveno raziskovanje. Tako raziskovanje (istočasno to velja tudi za celotno področje družbenih ved) pa ne sme biti monopol katerekoli ustanove, skupine ali posameznikov. Če širše gledamo, je raziskovanje na področju samoupravljanja kot dodatno izobraževanje dejansko potreba in dolžnost vseh subjektov naše socialistične graditve, slehernega občana naše družbe. Torej naj bi bil vsak proizvajalec, vsak občan, tako ali drugače, bolj ali manj vsestransko angažiran tudi v analitično raziskovalni dejavnosti, ki bi naj v

Nekateri naši raziskovalci na področju družboslovja zadnje čase izredno poudarjajo pomen in možnosti za množično angažiranje občanov pri nadaljnjem raziskovanju samoupravljanja v njihovem neposrednem delovnem okolju — večja produktivnost, boljše kakovost izdelkov, še boljši medsebojni odnosi, še bolj aktivno kulturno udejstvovanje, izraba prostega časa, delo samoupravnih organov, sindikata, OO ZK — KS, občini, skratka na vseh nivojih naše vsakdanje samoupravne socialistične prakse. Tudi pri tem izhajamo iz znane globoke Leninove misli, "da brez revolucionarne teorije ni revolucionarne prakse". Množična vključitev naših občanov v analitično raziskovalno dejavnost bi bila neprecenljiv prispevek k nadaljnjemu osvetljevanju vseh teoretičnih in možnih poti naše samoupravne teorije, oz. širša vključitev občanov v raziskovanje samoupravljanja bi izredno prispevala k še globljemu in širšemu poznavanju nadaljnjih družbenih tokov prakse socialističnega samoupravljanja po načelu "iz prakse za prakso". Z drugimi besedami bi lahko rekli, da je samoupravljanje zelo bogat "družbeni laboratorij", v katerem se kopičijo izkušnje delovnih ljudi in drugih občanov in učiti se na teh izkušnjah, teoretično jih posploševati, pomeni še bolj bogatiti zakladnico marksistične misli. Vključevanje širšega kroga samoupravljalcev v raziskovalno dejavnost narekuje med drugim tudi dejstvo, da se potrebe po bolj temeljitem poznavanju problematike samoupravljanja povečujejo, medtem ko na drugi strani raziskovalna dejavnost, ki bi morala iti v korak s temi potrebami, nekoliko zaostaja.

Vsem nam je znano tudi to, da v praksi zmerom bolj postavljamo v ospredje zahtevo po ustreznem informiranju delegatov samoupravnih organov, delavcev, in drugih občanov v delovnih in drugih organizacijah, kot enega zelo pomembnih pogojev za ustrezno samoupravno odločanje. Skratka, če v samoupravnih okoljih ne razvijamo v ustrezni meri ravno analitično raziskovalne dejavnosti, iz katere pa bi, preden odločamo o pomembnih zadevah, dejansko morali izhajati, se nam lahko zgodi in se nam

MARIN SANDA, 11 let, OŠ "Simon Jenko" Kranj, "O zlatem jabolku" (ilustracija pravljice), barvna grafika
Z razstave "Otroci za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu, 1979

končni konsekvenci postala zelo pomembna sestavina vsebinsko bogatega gospodarskega, družbenega, kulturnega in osebnega življenja slehernega člana naše samoupravne socialistične družbe. Vključevanje čim širšega kroga občanov v raziskovalno dejavnost ne pomeni niti izrivanje niti nadomeščanje znanosti z nekakšnim prostovoljnim nestrokovnjaštvom, ampak bi jim še bolj dvignilo osveščenost in kreativno ustvarjalnost. To pa seveda ni mogoče doseči kar čez noč, saj gre pri tem za dolgoročno perspektivo. V kontekstu družbenega dogovarjanja, samoupravnega sporazumevanja, odločanja, usklajevanja interesov na vseh področjih našega življenja in dela je raziskovalno angažiranje slehernega občana za sedaj še dokaj neizkoriščen potencial za naš hitrejši razvoj in napredek.

dogaja, da informacije in odločitve ne bodo najbolj ustrezne. Informiranje, ki temelji le na bežnih, splošnih podatkih, golih frazah, ni in ne bo resnično informiranje delegatov ali delegatske baze. Hkrati pa je tako informiranje lahko nevarno sredstvo za manipuliranje in manevriranje z delavci, delegati in delegatsko bazo. To pa seveda nujno pelje socialistično samoupravljanje na stranski tir, tj. v birokratizem, etatizem, tehnokratizem, monopolizem itd. Da bi dosegli ustrezen nivo informiranosti subjektov samoupravnega odločanja, pa mora le-ta izhajati iz znanstvenega, globljega teoretično metodološkega raziskovanja obstoječih razmer v konkretnih okoljih. Z ustreznimi znanstvenimi metodami je treba najti ne le splošne, ampak tudi posamične in posebne dialektične kategorije kakega stanja, procesa.

Te pa lahko najbolj ustrezno nudijo le tisti, ki so neposredno udeleženi v konkretnem delovnem okolju oz. procesu. Za to pa je potrebno vključevanje čim širšega kroga občanov v nenehno raziskovanje, odkrivanje novega, boljšega, konkretnega: za spremembo obstoječih razmer, za akcijo in nadaljnji napredek našega socialističnega samoupravljanja. Skratka, naše samoupravno odločanje naj bi v prihodnje vedno temeljilo na načelu: raziskovanje — informiranje — določanje. Ob tem pa naj bi bil vedno v ospredju pluralizem samoupravnih interesov, ki zahteva maksimalno upoštevanje ne le sploš-

KAZUSHI SHIMAZAKI, 7 let, Nishitama, Japonska — Žival, tempera

Z razstave "Otroci za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu, 1979

nih, ampak tudi interesov slehernega posameznika. Če se na drugi strani nekoliko bolj ozremo na vprašanje o teoretičnih in metodoloških pristopih raziskovanja samoupravljanja, lahko rečemo, da je ta problematika zelo obsežna in zahteva temeljito poznavanje. Dejstvo je, da vse metode namreč niso vedno zanesljive in jih je treba zelo kritično preverjati in uporabljati. Enako velja tudi za samo "merjenje" ugotovljenih rezultatov in veljavnosti določenih ocen. Predvsem pa nam mora biti jasen cilj in znana vsebina raziskave. Tudi to vprašanje seveda nujno zahteva določene predpriprave širšega kroga občanov — raziskovalcev, npr. na ustreznih seminarjih, dodatnih družbenopolitičnih izobraževanjih, da bi bili ustrezno seznanjeni z določenimi prvimi teoretičnimi in metodološkimi pristopi. Toda, če bi govorili o vprašanju realnih možnosti vključitve širokega kroga občanov v znanstveno raziskovanje samoupravljanja, bi morda lahko rekli, da jih v tem trenutku najbrž ni veliko. Vendar je treba čimprej začeti, pogumno in postopoma ob izdatni podpori obstoječih znanstvenih institucij, družbenopolitičnih organizacij, TOZD itd.

Iz povedanega je, upam, vendarle razvidno, zakaj, kje, kdaj in kako naj bi se v analitično raziskovalno dejavnost vključilo širše občinstvo. Prav gotovo pa tako vključevanje zahteva dodatne napore, odrekavanja pa tudi dodatna finančna sredstva, ki bi pa v primerjavi z doseženimi znanstvenimi rezultati vendarle bila neznatna.

Vzemimo za primer samo področje inovatorstva, kjer bi se lahko z množičnim vključevanjem občanov v iskanje bolj racionalnih tehnoloških rešitev močno izognili uvozu dragih tujih licenc.

Kljub težavam pa ne pozabimo, da je sedanje obdobje tudi obdobje, ko je naše teoretično in praktično delovanje še bolj kot doslej usmerjeno v iskanje konkretnih teoretičnih in metodoloških prvin ter ciljev samoupravljanja, novih konkretnih akcij za lepšo prihodnost, za še boljšo pot, po kateri bo možno lažje in hitreje priti v komunistično družbo, družbo prihodnosti. V to ni treba dvomiti, saj smo samoupravljavci dejavna bitja, ki si ustvarjamo pogoje svojega življenja in dela, svoj svet, in smo neomajni gospodarji svoje sedanjosti in prihodnosti.

MITJA SCHÖNDORFER

Brez svobodne menjave dela ne gre

Mislím, da ni potrebno poudarjati potreb in pomena informiranja. Današnji način življenja, ki ga narekuje hitri tempo, zahteva čimhitrejšo in čimbolj izčrpno informacijo. Sistemi informiranja imajo vrsto oblik in načinov, ki pa v skupnem in usklajenem delovanju predstavljajo celovit sistem obveščanja. Istočasno pa je seveda potrebno poudariti, da kljub temu, da smo v zadnjih letih ogromno naredili na področju informiranja, naš sistem še ne predstavlja tiste celovite informacije, ki naj bi delegatom omogočila celovito in odgovorno odločanje. Kje so vzroki? Nekaj jih je v neuskajenem delovanju različnih sistemov, predvsem pa v neurejeni materialni osnovi te dejavnosti.

Za področje treh koroških občin deluje lokalna radijska postaja "Koroški radio" Slovenj Gradec, ki od leta 1978 dalje slišno pokriva vse občine koroške regije in še doberšen del Slovenije. Prav tu pa se pričnajo problemi, ki so po vsej verjetnosti pojavljajo pri večini lokalnih radijskih postaj v Sloveniji. Gre seveda za problem zagotavljanja materialne osnove dela take delovne organizacije. Prvi dogovor, ko naj bi občine Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec in Dravograd procentualno plačale svoj delež programa, ni bil uresničen. In prav je tako, čeprav na škodo delavcev radijske postaje. Zakon o združenem delu dokaj jasno govori o svobodni menjavi dela, te pa najbrž ni mogoče obračunavati procentualno. Ostala je ena pot — dogovoriti se za merila, ki bi bila sprejemljiva tako za uporabnike, kakor za izvajalce.

Katera so tista merila, ki so sprejemljiva za obe strani?

Izhajati je bilo treba iz realiziranega programa za vsako občino po pravilu — za opravljeno delo tudi primerno plačilo. Pri tem smo izhajali iz minute čistega govornega programa, in sicer iz vrednosti minute. Dejstvo je namreč, da lahko lokalna radijska postaja sama z lastnim dohodkom pokrije le del stroškov, ostali del pa naj bi pokrili uporabniki informacij — družbenopolitične skupnosti — odvisno od tega, koliko minut informativnega programa je pripravljeno zanje. Ker je potrebno sredstva oziroma njihovo višino določiti na začetku leta, je bilo nujno potrebno določiti povprečno število minut programa na mesec, oziroma na leto.

Drugo vprašanje pa je, kako izpeljati zbiranje teh sredstev na žiro računu delovne organizacije. Gre namreč za sistem, ki bi bil najbolj ugoden za obe strani.

Sistemov je lahko več; od tega, da se s posebnimi samoupravnimi sporazumi ugotovijo tiste sredine, ki bi bile pripravljene financirati delovanje lokalne radijske postaje, pa do zbiranja sredstev v okviru samoupravnih interesnih skupnosti. Za lokalno radijsko postajo, ki potrebuje, kot vsaka druga delovna organizacija, redni dotok sredstev, je prav gotovo najbolj zanimiva, tehnika zbiranje sredstev, v okviru prispevnih stopenj. Pri tem ne gre za povečanje skupne prispevne stopnje, temveč za pametno

preporazdelitev stopenj znotraj posameznih interesnih skupnosti. Vsako leto se pri posameznih interesnih skupnostih pojavljajo presežki, ki jih morajo le-te vračati združenemu delu. Tu pa se bi dalo najti tista sredstva, ki so za redno delovanje lokalnih radijskih postaj potrebna.

Kaj bi pomenila takšna tehnika zbiranja sredstev za lokalno radijsko postajo?

Predvsem redni in sproten dotok potrebnih sredstev, ne nazadnje pa tudi kolikor toliko realno planiranje razvoja.

HERTA TURIČNIK

LITERARNI PRIREDITVI

Sredi oktobra sta bili v galeriji Mladinske knjige — sočasno je bila odprta razstava likovnih del Karla Pečka in Jožeta Tisnikarja — dve pomembni literarni prireditvi: tiskovna konferenca in literarno srečanje. Na tiskovni konferenci so predstavili Mladinske knjige — uredniki Borut Ingolič, Bogomil Gerlanc in Drago Druškovič predstavili v okviru Vorančevih slovesnosti faksimilirano izdajo Vorančevih spisov — Greh na odru, Solzice in Gosposvetško polje. O Prežihovih rokopisih in njegovem delu ter o pripravah na to izdajo je obširno spregovoril Drago Druškovič, urednika Borut Ingolič in Bogomil Gerlanc pa sta predstavila založniška hotenja MK. Prireditve se je udeležil tudi dr. Joža Vilfan, ki je obujal spomine na pisatelja Prežihovega Vranca, na njuna srečanja v Parizu in na to, kako je prenašal Prežihove spise iz Pariza v Ljubljano, da so našli pot v javnost. Izredno lepo opremljena izdaja je izšla v zbirki Monumenta litterarum slovenicarum.

Literarno srečanje pa je bilo namenjeno predstavitvi knjig Marjana Kolarja Zvezde in križi, Leopolda Suhodolčana Trenutki in leta in Mitje Šipka spominom Šentanel, moje življenje. Leopold Suhodolčan in Mitja Šipek sta se prireditve udeležila osebno. Številno občinstvo je prostore galerije MK napolnilo do zadnjega kotička: ljudje so z veliko pozornostjo spremljali bogate komentarje obeh avtorjev, ki sta skušala razložiti nastanek knjig, predvsem pa razgrnila celo paleto vtisov in podatkov, ki bodo pomagali bralcem doumeti in razumeti branje, in zastavljali številna vprašanja, ki so se jim rodila ob branju. Leopold Suhodolčan je opomnil, da se pripravlja na pisanje romana iz sodobnega življenja, Mitja Šipek pa, da je odvisno še od mnogih dejavnikov, ali bo utegnil napisati še preostale spomine.

Po tem izredno toplem in pristrčnem srečanju sta avtorja na željo bralcev oz. kupcev podpisovala knjigi.

To lepo kulturno prireditve so obogatili še Šentanelski pavri, ki so pod vodstvom Mitje Šipka zapeli nekaj starih in pristnih koroških ljudskih pesmi.

Predstavniki Mladinske knjige — uredniki Borut Ingolič, Bogomil Gerlanc, Drago Druškovič in gost dr. Joža Vilfan

TONE TURIČNIK

KULTURNA PRIZADEVANJA V KRAJEVNI SKUPNOSTI STARI TRG

Namesto uvoda nekaj statističnih podatkov!

Krajevna skupnost Stari trg meri 1277 ha, šteje nekaj nad 1900 prebivalcev, od katerih je zaposlenih 820, kmečkega prebivalstva je približno 5 %. V krajevni skupnosti imajo delovne prostore naslednje TOZD: tovarna usnja, TOZD NTU, gradbeno podjetje Kograd, TOZD Graditelj, podjetje Lesna, TOZD Nova oprema in TOZD Gradnje in turizem, Koroška kmetijska zadruga, TOZD Ledina, ter poslovna enota trgovskega podjetja Merx in TOZD Elektroprenos.

V tej krajevni skupnosti deluje kulturno društvo s sedežem v Starem trgu; le-to bo drugo leto slavilo 80-letnico. Članov je okoli 300, aktivnih pa je nekaj nad sto in delajo v gledališki skupini (odrasli, oder mladih), recitacijski in folklorni skupini ter klubu in pred dvema letoma oživiljenem moškem pevskem zboru, ki si je nadel ime po Franu Bernekarju. Razen tega ima društvo še dva stalna odbora — odbor za dograditev kulturnega doma ter odbor za izdajo Kurenta in organizacijo pustne maškarade. Zadnje čase se uspešno uveljavlja tudi ansambel "Semaforji".

Delo društva se močno povezuje in prepleta z dejavnostjo krajevne skupnosti; morda je to še tem lažje zategadelj, ker je predsednik sveta skupščine krajevne skupnosti hkrati tudi predsednik KUD. In prav z Edom Anderličem, ki je sicer zaposlen v tovarni meril Slovenj Gradec in ki opravlja tudi obe imenovani dolžnosti, sva se pogovarjala pred nedavnim o dosežkih in načrtih društva ter pripravljenosti KS, da bi kulturna prizadevanja kar najširše usmerila. Ta pa so seveda dovolj pestra in cilji zahtevni, da kaže o njih spregovoriti kaj več, pa tudi, s katerimi težavami se otepajo in kako jih rešujejo; dosežki pa so soliden temelj za načrtovanje v prihodnje.

Kot je že znano, je najaktivnejša gledališka sekcija, saj je v zadnjih petih letih pripravila petnajst dovolj zahtevnih premier in uresničila čez 40 nastopov — doma in na gostovanjih, največ pa seveda v okviru poletnih starotrških iger na prostem. Recitacijska skupina je razmeroma mlada, prav tako obnovljena folklorna skupina — obe pa navadno sodelujeta pri najrazličnejših prireditvah, največ gledaliških.

Pomembne vzgojno-izobraževalne naloge je opravila in še opravlja klubska sekcija, ki je organizirala številna predavanja in razgovore ter klubske večere.

Prav zanimivo je vprašanje strukture delujočih v vseh navedenih skupinah: tu najdemo tako kvalificirane delavce in kmete kot izobražence in upokojence — pač glede na zanimanje in sposobnosti. Delež žensk je enak moškim, enako velja za mladino. Prepadov med starimi in mladimi ni, nasprotno, mladi se organsko vključujejo v delo vseh skupin in tako prevzemajo izkušnje in dolžnosti starejših in se ob njih oblikujejo. Nedvomno pa je posledica in spodbuda hkrati tudi številen obisk na najrazličnejših prireditvah; največ je seveda krajanov, ki tako bodrijo in nagrajujejo svoje kulturne delavce. Posebej pa taka trditev velja za prireditve ob krajevnem prazniku.

Marsikje imajo glede kadrovskega vprašanja težave: tega za društvo v Starem trgu ne bi mogli trditi, saj so doslej redno skrbeli za izobraževanje mentorjev in bodo tako ravnali tudi v prihodnje. Posebej —

poudarjajo — je pomembno dejstvo, da so pritegnili zunanje sodelavce, kajti zavedajo se, da kvalitete ni mogoče doseči — in to terja čas — brez sodelovanja strokovnih ljudi. Nedvomno je tako ravnanje rodilo uspeh in to je pozitivna izkušnja za prihodnje.

Stari trg najbolj poznamo po poletnih igrah, letos so bile že štirinajste po vrsti. Zadnja leta organizatorji uveljavljajo težnjo, da poleg osrednjega nastopa domače gledališke skupine pridružijo gostovanje, in to največkrat ansambla ali skupine zdomcev iz Amerike. Tako naj bi bilo tudi v prihodnje, le programsko osnovo bodo poglobili in razširili, predvsem vsebinsko in zvrstno obogatili z lastnim deležem in tudi gostovanji.

Letne prireditve pa naj bi postale del tistega kulturnega programa, ki bo upošteval tudi turistične premike. O tem nedvomno še vsi skupaj premalo razmišljamo.

Tako funkcijo morajo tudi dobiti še druge kulturne vrednote, ki so bogastvo kraja — Grad, Colatio, hiša, kjer je domoval Fran Bernekar, župnišče s srednjeveško zasnovo in obzidjem, muzejska zbirka

o Colatiu itd. Marsikaj je že bilo storjeno, še več pa bo potrebno opraviti. V krajevni skupnosti Stari trg mislijo, da bi naslednje srednjeročno obdobje moralo začrtati premik tudi v Starem trgu. Seveda pa sama krajevna skupnost z društvom ne bo kos vsem posegom, sodelovati bodo morali še drugi dejavniki — od zavoda za spomeniško varstvo, kulturnih ustanov, kulturnih skupnosti do delovnih organizacij in krajanov. V krajevni skupnosti načrtujejo, da bi na Gradu začeli s kmečkim turizmom, seveda pa bi morali prej urediti oz. obnoviti vse objekte. Rimsko najdišče bodo še hortikulturno uredili. Če pa bi se izkazalo, da bo kje še bogatejše najdišče, ga bodo restavrirali. Za zdaj menijo, da bi najdene predmete razstavili v društvenih prostorih, pozneje, ko bo urejen kulturni dom, pa v posebnem lapidariju pred njim. To bo nedvomno osrednja naloga v prihodnjih letih, poudarja tov. Anderlič, namreč, dograditev kulturnega doma, kajti zdaj društvo nima dvorane, kjer bi lahko uspešneje organiziralo svoje delo. Taka naloga bo terjala največ delovnih in organizacijskih ter denarnih naporov v prihodnjih letih.

Gradbeni odbor že dela, načrti za prvo fazo so pripravljene, težave pa so z denarjem, saj se predračuni hitro večajo. V prvi vrsti gre za dozidavo manjše dvorane, v naslednjih fazah pa za ureditev letnega prireditvenega prostora, Bernekarjevega gaja, kjer bi postavili nekaj odličkov njegovih plastik, ter večjega zborovalnega prostora pred domom, kjer naj bi stal tudi spomenik NOB. In ne nazadnje: tudi obstoječi prostori terjajo obnovo.

Zanimiva je pobuda krajanov, da bi izdelali oz. izdelovali spomenike po ljudskih domačih motivih iz domačega gradiva — lesa.

Predlog, da bi pot iz Slovenj Gradca do Starega trga spremenili v sprehajališče in levo in desno posadili drevored, naj bi našel svoje mesto v načrtu za komunalno ureditev. Sploh razmišljajo, da bi uredili več parkovnih površin: taka skrb za zdravo okolje pa je hkrati že tudi kulturno dejanje.

Vsekakor bodo v načrtih za srednjeročno obdobje v krajevni skupnosti Stari trg — za čas od 1981 do 1985 načrtujejo pridobitev novega trgovskega lokala, vrtca, pospešeno rast stanovanjske gradnje, cestnega omrežja, graditev novih gospodarskih in komunalnih objektov, širjenje kmečkega turizma, povečanje števila zaposlenih itd. — tudi vsestransko upoštevali načrte, ki zadevajo razvoj kulturnih dejavnosti tako glede bogatitve programov kakor investicijskih posegov, da bi tako oplemenitili prosti čas delovnih ljudi in krajanov, jim omogočili ustvarjalno in poustvarjalno delovanje v društvu in predstavitev ustvarjenega širšemu občinstvu. Prav zato bodo delegati KS in KUD na vseh ravneh uveljavljali te predloge in razvojne smernice. In prav zato bodo kulturna prizadevanja ena izmed značilnih potez fiziognomije krajevne skupnosti Stari trg tudi v prihodnje.

Tripče de Utolče, 1978

PLENUM KULTURNIH DELAVCEV OF
SLOVENSKEGA NARODA
VII. SKLIC
RAVNE NA KOROŠKEM

MIROSLAV OSOJNIK

**PREŽIHOV VORANC
PISATELJ REVOLUCIONAR**

Osebnost Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca je trikrat pomembna. Prvo pomembnost mu daje umetniško pisateljsko ime. Drugo, nič manjšo, je skovala njegova zavedna revolucionarna dejavnost: — blizu je bil svetovnemu vrhu komunistov. Tretja razsežnost njegove pomembnosti je skrita v koroški pokrajini, v domači zemlji in njegovih zdravih koreninah: — ljubezen in strast sta ji uokvirili težko določljive, a hkrati zelo jasne in odločne poteze Voranca človeka.

18. februarja 1980 se bo zaokrožila že trideseta vigred, kar se Voranca spominja kraj, kar slavi koroška dežela in mu s spominom poklanja najlepše, kar lahko privre iz človekovega srca in iz duše. Morda pa bodo prav Šipkovi Šentanelski pavri tisti, ki mu bodo za trideseto obletnico spomina zapeli tisto, ki je bila Vorancu najbolj ljuba: "Z nobenim purgarjem kne grem jaz tavšat za mojo burno kajžico..."

(Dolg dežele Vorancu, nanizan v tem prispevku, zaobjema dolg občine Ravne na Koroškem). Edina izjema je podjunska uprizoritev Samorastnikov.)

Prežihova spominska soba na Preškem vrhu

Tja spomin mladih rodov ne more seči. Niso mogli videti Marije Kuhar-Prežihinje, ko je v svojem domu na Preškem vrhu skrbno uredila Vorančevo spominsko sobo. Vidijo jo zdaj, ko trumoma prihajajo od vsepovsod na Preški vrh, da se poklonijo spominu velikega pisatelja. Vidijo pisma in rokopise, skrbno shranjene v vitrinah. Vidijo opremo in osebne predmete pisatelja, njihovega vzornika. Vidijo knjižno bogastvo, ki ga je ustvaril Vorančev neutrudni duh. Tam je tudi Jakčev portret Voranca; narisal ga je, ko se je Voranc zdravil v bolnišnici na Jesenicah. Tam je Vorančeva posmrtna maska.

Zmerom in povsod pa je ob mladih, vedrih obrazih Prežihinja! Vedno je pripravljena postreči z razlago:

spomini so še vedno živi. Zmerom je pripravljena pogostiti gosta, ki s trudnim korakom potrka na njena vrata. Kruh in mošt, pa še kaj za posladek — po stari, gostoljubni šegi. Ni ji žal truda, ko neštetokrat pospravlja za živahno mladostjo. Ni ji žal časa, ko jim preprosto in živo razlaga. Vsak, ki ga pot popelje na Preški vrh, odhaja notranje bogatejši, poln lepих vtisov. "Še se bom vrnil!" pravi v sebi. Prežihinja, materinsko topla in mehka, pa takrat že sprejema nove goste in zvesto varuje Vorančev spomin na Preškem vrhu!

Spomin v Študijski knjižnici na Ravnah

Koroška osrednja knjižnica že vseskozi ohranja spomin na Voranca pisatelja. Knjižnični delavci s posebno ljubeznijo in prizadevnostjo zbiramo in skušamo zbrati vse, kar je Vorančev delež koroški in slovenski kulturni dediščini. Tu so vsi prvi natisi Vorančevih del; tu so njegova Zbrana in Izbrana dela v več izvodih; prav tako vsi ponatisi ter druge izdaje Vorančevih del ter del, ki govorijo o Prežihu. Tu so tudi vsi dosegljivi prevodi njegovih del — od nemških do albanskih.

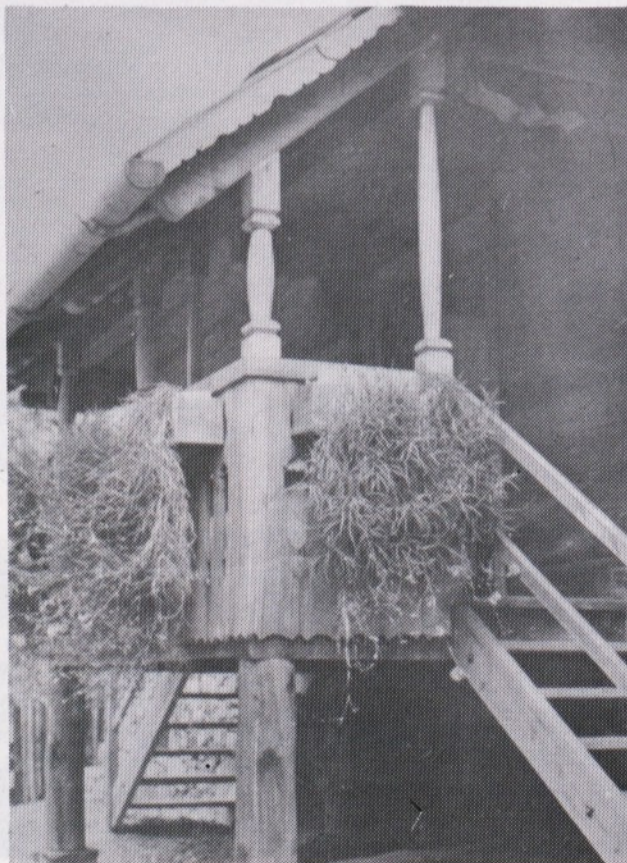
Rokopisni oddelek hrani Vorančeva pisma ter druge rokopise; kar jih nima originalnih, kopirane. Na voljo so za študij in raziskovalno delo; širši javnosti so dostopni za ogled ob občasnih, posebej za to prirejenih razstavah.

Slikovni oddelek je zbral vse, kar je bilo dosegljivih originalnih fotografij (druge smo preslikali): Vorančevih, njegovega rodu: staršev, bratov, žene, hčerk, vnukov. Tudi fotografije Vorančeve poti in postaj njegovega življenja so vpisane v inventarno knjigo fototeke.

Še več je bilo v študijski knjižnici razstav, literarnih večerov ter drugih kulturnih prireditev Vorancu v spomin. In ne navsezadnje: Prežihova soba sprejme vsakega gosta s koroškim dihom. Tu so njegova dela; tu so stare mohorske knjige in druge knjige tistega časa, iz katerih je Voranc kot mlad pobič črpal moč in ljubezen do materinega jezika. Tu so na ogled postavljene Prežihove bralne značke; tu so številne publikacije, ki izpričujejo dolg dežele velikemu rojaku.

Samorastniški razstavi v likovnem salonu na Ravnah Likovni salon v ravenskem gradu se je vedno uspešno vključeval v Prežihove spominske slovesnosti. Dvakrat pa je še posebej dostojno počastil Vorančev spomin. Obakrat sta umetnika — samorastnika (prvič slikar, drugič kipar!) segla v roke Vorančevim samorastnikom.

21. februarja 1975, ob 25-letnici Prežihove smrti, je v salonu razstavljal Anton Repnik, naš rojak z Mute. Pred nami so polno zaživele ilustracije, ki jih je slikar namenil za posebno izdajo Samorastnikov, ki jih je izdala in založila Mladinska knjiga iz Ljubljane.

Obnovljena Prežihova bajta. Foto ing. Geč

10. februarja 1978 pa smo v salonu odprli razstavo del kiparja Petra Jovanoviča. Iz lesenih okroglih debel je kipar izklesal lepe in verne podobe junakov Vorančevih črtic.

Vorančevi dnevi

Vsako leto živimo z njimi, navadili smo se nanje, saj so naši, pa se bi najbrž težko spomnili, kje so njihove korenine. Vsako leto so se ob obletnici Vorančeve smrti nizale spominske slovesnosti, zdaj v bolj skromnem, spet v polnem obsegu, dokler niso šele z letom 1975 s prizadevanjem ravenske kulturne skupnosti prerasle v enotno in celovito prireditev Koroške krajine. Tako izpričuje arhiv kulturne skupnosti:

1975: za Prežihov spomin — pet prireditev,
1976: za Prežihov spomin — štiri prireditve,
1977: za Prežihov spomin — pet prireditev,
1978: Vorančevi dnevi '78 — 35 prireditev,
1979: Vorančevi dnevi '79 — 112 prireditev.

Saj ni treba odvečnih besed, da izpričajo in pretehtajo težo Vorančevih dni, ki so letos trajali tedne, mesece. Vorančevi dnevi so jasen dokaz, da kultura v naši deželi ni zgolj beseda. So pa še več: zvestoba velikemu imenu!

Prežihova bralna značka

Leto 1961 je vgravirano z zlatimi črkami v spominsko knjigo kulturne vzgoje na Slovenskem. Takrat se je na Prevaljah spočela zamisel o Prežihovi bralni znački v pičlih desetih letih prerasla vse meje koroške krajine. Zamisel je bila res vredna posnemanja, vredna zgleda. Zanosna pot prežihovcev je dobila še več privržencev, ki so lepo knjigo vzeli za svojo last, bralne značke pa za potrditev lepega poslanstva.

Zdaj živi Prežihova bralna značka nadvse dejavno že devetnajsto leto. Značkarji-prežihovci imajo svoj statut ter pravilnik o pridobitvi bralne značke; imajo sestavljene sezname lepega branja za tekmovanje. 19 let kulturne rasti, 19 let množičnega in kakovostnega vraščanja v našo kulturno zavest!

Priznanja, ki nosijo ime Prežihovega Voranca

Prav je, da se dežela vsako leto spomni zaslužnih kulturnih delavcev in ustvarjalcev, bodisi organizacij bodisi posameznikov.

Plaketa Prežihovega Voranca je visoko priznanje za svoj delež kulturi te dežele na področju, ki so za ravensko občino posebnega pomena. Prvič so bile Vorančeve plakete podeljene za leto 1977.

Vorančevi spominki so priznanja za zvestobo ljubiteljskemu delu na vseh kulturnih področjih v občini. Prvič so bili podeljeni za leto 1978.

Lepa priznanja zaslužnim: spodbuda za zimzeleno rast naprej in spomin na prvega, ki je povzdignil in vtikal ime koroške dežele v slovensko književnost.

Vorančeva pot

Na nedeljo, 15. maja 1977, smo prvič krenili na Vorančevo pot in utemeljili spomin na hotuljske postaje Prežihovega življenja.

Pot spominov na Voranca se prične na Kiseli vodi (Rimskem vrelcu). Kot je izvir žlahtne vode pričetek življenja, tako se tudi ta pot spominov simbolično začne pri izviru. V Kotnikovi bajti v Podgori se je 10. avgusta 1893 rodil Prežihov Voranc. Pri Toneju je gospodaril njegov ded Johan Kuhar. S Kogla je Voranc pričel jeseni 1899 hoditi v hotuljsko ljudsko šolo. Tu je globača, kjer je nabral za mater šopek solzic. Nad lepim jezerom stoji trdna domačija Ivart - pri Bunku iz Jamnice.

Pri Lužniku so čudoviti gozdovi — v Jamnici ga spoznamo za Munka. V bajti pri Lužniku je umrl Svetneči Gašper. Na Mihelji svet je ohranil Voranc najlepši spomin. Pisal je, da je to dom "odet v večno sončno luč". Na Kravperzi je bila doma Vorančeva mati. Čudovito je znala pripovedovati. Voranc je veliko materinih pripovedi umetniško preoblikoval. Pri Prežihu so bili Kuharjevi celih deset let grofovski najemniki. Le nekaj metrov stran je Časova hiša, dodeljena Vorancu in ženi l. 1945. Hčerka Vida in svak Jože Slavič sta leta 1972 to hišo odkupila. Prežihova bajta nad Kotljami jim pomeni prvi lastni dom in zemljo. Na hotuljskem pokopališču sta spomenik ter Prežihov grob; ob njem so nagrobni spominki Kuharjevih.

Tak je je skop opis Vorančeve poti, domovanja pod košato Uršljo goro. In pot je en sam, veličasten ter

mogočen spomenik med njivami in lesovi te med travniki, s samoraslim koroškim rododendrom na njej, ki nosi koroško pesem in veliko ljubezen do rodne grude v svojem srcu. Taka ljubezen sveti v vse širjave, tudi Vorancu v spomin!

Prežih na odrskih deskah domačih gledaliških skupin Prežihov Voranc se je tudi sam želel poskusiti v dramatik; o tem pričajo ohranjeni zapiski in osnutki za kmečko dramo Pernjakovi, ki jo je zasnoval v štirih dejanjih po motivih svojega velikega romana Jamnica. Herbert Grün je to delo priredil za odrske deske. Prvi so se z njim spoprijeli člani Prešernovega gledališča v Kranju; njihova "preizvedba" nosi datum: 27. april 1951. Miloš Mikeln, naš rojak, je za oder priredil Samorastnike. Po tem so bili le še domačini tisti, ki so poslušali svojega velikega vzronika privediti za oder. Dipl. inž. Mitja Šipek nosi zastavo s svojim Svetnečim Gašperjem in z Judenburgom. Profesorica, slavistka Marija Kolarjeva mu z uspehom sledi: Boj na požiralniku. Pa poglejmo, kaj so storile domače gledališke skupine:

1. Delavsko prosvetno društvo "Svoboda" iz Črne je bilo prvo od domačih skupin, ki je naštudiralo Prežih. 18. avgusta 1956 so doživeli premiero na prostem PERNJAKOVI (Prežih-Grün) in istega leta doživeli še tri ponovitve. Leta 1968 so jih štirikrat uprizorili. Skupaj: osem predstav. Mojster režije je bil Aleš Mrdavšič.
2. Kulturno prosvetno društvo "Prežihov Voranc" z Raven na Koroškem je ob 10-letnici Vorančeve smrti, 20. februarja 1960, uprizorilo Mikelnovo dramatisacijo SAMORASTNIKOV. Za oder sta delo odlično naštudirala Zofka Volčanškova in prof. Janez Mrdavšič.
3. Spet so bili Črnjani tisti, ki so šli s Prežihom na oder. 19. avgusta 1972 je bila v Črni na prostem premiera Prežih-Mikelnovih SAMORASTNIKOV. 30. junija 1973 so Samorastnike ponovno uprizorili, tokrat na prostem v Kotljah. Delo je bilo prvo od mnogih slovesnosti, ki so se poklonile spominu Prežih ob njegovi osemdesetletnici. Zasluge za obe uprizoritvi gredo Alešu Mrdavšiču, dolgoletnemu režiserju dramske skupine iz Črne.
4. Potem je Mitja Šipek naštudiral za KUD "Prežihov Voranc" Ravne monodramo SVETNEČI GAŠPER, po Prežihovi noveli Pot na klop, jo sam priredil za oder, jo sam zaigral! Februarja 1945 je doživela monodrama krstno izvedbo in bila potem uspešno ponovljena do marca 1979 še kar 52-krat. Posebne omembe sta vredni predstavi v Križankah in v Celovcu.
5. Kulturno umetniško društvo osnovne šole "Prežihov Voranc" z Raven je 16. februarja 1978 v okviru Vorančevih dni uprizorilo dramatisacijo novele BOJ NA POŽIRALNIKU. Delo je režirala Marija Kolarjeva. Mladi Ravenčani so odigrali vsega dve predstavi.
6. 22. februarja 1978 je bila v okviru Vorančevih dni že druga odrska predstava Vorančevih del. KUD "Prežihov Voranc" Ravne je zgledno odigralo Šipkovo dramatisacijo romana Doberdob — JUDENBURG. Režiral je Mitja Šipek. Do marca 1979 je Judenburg doživel kar 18 uspešnih predstav.
7. Zdaj bomo stopili čez mejo. 26. avgusta 1978 je uprizorila Slovenska prosvetna zveza iz Celovca na prostem v Spodnjih Vinarah pri St. Primožu Prežih-Mikelnovo dramatisacijo SAMORASTNIKI. Od vsepovsod so prišli, da vidijo in čujejo ljubo slovensko besedo. Naslednjega dne so igro ponovili. Še letos dvakrat. Podjuna je štirikrat slavila — čul jo je tudi Rož, slišala Zilja! Tudi Mežiška dolina in drugi dve sestri sta ji zavzeto prisluhnili! Kot režiser se je uveljavil Marjan Srienec.

Sedem je ljudsko število. Sedem bogatih šopkov, ki so se podvajali ter podeseterjali, so poklonili Korošci z odrskih desk Vorancu v spomin.

Ohranjen spomin na Vorančevo ime in dela

Že takoj po osvoboditvi (1945) je nadaljevalo kulturno poslanstvo prejšnjega godbenega in pevskega društva Sindikalno kulturno-umetniško društvo (SKUD) "Prežihov Voranc" Ravne na Koroškem (takrat Guštanj).

Ulica, ki vodi s Trga svobode vse do železarne na Ravnah, je Prežihova ulica.

Hotuljski lovci imajo svojo Lovsko družino Prežihovo.

Leta 1966 so na Ravnah odprli novo osnovno šolo in jo poimenovali Osnovna šola Prežihov Voranc.

8. februarja 1978 smo potrdili sklep o imenovanju Kulturnega doma v Kotljah po Prežihovem Vorancu.

Že v šolskem letu 1948/49 so mladi ravenski gimnazijci ustanovili MKUD "Samorastniki".

Ko so leta 1978 zgradili na Čečovju nov otroški vrtec, so mu vzdeli ime "Solzice".

Najmlajši literati v občini, učenci osnovne šole "Prežihov Voranc" že dvanajsto leto izdajajo svoje glasilo "Samorastniki".

V granit in bron Vorancu v spomin

18. februarja 1955 je Okrajno muzejsko društvo vzdalo v njegovi rojstni hiši pri Kotniku v Podgori spominsko ploščo, ki priča:

V TEJ BAJTI SE JE RODIL PREŽIHOV VORANC.

14. avgusta 1960 so pri Prežihu odkrili spominski kamen: TU PRI PREŽIHU NA PARNI JE ZAČEL PREŽIHOV VORANC KLESATI SVOJE NESMRTNE PODOBE SAMORASTNIKOV.

27. novembra 1966 so v parku tik ravenske študijske knjižnice odkrili spomenik Prežihovemu Vorancu, delo akademskega kiparja Draga Tršarja. Dolg kraja je bil, da Vorancu postavi svoj spomenik!

17. aprila 1977, na zletu slovenskih tabornikov "Prežihovo '77", je Vorancu hvaležna mladina na Preškem vrhu postavila iz čvrstega hrasta izklesan obelisk z motivi iz njegovih povesti. Pomnik je izdelal Peter Jovanovič.

Veliko srečanje s Prežihovim Vorancem

Ob VII. sklicu plenuma kulturnih delavcev OF slovenskega naroda bomo odkrili še dva pomnika Prežihu.

Spomenik na Preškem vrhu. Foto ing. Geč

Prežihova bajta nad Kotljami, ohranjena v prvobitni podobi, pomembna kot konec borbe Kuharjevih za lastno zemljo; nič manj pomembna, ker kaže Vorančev kmečko-proletarski izvor; še bolj pomembna kot zavetje Vorančevih ilegalnih partijskih zvez med leti 1920—1930; tudi spomin na politični vdor nemške policije leta 1944 in na umor Vorančevega brata Anzana; in ne navsezadnje, etnografsko značilna koroška stavba, ki uživa spomeniško varstvo, bo od 11. oktobra letos odprta kot Prežihov muzej.

Tretji dan plenuma bomo odkrili spomenik na Preškem vrhu. Akademski kipar Stojan Batič je bil mojster, ki se je v duhu srečal z Vorancem in ga upodobil v zlahtnem bronu. Tako bo Voranc živel v spominu vseh prihodnjih hudabivških rodov; tudi še, ko bo njegova fizična podoba čisto zbledela: mogočna postava, kot da se Uršlji gori izvija iz nedrij; sicer značilno "sršenasti" Vorančev obraz mehko poduhovljen; oči zrejo prijazno na Kotlje, rodno vasico, zazirajo se na Kogel in v globino, kjer je kot mlad pobič prvič nabral za mater šopek solzic; slutijo tam zadaj za večernimi objzorstji Obir in Karnice; prijazno je Vorančeva pot utečena med prisojnimi in osojnimi domovanji pod Goro, večni spomin prvemu, ki se je použil v čas za svoje ljudi. Prežihov Voranc — pisatelj. Lovro Kuhar — komunist. In predvsem: Človek!

FRANČIŠEK JURICAN

RAZMIŠLJANJE O SNOBIZMU

V svetu kulture in predvsem v umetnosti kot specifičnem načinu dojemanja stvarnega se v skoraj vsakem obdobju pojavijo posamezne oblike izražanja in hkrati z njimi oblike obnašanja, ki odstopajo od ustaljenih konceptov norm, in nekako, vsaj v prvem trenutku, ne sodijo v okvire ustaljenega, do takrat edino zveličanega.

To je seveda nekaj povsem naravnega in razvojno še kako pozitivnega. Saj to eksperimentiranje ruši blaženi mir dremajočih v kulturnih institucijah, bega s svojo, praviloma, napadalno močjo privilegirane izbrance in jih ogroža. Obenem pa je pomembno zaradi svojih novih prvin v mozaiku človeškega. Zavore novemu izrazu se izkristalizirajo ali v imenu ideologije vladajočega razreda ali pa v kateremkoli že in s katerimkoli že namenom. Posihmal pa, če se ti poskusi idejno in izrazno dovolj močni, vendarle triumfirajo in se obdržijo.

Ni pa moj namen razglabljeti o teh stvareh. Poskušal se bom obregniti ob pojav snobizma v umetnosti in na spemljajoče dogajanje, ki je značilno temu pojavu, in se kakor šakal giblje na obrobju vsega, kar daje pečat določenemu obdobju.

Vemo, da je osnovno vodilo snoba — biti in gibati se zmerom in povsod v središču dogajanja, biti na tekočem z dogodki, ki se porajajo v kaki kulturni sredini, seveda, le zaradi družbene promocije, ki je pravzaprav edini cilj. Resda snobi zakasni s prisotnostjo pri uveljavitvah novega, toda uspešno krmarjenje po posluhu za spreminjajoče se situacije jim pomaga, da se vsaj na zunaj dovolj hitro vključijo v korak na novi poti. Če je potrebno, ponesejo tudi zastavo, takoj ko je bitka dobljena. Vendar le v primeru, če je ta nova usmeritev po njihovem moderna in ima prihodnost. In v današnji družbeni situaciji je modernosti na pretek.

Zaradi družbene dinamike sodobnosti in vzporednih procesov (npr. razširjenosti masovnih medijev), ki na vsakem vogalu bombardirajo posameznika, pa je prišlo do zanimive situacije, ko je tudi med snobi zavlada zbežnost, negotovost usmeritve.

Stari in menda blaženi časi, ki segajo na Dunaj pod okrilje avstroogrške veličine, so za nami. Klubi ljubiteljev Straussovih valčkov so zaprli svoja vrata, enaka usoda pa je doletela tudi plesne dvorane, v katerih so bili poprej plesni bali v frakih in krinolinah...

Zato je danes težko ožigosati koga za snoba; umaknil se je namreč v navidezno ilegalno. Tudi borba za njegov prestiž se je spremenila. Snob se želi izenačiti s slojem, ki po njegovem mnenju obvladuje določeno vrsto izražanja in obnašanja. To izenačenost pa lahko doseže le z drugo možnostjo, saj mu enak nivo ni dostopen zaradi manjših sposobnosti in drugih pomanjkljivosti, in novo, porajajoče, je v tem primeru še kako dobrodošlo.

Potemtakem povzdiguje kulturo in umetnost sredine, ki naj bi ji pripadal. Večkrat je očitna tudi prisotnost banalnosti, deviantnosti in celo perverzности.

Že misel na današnjo razvejanost resničnosti na vseh področjih nam kaže težavo pri razvozlanju snobizma. Možnost se kaže le v procesu vrednotenja, kajti tragedija in farsa je prav tam, ko se ne znajde in se določi za oboževanje nepomembnih sestavin in večinoma brezvrednih vsebin nekje na stranpoti.

In tako se človek srečuje s temi zmedenimi bitji: v gledališču, ko v foyerju, gizdalini, robantijo nad šibkostjo posameznih likov (seveda je potreben le hiter kirurški poseg izza fasade); na razstavi v isti sapi povzdigujejo asociativnost razstavljenih objektov in sprašujejo umetnika o pomenu njegovega snovanja; ko razpravljajo o literarnih tokovih, so izredno sovražno razpoloženi do "manjvrednih in preživelih" čtiv; ... itd.

Se ve, da snobizem ni le značilen v okolju t. im. ob-čudlavcev in kulturnih jastrebov, prisoten je tudi na področju kreativne in reproduktivne umetnosti. Zatorej toliko zdrav in razprtji o tem, kaj je in kaj ni projekcija sedanosti, še posebej na kulturnem nivoju, ki ga Shills Edward poimenuje vulgarni (srednji), in za katerega vemo, da je minimalno subtilen, prava preprosta enostavnost pod plaščem modernosti in avantgardizma. In pri teh polemikah je tisto bistveno razmerje med vsebino, obliko in emocijami kake stvaritve, njena umetniška vrednost potisnjena v ozadje.

Snobizem (sine nobilitate — brez plemstva) se torej še posebej razrašča v zadnjih desetletjih, čeravno ni pojav, ki bi bil značilnost zgolj tega stoletja. Hkrati s silnim orkanom potrošništva, ki je zavel z zahoda v našo ljubko domovnico, so se tudi v našo družbeno zavest prikradle sledi razdvojenosti, nerazumevanja trenutka in umetniške nemoči, ki iščejo izhod v pretvarjanju, saj je potrošniška miselnost kaj primeren prostor za udejstvovanje teh ustvarjalnih sposobnosti. Posnemanje domnevno sodobnega in obenem agresivnosti nasproti nesodobnemu ni več domena le redkih skupin (beri — klik), ki se obnašajo tudi v kulturi po načelu do, ut des (jaz tebi, ti meni), in negirajo vse, kar ni zrastle v njihovem sadovnjaku.

Sicer je v današnjem položaju nekakšen revolt proti obstoječim sistemom in strukturam povsem normalna reakcija, še posebej pri mladih ljudeh, toda ta reakcija v nekaterih primerih prihaja v skrajnosti, kar poraja že zares čudno pozo in snobizem.

Tako ostaja snobizem z vsemi svojimi modnimi muhami in s svojim preziranjem na obrobju dogajanja in na prepihu zgodovine.

Dr. Plešivčnik v razgovoru s kiparjem H. Moorom

In smo se odpravili na pot, če že naj tako bo, če tako želijo na občini. Pa tudi — kako odreči pomoč našemu domačemu gorečnemu za kulturo in še za kaj več. In končno — kaj vse ne bi človek postoril za te prijetne in mirne domače kraje okrog Plešivca.

Odpeljali smo se z avtomobilom, še polni tekočih skrbi, po dobro znani cesti. Potem smo se lahkotno spustili po drugi strani trojanskega klanca, se zrinili skozi Ljubljano in se v pogovoru vse bolj ogrevali za izvedbo naročene naloge. Obvozili smo Trst, ki kot lastovičje gnezdo sloni nad modrim zalivom. Zdrveli smo v ravnino Benečije. Peljali smo se po široki, ravni cesti. Voziš kot bi šel v neskončnost. Prehitevaš ali nekdo drugi šine mimo tebe. Kot hribovec se izgubljaš v ravnini. Le velike napisne table z imeni krajev ti pomagajo, da na zemljevidu ugotoviš, kako daleč si od doma — Padova, Ferrara, Bologna. Že nekaj časa smo vozili v temi. Črno nebo so parali bliski, enkrat v daljših, drugič v redkejših presledkih. Nevihta je bila ves čas z nami, kot bi nas spremljala in gnala. Skoraj nismo opazili, ko smo jo rezali čez Emilijske Apenine.

Noč, dež, gladka cesta, enakomerna viža motorja, slepilo avtomobilskih žarometov popotnikov, ki so skoraj v strnjeni vrsti hiteli v nasprotno smer, so hudo utrujali. Ustavili smo se v hotelu nedaleč od ceste. Malo zatohla soba, sparčna. Sicer pa, kaj bi vse to. Spanec je hitro slavil zmagoslavje. Soba je bila čista in tiha. Pa cena? Samo 18.000 Lit za štiri ure spanja...

Zarana smo nadaljevali vožnjo. V eni uri smo dosegli najbolj južno točko naše poti — Prato. Obrnili smo v desno, proti zapadu. Pri Via Redggio smo še enkrat zasukali na desno, skoraj pravokotno in usmerili vožnjo nazaj proti severu. Skozi okno vozila smo na levi strani med koši pinij in akacij z radostnim pogledom božali bele peščine na obali Ligurskega morja.

Forte de Marme je bil končni cilj! Prijazno letoviško mestece ob morju. Za njim pa gorovje, ki hrani v svojih nedrjih lepi, beli, carrarski marmor. Iz njega je zaživela že prenekatera skulptura z zamahi kladiva velikih mojstrov skozi stoletja.

Ulice ni bilo težko najti. Hišne številke pa nismo mogli ugledati. Pobarali smo zidarja, ki je mešal malto ob nedograjeni hiši. Takoj je odgovoril. Da, seveda! To je "Casa Rosa" (rdeča hiša). Z roko je pokazal proti strehi pritlične hiše, ki so jo kot šopek obdajala drevesa s treh strani. Spredej je bila železna ograja.

Mar greste k Henryju Mooru, je zvedavo vprašal in ni mogel prikriti ponosnega veselja. Pritrdili smo. Dobil sem vtis, da je tudi naša cena v njegovih očeh narasla. Nisem se varal. Pozneje sem izvedel, da ga domačini zelo spoštujejo in so ponosni, da prihaja k njim na oddih.

Vhodna vrata v ograji so se na pritisk električnega zvonca odprla. Predstavili smo se ženski srednjih let.

Skoraj molče nas je popeljala okrog vogala hiše. Zidar je imel prav. Bordojsko rdeča fasada z grahasto zelenimi, odprtimi polknami in za primorje značilno valovito streho, so bile zunanje posebnosti te zgradbe. Na pokriti terasi pri hiši smo zagledali moža v svetlejši, modri srajci, ki se je pravkar rokoval z bolj visokim moškim, ki je nosil očala. Za hipec smo obstali. Ta v modri srajci je Moor, nam je skoraj prišepnil Kalajić, ki ga je že od prej poznal. Opazil nas je in ljubeznivo pozval, da stopimo naprej. Gost pred nami je s pozdravom odšel.

Tovariš Kalajić nas je predstavil. Ob besedi Slovenj Gradec, je Henry Moor takoj zadovoljen pristavil — saj tam sem jaz častni občan "Honorary citizen".

Postali smo si takoj bližji. Pozval nas je, da smo sedli za mizo na verandi, kjer je od angleškega zajtrka ostal še čaj. Za mizo je sedela suha, drobna, preprosta a dostojanstvena ženska. Spoznali smo njegovo ženo. Tudi Henry Moore je bolj nežne postave, srednje velik. Medicinsko bi rekli, da je prej astenik kot normosomen. Imel sem vtis, da so njegove roke večje in močnejše kot bi sicer sodile k takšnemu telesu. Kljub letom, rodil se je leta 1898, je zdrav. Kasneje je potožil le o bolečinah v kolkih, ko je izvedel, da sem kirurg.

Upadljivo živahno je s pogledi, ki jih je spremljal lesk v očeh, dopolnjeval izrečene besede, ki so kar hitro stekle. Govoril je pravo angleščino, da ga ni bilo težko razumeti.

Razložili smo mu namen razstave "ZA BOLJŠI SVET". Poslušal je s poglobljenim zanimanjem. Ko smo svoje povedali, je brez daljših pomislekov pristal, da bo sodeloval. Zamikala ga je ideja. Nekoliko je prišel v zadrego, ko je zvedel za termin. V istem času, ko bo razstava v Slovenj Gradcu bo imel večjo samostojno razstavo v ZDA. Za tja je namenil vsa pomembnejša dela, ki jih je ustvaril v zadnjem času, pa tudi nekaj iz mobilne retrospektive. Malo je razmišljal. In je odločil. Tudi v Slovenj Gradec moram, saj sem častni občan. Razstava ima sodobno vsebino. Izziva sedanost, da ozari jutrišnji dan. Ta naj bo boljši. Sedem figur v osnutku bom razstavil — kot kompozicijo. Ravno primerne bodo po velikosti, da ne bo prevelikih težav s transportom. Hvala, Henry Moore, smo si mislili in potem to tudi povedali.

Nato smo mu razložili še prizadevanja Slovenj Gradca za ureditev parka "Gaj svobode in miru". Iz vprašanj smo povzeli, da mu manjka predstava naše pokrajine. Hitro je prof. Pečko iz žepa potegnil fotografije, ki so pokazale, kje in kaj smo doslej postavili. Meštrovica je poznal. Tudi o svojem obisku v Zagrebu je pripovedoval. Spomnil se je Postojnske jame in človeških ribic v njej. Bilo mu je žal, da ob takratnem bivanju v Jugoslaviji, pred mnogimi leti, ni prišel do našega mesta. A tedaj še ni bil častni občan. Prikazane slike so vsaj malo pripomogle, da se je orientiral. Potem smo treščili. Tudi njegovo stvaritev bi radi postavili v ta gaj. Kar

Prim. dr. DRAGO PLEŠIVČNIK

NA OBISKU PRI HENRYJU MOORU

Henryja Moora bo treba pridobiti, da bo pokazal kakšno svojo mojstrsko ustvaritev tudi na razstavi "ZA BOLJŠI SVET" — je bila odločitev v umetniškem svetu.

Njegova člana — umetnostna kritika Kalajić iz Beograda in Bassin iz Ljubljane — ga naj obiščeta in se z njim dogovorita. Kot odposlanca Slovenj Gradca naj v tej misiji sodelujeta prof. Karel Pečko in jaz. Tako so predlagali na občini.

O vsem tem mi je poročal prof. Pečko in ves žarel, ko je prišel k meni v bolnišnico pozno v noč na moj torkov dežurni dan.

Čez dva dni moramo na pot!

Za tako nenadejano potovanje se nisem mogel odločiti, ko je pa toliko drugih obveznosti vsak dan. Profesor pa je vztrajal. "Samo nekaj kilometrov dalje od Firenc moramo priti. Tam ga bomo našli. Je na počitnicah. Po skrivnih poteh je prišlo takšno obvestilo do umetniškega sveta. Je žal dogovorjeno, da nas bo sprejel. V treh dneh bomo nalogo opravili", je še dodal Karel.

Sicer se do Moora zelo težko pride. Živi v Londonu (v ulici)...

Pred nenehnimi radovedneži, vsiljivci, pa tudi poslovnimi ljudmi, ga varuje strog hišni protokol. Vzdržujejo ga neizprosni sekretarji, da lahko on v miru živi in ustvarja.

zaigralo nam je, ko je odgovoril, da to ni izključeno. Leta ga seveda utrujajo pri kiparskem delu, ki je zelo naporno. Ni več tako ustvarjalen kot nekoč, je dejal. Očitno pa kljub starosti počiva bolj malo. Tudi počitnice v Italiji bo izkoristil, da bo pripravil gigantski spomenik, ki bo stal v Bologni. Gost pred nami je bil založnik velike tiskarske hiše v Firencah, kjer bodo ponovno natisnili njegovo monografijo. Potem smo prihrumeli mi. K vragu tak počitek! Z opevano angleško, gentlemensko hladnokrvnostjo zmaga Moor te napore.

Nismo nadaljevali razgovora o finančni strani njegove pripravljenosti, da bi ustvaril skulpturo za naš gaj, ker nismo hoteli skaziti svečanega razpologjenja v tistem trenutku. Možnosti je gotovo več. Nismo bogati! Beračiti nočemo! Mar nista potem odgovor in odločitev enostavna? Bili pa smo neizmerno veseli ob misli, da bomo morda pridobili, ob prizadevanju vseh nas v Slovenj Gradcu, skulpturo Henryja Moora za naš gaj.

S tem je bila naša naloga opravljena. Za moje veselje in zadovoljstvo nad uspehom naj bo naslednje opravičilo:

Sem dedno obremenjen. V urbariju sv. Uršule na Plešivcu, ki se hrani kot dokument v pokrajinskem, arhivskem muzeju v Mariboru, je zapisano:

Ustanovitev cerkve Sv. Uršule in njenih tovarišic je bila opravljena okoli leta Gospodovega 1570. Prvi pobudniki za to so bili Anton Plešivčnik in pred njim njegov oče

1. Florijan Plešivčnik, velik dobrotnik in pospeševatelj celega tega opravila,
2. Vincens Prevalnik,

Za poklic kiparja sem se odločil s štirinajstimi leti. V tistem času so v Londonu urejevali bogat, kraljevski, zgodovinski in arheološki muzej. Nartpali so ga z najdeninami iz vseh koncev sveta. Vanj sem zahajal skoraj vsak dan. Predmete, in še zlasti stare kipe, sem pazljivo in dolgo ogledoval. Skušal sem najti odgovor na vprašanje, ki sem si ga sam postavil:

Zakaj so naši predniki v arhaiku oblikovali drugače, kakor v poznejšem obdobju? Kaj so skušali s tem dokazati in kaj izraziti? Ob teh razmišljanjih me je zamikal prostor in material ter predmeti ali bitja oziroma njihovi deli v tem prostoru, gledani od blizu in daleč, pod različnim kotom. Zato ni čudno, da v Moorovih delih ni težko ugotoviti, kje je težišče, kje perspektiva. S poudarkom dominant oblikuje bitja z vso stabilnostjo, tehtnostjo in izvornostjo. Z vrtnami in udolbinami v njih še bolj zadira v prostor. Živel je v obdobju, ko so Chagall, Picasso in Le Corbusier ter drugi oblikovali sodobne, estetske poglede na skulpturo in je z njimi sodeloval. Večkrat jih je omenil.

Kaj je lepo? Je bilo naslednje vprašanje. Odgovor:

Lepo je pojem, ki ga je človek ustvaril. Nekaj absolutno lepega ni. Kar je za nekoga lepo, drugemu ni všeč. Najsi gre tu za žensko, sliko ali cvet. Zato v pravi umetnosti ne gre za to, ali je nekaj lepo ali ne. Bistveno je, kaj je hotel ustvarjalec s svojim delom izraziti. Gotovo zanimivo stališče. Morda bomo s takim spoznanjem sedaj tudi mi z večjim zanimanjem razvozlavali včasih res nekoliko čudne podobe ali plastike. Tudi mi bomo iskali odgovor, kaj nam je hotel umetnik povedati, na kaj opozoriti, kaj svetovati. Ne iščimo torej samo nekaj lepega. Bistveno je sporočilo.

Dela domovinov

MARJAN PUNGARTNIK

Sobotni strah

*v mrazu in snegu potujem
skozi tele kraje. res čeden
rokopis dežja v sluhu in tudi
prepotovati bo treba še kaj*

*včeraj me je bilo strah
bil sem znotraj poln pernatega strahu
žalost pridrsi (a strah je
nadzvočen. blisne v možganih
in se ohlaja kakor oglenica) zdihujejoč*

*po polžje v kobaltni preobleki
po poglobili travi prihajaš
da se sled v megli takoj jekleno sveti!*

Študija

*napotil proti jugu
po sušičnih krajih
med sencami mitoloških čenč*

*zgodovina sirotkasto
teče izmed prstov
sestavljena nezemeljskih pojavov*

*teles (slike) medenjaška
arhitektura in temna polt furlanskega
rastja (nostalgični um)*

*sam na umbrijskih hribih
z donečim srcem
z nadušno strastjo*

Lerna malorum

*tak mir in tišina v tej kuhinji
vonjev duhov in flogistona
vse je jasno
preprosto brez ovinkov povej*

*povej povej le zakaj / bo ta ljubezen utešena
se smem pokloniti motnemu morju
kjer se potika glava mojega ekscentričnega boga*

*najprej se nauči hoditi potem teči
kakšen šušmarski nasvet / in ura laja vame
mehanični pes in stovatna polna luna*

*zmerom znova na čistini
presunjen da se je tako obrnilo:
gledal si lukancin požigalni kolaps
in vse te zgodbe čudakov
pri tem pa tehtal svojo — je vredno
se jo sploh splača ... sam se skoraj
nimaš pravice pojaviti v pesmi*

Delegacija na obisku pri Henryju Mooru v Forte Del Marmi v Italiji v mesecu juniju 1979

3. Boltežar Naravnik,
4. Rupert Šiesernik,
5. 6. Benedikt in Lambert Močilnik in Jurij Prevolnik.

Tudi tedaj je sodelovalo še veliko neimenovanih, kakor danes. Bili pa so bolj uspešni od nas. Okoli Sv. Uršule je zbranih 999 devic (tovarišic). Mi pa smo doslej postavili v parku šele tri skulpture. Važno pa je, da gradimo in da ne rušimo.

Na koncu je tovariš Kalajič zastavil Henryju Mooru še nekaj vprašanj. Prav razvnel se je naš častni občan, ko je odgovarjal na vprašanje o svojem umetniškem ustvarjanju med drugo svetovno vojno. Delal je po kleteh in v prostorih podzemeljske železnice, ko so na mesto padale nemške bombe. S še drugimi umetniki je v bitki za London izdeloval bodrilne plakate.

Na vprašanje, zakaj se je pri oblikovanju zatekel k praoblikam, saj večina drugih ustvarjalcev v umetnosti išče vzore najdlje do starih Grkov, je odgovoril:

Kaj bi vi svetovali mladim umetnikom ali tistim, ki bi to želeli postati, je nadaljeval Kalajič?

Predvsem si naj ne prizadevajo, da bi postali že pri dvajsetih letih izvorni. Tedaj se naj pridno učijo, naj študirajo, naj se zgledujejo po res dobrih mojstrih. Iz takega načina dela, spoznavanja in ustvarjanja se potem tako rekoč sam po sebi izoblikuje za nekoga svojstven stil trajnejše vrednosti.

Modri, izkušeni Moore, v razmišljanju že osvobojen strasti. Svetuješ vztrajno delo in interes, od česar si tudi sam rasel, visoko, da, zelo visoko. Uspel si. Zato tvoj nasvet ni laž. Še enkrat, velika ti hvala. Bili smo ginjeni.

Zelo bomo veseli, ko nas boste obiskali v Slovenj Gradcu. Želimo, da bi se to zgodilo prav kmalu, smo po tem prijetnem kramljanju dodali zahvalnim besedam in se poslovili.

Ni mi žal za trud.

Slovenj Gradec, dne 26. septembra 1979

VLADIMIR VERDNIK

OGLEDALO IN PISALNI STROJ

Ker okno ni kvadratno in ni niti pravokotno, da bi zato imelo spodaj še zarezo za vrata na teraso, so sence noter okrogle, neobičajno nič zašiljene in se posebej po kotih čisto nič ne zbirajo. A je prostor — nekakšen — precej tudi zatemnjen. Stene — one že odbijajo — to skopo svetlobo, ki prihaja skozi zamrznjena okrogla stekla. Glasba je pa taka, otožna in pritiska v molu in motiv se kar naprej ponavlja, nekaj časa gor, nato pade v globok register, ko pa se čisto utiša, je v ospredju spet svetloba, ki je zdaj na krčevito preganjenih rokah in se vse začne.

Tista luč potem zdrsne gor na impresivno sliko, nato po natančni perspektivi nekam v ozadje, se zažre v črno steno in v globino prostora. Ko se potem odpro vrata, se žarek od neonske brlivke poševno navzgor zaleze v zid.

Ona bi že, ja bi, zelo sramežljivo bi, ker pa je za film, ki malo brni prek kamere tam čisto v kotu, vstopi in zdaj se vse beleži na trak čisto natanko, tudi to, kako senca njenega še mokrega telesa tudi pada poševno in to, ker s postavo prekriva dobršen del odprtine, je vsa obdana s slepečim sijem, le ko se obrne je videti natanko, da je gola, naga, slečena. Nemara nalašč leže na tla tako, da ima noge precej narazen in nožnico ravno tam, kjer se od zida sem riše odsev na pod. Skozi polpriprta vrata vstopi nato druga in ves kader se ponovi, le da leže s trebuhom navzdol na ono, ki je že tam in potem gibanje, kamera gre bolj naprej, med glasbo se pomeša šum tleskajočih mokrih teles. Slika se potem počasi odmika skozi okno, ven na pročelje poslopja s številnimi balkoni in ravno streho, to je zdaj že drugi kader. Za trenutek se na enem izmed ledenih oken zariše obraz, nato se zastor zagrne, da je samo še črna lina — zamolkla — stržen žarometov s ceste se včasih zariše vanjo precej močneje.

Ternikov si zdaj že lahko oddahne, od zadaj mu nekdo prižge ugasnjeno cigareto, počasi gredo ven — konec šestega dela.

— Gori se nekaj dogaja, — pravi medtem Heli in stisnjena ob vlažni zid prisluškuje nekam v višino in časovni razkorak, preko katerega dobiva vse zvoke v uho s skoraj sekundo zakasnitve, ji ni nič mar. Stolpnica je zelo visoka in razsvetljena, da se vidijo tudi velike antene od oddajnika z ono infra rdečo lučjo na vrhu.

Na nasprotni strani ulice je v velikem izložbenem prostoru šest televizorjev od barvnega senzomatika do navadnega črno-belca in vsi so naravnani na prvi program, kjer teče serija.

Še dalje nazaj je kiosk z najrazličnejšimi drobnarijami, predvsem pa so časopisi potisnjeni bolj naprej, s vpadljivimi barvami, kakor za čebele, oh, sveta preproščina. Napisi, ki tudi čimbolj živo sekajo ven, so pa taki: homofilizem, fetišizem, pedofilija, peeping v Angliji, incestne fantazije nekega norca, gerontofilija, avtoerotizem ni več tabu, kako do čarobnega kulmna, deviacija seksa na slovenskem, ... in še. Na vrhu pa na veliko še: prvi sex shop pri nas — torej končno so se spametovali — in imajo celo pisalni stroj Unis tbn, ki vse to lahko zapiše.

Pred izložbo je zato kaj precejšnja truma, gneča, ki mrmra neke pripombe, tako skozi stisnjene zobe in brčkone pikre, kajti vse se sliši nekam goitno in nerazumljivo.

Vse pa je vendarle nekako drugačno od Heli, ki ima krilo visoko nad kolena in je sploh vsa v nasprotju z modo, ki odseva skozi stekla na oni strani ulice. Heli je sploh taka.

HELI RAKAR: 1954, 169, PLAVOLASKA BREZ POSEBNIH ZNAMENJ, OČI MODRE. BREZ STALNEGA BIVALIŠČA IN POKLICA. KAZNOVANA ZARADI PROSTITUCIJE. RAZPEČEVANJA MAMIL, ALKOHOLIZMA, NEPRILAGODENJA ... itd. — vse iz dosjeya na postaji M.

Brčkone zaradi tega in podobnega se Heli niti ne premakne, ko ji debeluhar s težko sapo potisne bankovce iz potne v potno dlan in ji govori nekaj v vrat, da čuti njegovo slino in roko, ki ji jo oni tišči pod krilo. Samo prikima. Ona serija nima niti malo zveze s tem, kar nato z debelim počne kar v parku, samo malo stran od luči, pod katerimi je vse polno žuželk in tudi sprehajalci ne prihajajo prav poredko. O, če bi vse bilo znano, bi natanko, kako se skloni naprej, da sunkovito diha, spet seže okoli, ki ima oči široko narazen, kolena pa vsaksebi, da je krvava svetloba, da se lepi in še enkrat plača, o, če bi.

Ura — ona meri čas — in je pol deset, proti koncu nočne in zatuli potem sirena, bolj tiho, ker je vendarle samo za konec enega dne. Ternikov je inženir za ton in sliko in ima nad pisalno mizo še zmeraj oster snop svetlobe in v rokah retuš, ker ne sprašuje in ima srajco prilepljeno na hrbet, ovratnik ga tišči, soba je prenatrana z dimom v napol popito kavo se lovijo muhe. Skozi s svetlobo nabit prostor gre precej prosojnega soja tudi skozi šipe dol v park, kjer Heli ravno spet vse oblači, a to s Ternikovim tako ali tako nima nobene zveze.

Telefon je bel in je na zeleni mizi, kjer je zelo opazen, ker je tudi malo dvignjen s še enim podstavkom in tudi zato, ker se ravno oglašča, pa ne običajno, ker ne zvoni, nekako utripa in migota in je podvojen z vsem v ogledalu in je zelo resničen.

To je vse, kakor jaz, ki imam pisalni stroj in tudi ogledalo in vem, da je vse zelo resnično, nemara malo drugače, a je, četudi se trak od Aero Celja DIN 2103 malo zatika in so tipke zaprašene, predvsem a, ki je nalašč najbolj pomemben in se zato upira.

Sploh me jezi, ker je vse tako simbolično, z ono restavracijo na čelu, kjer sem bil danes. Tudi je bilo zunaj mračno in je bil vonj po že uveli travi, pomešan s turbnim vonjem vlage, kar te zgrozi. Vlažen je bil tudi prah na stezi in mokri so bili porjaveli listi in barve so bile vse same sive in črne. Natakarkar me je pozdravil prav prijazno in mi je prinesel mrzlo pivo in je tudi skrivaj z mano pokadil cigareto. Prišel je šef in natakarkar je pustil dogorevajoči ogorek na pepelniku in skesano odšel.

Potem sem bil spet sam in sem prižgal še eno cigareto in nato naročil še eno pivo. Zunaj po strehi je zašumelo še bolj, namreč od dežja, tiho je zvok prihajal sem od žlebov, zunaj pa je bilo vse polno korakov, zelo mokrih in hitrih. Prišel je natakarkar in je rekel: — Zapiramo! — in je za mano pobrisal mizo in je obrnil prt.

Potem pa povej, če ni vse ravno tako, kakor Menart in njegov razliti konjak in hišica in sploh vse in natakarkar in njegova uničevalska krpa, zahrbtnoževa. Sama simbolika, ja. In to ravno zato, ker se mi je to noč po dolgem času spet sanjalo in to sama simbolika. In ker so sanje sploh zelo čudne, kar vsi izjavljajo, je bilo tako:

V zraku je bil svojevrsten šum in odprla se je velika modra dolina, utopljena globoko med gozdovi — ovita v mamljivi vonj in silno svetle nedoločljive barve. Pri vsem tem je bilo čudno, da ni bilo ceste in ne poti, ki bi vodila sem v rožnato, v to skrivnostno in osamljeno pokrajino. Potem je prišel tihi zvok, hitro in oblastno — pred njim so se umikale bleščeče ploskve, krčeviti splet grabežljivo posinjelih rok je posegal v pejsaže — cvetovi so se zapirali — sprva nemirno, nato otožno in vdano in mrak se je spuščal počasi. Potem sem zaslišal piščal. Nežno se je njen zvok utapljal v zeleni barvi, šel sem čez polja in srce je bilo vedno bolj nemirno. V daljavi je bilo mogočno drevo. Takrat se je zgodilo:

Prišel je zvok in šla sva proti samotnemu drevesu. Bežala sva hitro, vedno hitreje — polja so prekrila temne sence — iskala sva drevo.

Potem se ničesar več ni ganilo. Spet je bilo slišati piščal, tako nekje od daleč.

Tedaj je reklo drevo: — Poznam te! —

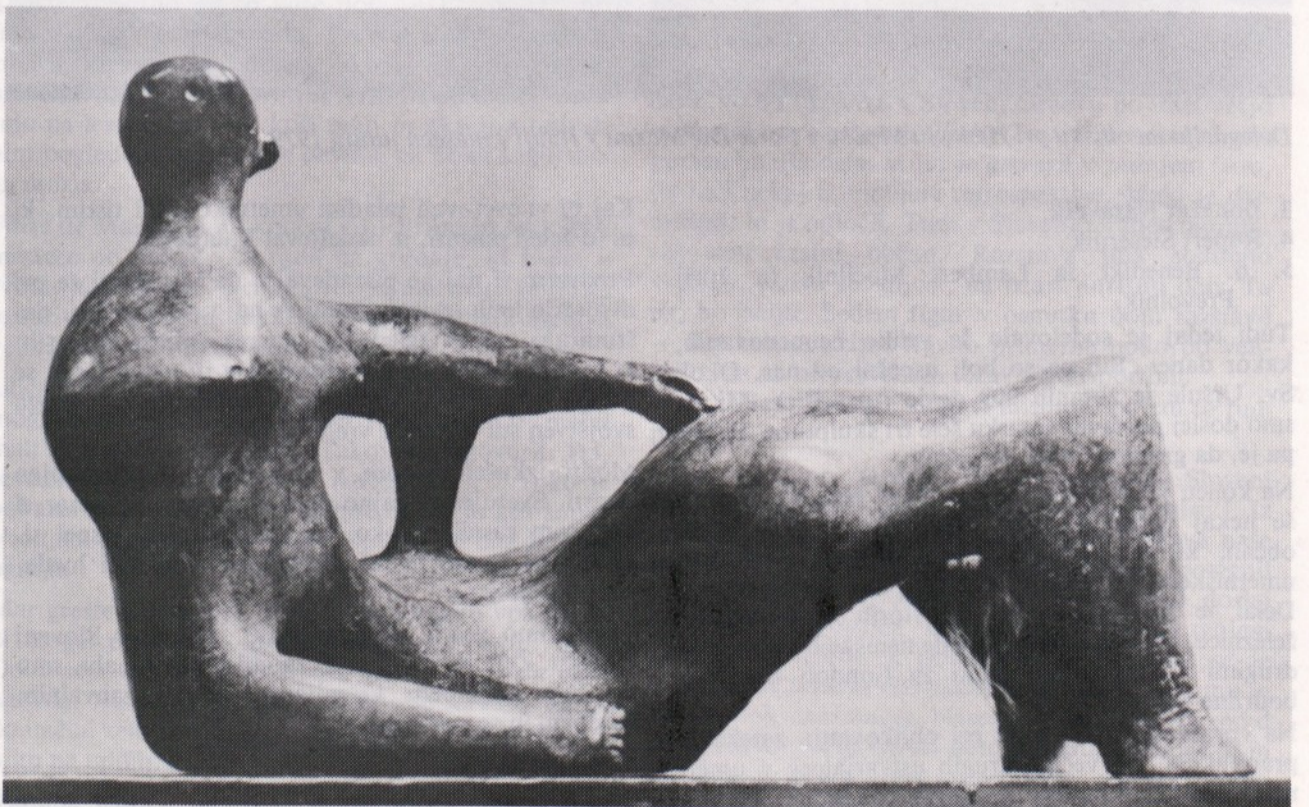
— Jaz sem dolina zadnjih senc — je zašepetal odmev.

Ko sem se prebudil, je bilo vse čisto normalno, le to se mi je dozdevalo, da je bilo ogledalo nagnjeno bolj v stran kakor ponavadi. In telefon je zvonil na vse pretege.

Telefon je z vsem podvojen v ogledalu in je zelo resničen.

— Inženir Ternikov, Joni tukaj, menda ja ne boš pozabil, ob desetih! — Ternikov reče: — Ja, vem — in še nekaj mrmra v že mrtvo slušalko. Luč gre zdaj počasi dol, slika je manj jasna, na zeleni mizi Joni, precej razkrečena, vse v dokaj gibljivih sencah — potem se kakor s kamero vse premika proti vratom in gre skozi ključavnico.

Zunaj je neka ženska v delovni halji, v tisti sivi, kar se zelo odbija od belih sten na stopnišču, sklonjena, z roko si gre dol niže in jo malo premika. V kotu je prevrnjeno vedro, preko krpe teče voda dol po stopnišču in na tapisonu pušča nekaj madežev. Groteskna podoba malo valovi in ima nohte zapičene v rjavi podboj, od sence pa vse tudi zadaj na vratih od dvigala, kjer gori gori rumenkasta lučka na znaku STOJ in kaže tudi puščico, obrnjeno navzgor. Od zunaj je vse notri videti čisto resnično, Jonina velika zadnjica in rahlo rožnate prsi in njeno premikanje in ropot one mize in utripanje lučk na komandni plošči in glasba, ki je prepletena z onim ožemalskim zvokom. Spet notri je vse bolj kakor privid, če sploh je in je ono zunaj resnično, nemara zato, ker prihaja nekdo gor po stopnišču in je topot njegovih korakov takšen, da razbija in uničuje, ker se tudi odbija od konca hodnika, da nazaj prihaja mnogo močneje.

HENRY MOORE, — Maketa za naslonjeno figuro. Prop. 1975, bron

Ženska se zato umakne in hiti pivnati vlago, ki se je nabrala povsod po tleh in malo si poravna tudi krilo in plašč, ki ji je zdrsnil precej gor, krilo je itak krajše in se skozi flanelasto tkanino nič ne vidi. Malo zatem se vse umiri: Ternikov zaloputne vrata, neonske luči mečejo senco noter na neurejeno mizo, še rahlo se kadeči pepelnik in na beli telefon na zeleni mizi. Tudi zunanja vrata še nekaj časa nihajo in proizvajajo tisti visoki ton. Do jutra se tapison že osuši, cigareta itak hitro ugasne, vrata se takoj umirijo, ustavijo po nekem trenju natanko v pravi legi, le nekaj dima se stisne v zavese in ostane tudi duh po mokrih in potnih telesih, dokler naslednji dan tajnica vse ne prezrači.

Doli pod trebuhom ima Ternikov nekakšen pritisk, boli ga glava od onega sindroma, pod očmi ima kolobarje, vrti se mu, malo se mu tresejo roke, nemara od cigaret, pravzaprav čisto zagotovo pa od čudnih prividov. Smog pritiska nizko nad ulico, pločnik je vlažen in se motno sveti, dokaj monotono drdra stoenka.

Pri Joni so navlečeni debeli zastori, malo glasbe si utira pot skozi vrata dol med grmičevje in okrasno rastlinje. Ternikov stopi na zvonec, ki je spretno skrit pod prvo stopnico in nekje globoko v prostoru rahlo zabrni.

— Sploh si ne morete misliti — pravi Margareta, ki je napol zleknjena v veliki indijski zofi — kako napačno je umivanje, da gre pri fetišizmu za sprevrženost, pa čeprav so Američani o tem na veliko pisali, tudi v enciklopediji. Fetišizem je namreč odločilnega pomena za usklajen spolni akt. Kako smešni so ti besedni manipulanti, ki s tem v zvezi govorijo o perverzности, o bolezenskem pojavu, o fiksiranem libidu na kako čim bolj čudno lastnost — in potem se Margareta smeji in maha z rokami. — Kaj pravite vi, Ternikov, če takole malo razmaknem noge in vidite moje spodnje perilo? Bržkone se nekaj tudi že zgane v vašem moškem delu. Ali pa ste zato že fetišist? Ternikova se hitro prijemlje voljna omama, ki je je prostor nabito poln, vendar govori zelo malo, le tu in tam se oglasi s kakšno pripombo, če ga ravno izzove Joni, ki je zavita v tanko, posojno oblačilo in niti najmanj ne skriva obilne in s pohoto nabite postave; posebej ne tedaj, ko veliki gramofon v baru potisne v zakajeni zrak nekaj več skoraj sugestivnih tonov.

Zunaj se nepričakovano ulije in malo tudi grmi, čeprav oddaljeno. Tudi sodnik ni ravno gostobeseden, vendar skuša govoriti nekaj o sodni medicini s Ternikovim, ki poslušala le deloma in nima o vsem niti pojma.

Tisti moten omamni lesk se potem v sodnikovih očeh vedno bolj širi, da ima zrkla že čisto škrlatna in na obrazu tisto napeto krčovitost, vse skozi trepetavi zrak in modro svetlobo sem od akvarija. In obe roki na naslonjalih ugreznjenega fotelja imata isto barvo, kar ni nič električno, bolj kakor od sveč. Telo ni čisto nič prožno, da je bolj voščena lutka skozi zasoparjena stekla neke izložbe. In oddaja energijo. Joni ima razpeto ogrinjalo, da skozi težko žametasto — prihaja ven trak gladke kože, dlan ima malo upognjeno, kakor da naliva in zdaj je še senca prepletena in razlomljena na fikusu.

Ternikov se nič ne premika, zadaj na zlatem okviru slike s portretom je nekaj tankih nitk njegovih las, senca ukrivljenega komolca pa se riše ravno čez oči tam pri Margarete, da je vse mistično prepleteno in odvisno in sploh. Skozi tanko režo na zastorih je noter uperjeno neko oko, široko razprto, z nič kaj gibljivimi vekami, domala mrtvo, ugasnjeno in tako.

Od razmazanih vek navzdol je to Heli, pritisnjena ob hrapavo steno in se s krilom rahlo lepi na vlažni zid — zadaj pa je velikanska reklama od Iskre, ki zažari noter v prostor natanko vsake tri sekunde. Zadaj za gradbenimi panoji, kjer stoji šestica, ni čisto nič svetlobe, zato ni nujno, da je ravno otrok tisti obris, ki je prislone ob zaokroženo reklamno ploskev, a ker ima roke razprte, je kakor razpelo, domala brez gibov, a je živo in čaka. Potem, ko pripelje šestica in ga osvetli, je vse dokaj resnično, tudi oni sik hidravličnih vrat na odmik, vse malo pomešano s tankim jekom, kakor od zvonca, potem pelje dalje, le ploskev za reklamo je nekaj časa še topla od telesa, od šestintridesetih stopinj, ničla pa hitro pritisne z obeh strani in se zapre, da je vse spet kot prej.

Vse skupaj do Heli čisto nič ne prihaja, roženico ima še zmeraj zelo narazen, da ujame nekaj one modre

svetlobe, ki tišči skozi zavese, transfenzalno valujoče, nemo, brez ne ravno utišane glasbe, ker vse dokaj dobro tesni.

Vidi, kako eno dvigneta, kako se malo trese, v mraku, ko je še nekaj rok na njenih nogah in na hrbtu in ona druga, s trebuhom oprta ob nizko mizo, kakor poblisk kakšen trak modro pordele kože, potem vsi štirje malo bolj naprej, čez prt v hipu rjavi madež od razlite tekočine, nekaj premikanja sprijetih las, gibi dvignjenih rok, potem vse zdrse nekam dol pod podboj, da se ji umakne, ko je že uvita vase ob nizkem kletnem oknu, skozi katerega prihaja oster duh po premoğu.

Pr eden pride do jutra, Heli še dvakrat spravi bankovec v torbico iz zelenega skaja in naslednji

večer spet prisluškuje nekam v višino razsvetljene stolpnice;

Tisti večer je šel inženir Ternikov domov in si pognal kroglo v glavo, tako čisto brez razloga, ravno v usta in za njim je na pisalni mizi ostal samo bel list in pisalo, vrženo počez, prazno pisalo brez črnila.

Pred izložbo je spet nekaj ljudi in poslušajo poročilo o tem, Heli pa gleda gor in ker to z njo pravzaprav nima nobene zveze, reče samo:

— Gori se nekaj dogaja. —

In pri vsem ima še najbolj prav, to zelo dobro vem, saj celo ogledalo ne daje čisto resnične podobe, pa četudi v njem odseva kakšen pisalni stroj z zaprašeno tipko za a.

JUR JURIČAN

Avgust

besede klofutam
kot ovsenjak
med dvema naslonjačema
pa tudi marsikje drugje

kadar prihajam križemgled
sem kasen
dohajam le še let kresnic
v savni padanje uteži

v avtobusu smeh deklet
in sezuvanje, ki lahko je ritual
so pesmice
trenutek zaobjet

v prav vsaki bedni krčmi
zbude se misli
na kak dolg življenjeju
saj pogoj so preživetja

res verjamem v zasuk
v zamah trenutka
ki daje smisel dolgim uram
in sploh nabitost bivanju

čeprav
za patetiko na str. 323
v bunčevem slovarju tujk
na preži je zeleni volk

še je v meni
zanos še strast in trpkost
vznešenost preko
slovesnost iger še duha

katarza je
in geslo:
tipkaj dalje
ej serjoža

Varanje (variante)

na božično drevo
obesili smo
okraske
moža
z imenom jesus
pa ni bilo med nami

na božično drevo
pregnali smo še svoje
ljudi sredi okraskov
pa ni bilo več moč
spoznati

na oh ubogo že
božično to drevo
povzpeli smo se še
sami

in kdo je bil okrasek
in kdo bili so svojci
in kdo bili smo mi

nene ni bil božič
bila je turobna sobota tisti dan

moža pa ni bilo med nami

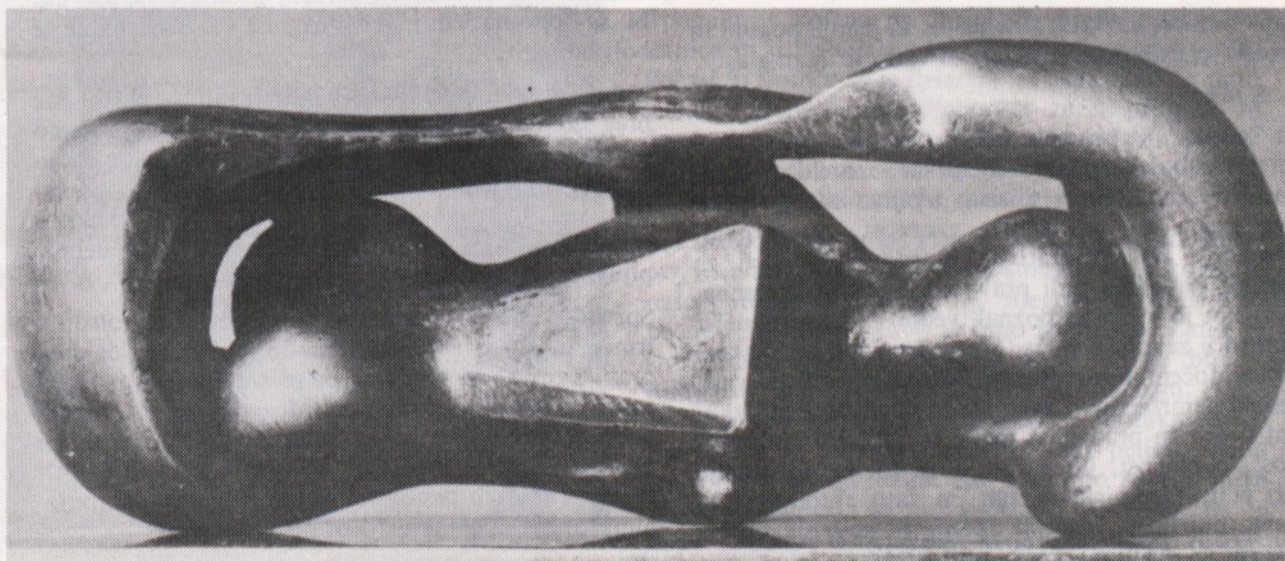
Kvartanje

nič več z mrtvaki
zdaj z nami
kvartajo pogrebci
in zdi se
da v igri tej
dobivamo

dobivamo

priigrali smo že
kroglice klik-klak
na metre ubogljivih računalnikov
umetni cvet
ki lepši je v očeh od pravega
in še marsikaj
v količinah
še in še

torej ...
dobivamo

HENRY MOORE, — Delovni model za naslonjene povezane oblike, 1969, bron

TONE TURIČNIK

KOŠČEK NJENEGA RISA

OGLEDALO
IN PISALNI STROJ
(varijante)

ot vzmet se je sprožila — že prej jo je nemirilo, ko Majo za tisto ponočno sranje tako svinjsko posilili in ji potisnili manj primerno — hrupno zrasla nad lasišča pred sabo, precej burno iskala besedo, poslala oči v prednji konec prostora, v temačni kot pri svetlem oknu, se obesila na rob Gromovnikovih oči, našla težko in udarno besedo, pa je vretje že uplahnilo, še jo je silila groba misel, toda grobost bi bila neprimerna, in vse skupaj je ostalo le pri mlačno nejasnem, obotavljivo in mevžasto neodločnem zuborenju glasov:

— Neee, ne morem!

Davni dogodek je nenadoma tukaj: nekaj kuštravih lasišč se zavrti okoli nekake osi, pod kotom dvakrat več oči vprašujoče zavrtja vanjo, da ji kri ostro zaščemi po obrazu — sveže cvetoča rdeča gartroža — dva, trije se razlezejo v posmehljivo spačene maske, se počasi obrnejo naprej in težka praznina leži med klopni.

— Ne, ne morem!

Tudi Gromovnikov obraz postane resen, pogled se širi, ene same oči so ga, nad njimi dolge, sive obrvi, skladna svetlo siva široka glava, začuden trenutek, počasen glas, ki zveni modro, široko, a s kančkom užaljenosti:

— A tako!

Velik odmor, veliko glasne tišine, ki jemlje pogum in besedo, pričakujoče strmenje in votlo strúpan glas:

— A tako!

Ta "a tako" je posmeh, začudenje, mučenje: kot bi potres zamajal zgradbo njene nedozorele zrelosti. Naslednji trenutek se slinasto lepljivo zacedi: pridnost njena ga navdušuje, vzornost, posebej ta, skromnost in avtoritativna beseda se postavi za vzorno. Zase ima tudi prav: misli, da je skromna, taka, kot jo je doslej poznal, vedno je tako ravnala, tako so ji zakoličili meje; oče in mati sta ob vsakem opotekajočem in zagrešenem koraku vzdigovala prst, gledala namrščeno in vzgajala iz naučenosti in izkušnj dedov in pradedov: nizko so bili cilji — poslušnost, ponižnost, uboganje — in to vse jo čedalje bolj žuli, vznemirja in žali, in zato skromnost ni prava, niti lažna, pač pa tipanje in slutenje nečesa novega: ne, ne more, ker ni upravičena.

Vedela je že tudi, da je bil zaplodil.

To ni nič pretresljivo nenavadnega, toda učenka je, preveč odvisna od trdo prisluženih očetovih desetakov in stotakov, povsod začne navzdol, ustaljeni tek se lomi, noči postajajo dan za njuno srečo, očetov obraz jekleni, čeprav le sluti, mati prikriva razumevanje njenega novega položaja, prijateljicam se izmika in najraje samotari, če ni z njim, ki ji napenja strasti do čvižlastih stanj — od neučakanega trepeta mišic do sprostitve v vse telo — potem jo odrine grobo in brezobzirno, češ zakaj ne žre tablet kot druge, in pritiska, naj si pomaga, kakor ve in zna, kar si je zamesila. Z leskom jeze v očeh odide. Za njim se marsikaj podre. Ostaja pa trebuh in otrok v njem in razočaranje njeno in nekateri drobni spomini. Kako naj naivni Gromovnik in vsi slutijo, kaj se z njo godi in katera beseda naj bo prava za ves ta zametek? Pa oče in mati: križi so jima upognili kolena, ko sta se uporno kopala iz gluhe sive revščine in gledala v hrbet drugim, ki so se zrinili naprej: zato nikakor ne moreta do načel njenih in odločitev in oče sika težko in divje proti njej, mati pa materinske naklonjenosti svoje zavija v vato preišljenih korakov in dvoumnih besed. Nevzdržno!

In končno tisto lajnasto govoranco zanosno poštirkano konča: njej pa se zdi trapasto, nabreklo in pocukrano, da se ji upira in gabi, svinčeno tišči, da lovi sapo in se poti in se perilo lepi.

Potem čaka, kaj bo rekla.

Čez trenutek stopi korak naprej, bliže, več se, in spet reče, naj pove, naj vendar — za vruga! — pove razlog, kaj je! Ona pa tople oči, posute s kosmiči svile in slutnjo solze, upre vanj, še pomolči, nato pa — vsaj zdi se ji — prazno izprazni:

— Ne, ne morem, tovariš, prosim, ne, ne morem!

Morda je to posebno barvan zvok: morda začutijo, da je vendar drugačna, kakor mislijo, da je, ker se trga v neprepričljivo. Skuša razbrati: oglato in celo večnost se vrtijo kuštrave glave in jo mrzli pogledi bodejo v oči, prsi, trebuh — prav v trebuh merijo, brizgajo nevidne kapljice strupenega ponižanja. Začudeno. Škodoželjno. Hinavsko. Posmehljivo. Pomilujoče. Neprizadeto. Le svetlo razumevajočega ni. Ali pa je skrit in nerazviden. Gromovnik jo posiljuje tako, ti jo posiljujejo tako, vsi jo posiljujejo: pa bi rada, da bi se preprosto in razumno pomenili in razumevajoče razumeli.

Vsak se zabubi v svoj klobčič in doživlja, kot je razporežen, razgret ali napet, odsoten ali prisoten. Mira jo zlobno blazno zija. Morda sluti? Goni se, žrebica — to je tista prava beseda — vse noči, kočka, pa bosta enaki! Nikoli ji ne oprosti zaradi Franceljna! Sita, ah, sita! Je potisnjena v obrambo ali napad? V oboje? Pogledi, s čudno lučjo in leskom, segajoči v drobno, zavozlavajoči v vozle, samo do te črte in nikamor naprej: tu sem samo jaz in moja moč!

Nenadoma jo trdo zgrabi, da bi oglušujoče zakričala, kaj zakričala, izkričala vso navlako, se drzno razgalila, da bi jo opljuvali, izzivala ponižanje — naivnost! — da bi bilo potrditev ali odklonitev, pa ne more iz suhega grla iztisniti niti glasu, kako neskončno daleč je do besede ali stavka, misel pa je zapornica in jo ustavi, naj se ne razgali, kajti popraviti nikakor ni ničesar več mogoče.

Dokončno se posušijo rojevajoče korenine zvokov.

Vsi se zapovrstjo obrnejo naprej. Kot po ukazu. Trda in napeta tišina. Zadrega, ko nihče ne ve, kaj bi: se bodo naslednje misli nagnile v bližino ali se še bolj oddaljile.

Nekdo je salamonski — o kak balzam! — naj se pač brez dolgih ceremonij upošteva ugovor. Kot samo po sebi umevno. Drugi drugače: zoprno, kot da jo slačijo, otipavajo, vlečejo za gladke dlake in sprašujejo kaj in zakaj, se narejeno čudijo, prikrito posmehujejo, iščejo madež in kot čikarji debelo pljuvajo.

Sprva je morda misel iskrena, potem pa otrdi v trmo. In zakaj sploh potrucano stoji? Ve, da ima prav, kajti ne bi rada, da bi se z naostrenimi jeziki zaletavale vanjo, tudi pred drugimi ne bi mogla hoditi. Ne, noče! Kdaj so se že izgubile želje, da bi bila boljša in v središču! Je igrivo kockanje? Ali igranje otroških prstov z mehkim testom, nakipnjenim, toplim in gladkim? Kot otroška ritka!

Kakor bi ji zmanjkalo vsega: sede.

Ne, se je odločno obrnila vase, ne morem razmišljati

ali se greti ob čustvovanju, da se veselim otroka, ne, tega jim tudi ne morem povedati, še manj, da se bojim — zaradi sebe in vsega. Koliko moraš prestati včasih: morebiti zaradi drugih, ki so mi vtilivali vero, pa se je prevrgla v laž, in sladkih besed in zaupanja, kar je postalo razočaranje, morebiti zaradi sebe, ki tipam v neznan svet, hočem vse najhitreje zase — priti na oni konec, k odraslim! Kaj je dvom, avša avšasta? Nosečnost ni dvom, to je nepreklicno dejstvo, iz dneva v dan vse bolj in bolj. In otrok bo tedaj prišel na svet po poti, po kateri je spravil seme vame. Trapasta zatrepnost, zirana! Naj jim naštejemo vse? Naj jim povem, kako je bilo? Naj opišem, kako se je začelo pri tistih svetlih in željnih pogledih, ki so trajali večne trenutke, pa divjih poljubih, ki so zavreli kri, pa mrharjenjih in mrletenjih v posteljah, naj radovednežem počvekam, kako sem ga klovnovsko požirala in žulila kot tele sesek, kadar je sito, da je po kaj vem kolikem zmogel še naslednjega pa naslednjega, kako me je podivjano hrnil, da se mi je pcedila kri, ker nisem hotela v rit, kako naj temu začudenemu paludju vse to povem, da bo slišalo in vedelo in merilo in si odmerilo nove poti do mene, da bo doumelo, koliko sem sploh boljša? Je to končno pomembno? Kaj vsega ne počenjajo ljudje! Berite, skuštrani prismuknjenci, revije! Meni so kovali deviške ideale do zvezd in čez, pa je vendar vse tako vsakdanje! Spolnost njegova je bila bolj in bolj nasilje, nič kaj privlačnega in lepega — le hitra spraznitev in golo obrtništvo.

MISZKIN TEREZA — "Obraz 36"

Z razstave "Za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu, 1979

Če si razpostavim vojsko nerazumevajočih — oče pa Gromovnik pa prijatelji — toda vsak po svoje. Morda pa tega nerazumevanja sploh ni in si samo mislim, da je! Kakor da sem sama zoper sebe, preveč občutljiva, nikoli do konca zadovoljna! Je testo premeško, da se do konca vse vanj pregloboko zareže! Košček srečnega sonca mora biti tudi moj: vsak ga išče, vsakemu je kaj drugega!

Kako daleč torej sem?

Zakaj skopni zaupanje, ki si ga sanjal in živel nešteto dni, zakaj beseda sprhni, grajajoča ali pohvalna, in se ne dotakne človeka več? Zakaj prav zelene oči: magnetične do kraja. Kar kolena so mi klecnila in drget je mehčal mišice, ko sem jih zagledala. Še kadar se je smejal, je bil ta smeh hladen, prozoren, nič srca. Toda tej hladnosti se ni bilo mogoče upirati. Zmlinčila me je, vžgala smodnik krvi in že sem bila mehka in voljna. Tudi besede so otrpnile, zmrznile v ostre kepe. Nič ugovorov. Snubljenje, ki mu verjameš, in ko mu verjameš, je prepozno: stara povest. Potem šušljanje, češ nisi ne prva ne zadnja. Butica butasta: kak udarec za streznitev, da zagledaš jasno in čisto! Naj torej pripovedujem, kakšna koza sem neumna, zaplankana? Naj prisežem, da mislim biti resna mati? Koga bi se dotaknila živa beseda? Ali tiste, ki ne klepajo peš do cilja ali si pomagajo s kuvertami ali zmrhanimi posteljami, kdaj zgrabi, da bi segli po pepelu in ga vzdignili nad glavo?! Le zakaj nisem iz takega testa! Morebiti pa je to boljše!

Pogled skozi okno: prazničen majski mir s soncem in zelenjem pred njim! Veter se komaj sluti. Vročina puhti. Za Rahtelom ritasto svinčeni oblaki. Tam spodaj mesto, dolga ulica, izložbe, avtomobili in večno hiteči ljudje. In včasih sva se tam sprehajala z roko v roki. Do postaje in nazaj. Do avtobusne, železniške tako ni več. Tam zadaj zeleno modri obronki Pohorja: tja hodimo na športne dneve. Veselje naše! Trebušasti oblaki so vedno večji: grmelo bo! Čeprav rada uživam, gledam zaslepljujoče bliske, celo od okna me morajo poditi in vrat, se stopim z divjanjem prvinskih sil, mogočnih v sprostitvi in pomiritvi, mi ta trenutek to ni mik — trudna sem. In ko divja v meni, opazim, da nimam dovolj poguma, da bi vse to zmogla, naravnala, umirila. In tako mi drsijo tudi vroče želje: v zakumranih sanjah sem jih risala kot veličasten dogodek, zdaj pa prihaja vse tako vsakdanje, z razočaranjem, ob povzdignjenih tonih, godrnjanju, spačenih obrazih in zamolku, nekaki sramoti. Kako nemo goče! Vendar iz vseh delov kroga kipi kot rast: vztrajati moram! Navsezadnje — vsak hodi svojo pot: nekaj dobrega imajo ti doraščajoči moški in ženski plodovi, nekaj slabega, vsi, ko jim merim oddaljenost do mojega kroga. Zgled je breme, s prstom kažejo nanj, zglednik ni več enak, je posebnost, izjema. Vsi imajo plave kavbojke, tesne, oprijete, da skozi čutiš kožo in mišice, izjeme pa pridejo v šrajastem krilu! In to naj bi bila! Ah!

Kakšno testo je človek, da se besede in dejanja ugnetejo v to tvarino in v njej ostaja ostra sled? Tu globlje, tam manj! Tudi vedno ne enako. Kdaj zatrdijo oblike? Kadar je mati mesila pšenično testo, sem dobila kepo in jo po mili volji stiskala in gnetla. Kako svilen mehko in toplo je bilo! Zraven pa je nakipnilo: spominjalo me je na golo otroško glavico. Potem sem oblikovala obraze: mamo, miklavže, parkeljne, prince, prijateljice, jih polagala na pladenj k materinim velikim hlebcom, ki so se tresli kot mogočne polovice ženskih zadnjic. In rumeno zapečene so zdravo hrustale. Kdaj in ob katerem ognju se tako zapečeš? Pa tile? Mira, Sonja, Mara? Njen oče vsak teden lošči avto in žena kaže pasme cuckov na sprehoju! Pa ona: oče se zabava s tajnico, ki še duha po zatohlem šolskem zraku, mater pa obiskujejo poslovni prijatelji. Drugi spet hočejo več, kot jim režejo pravilniki in sporazumi. Kaj ni prav tak? Sem morala do zadnje stopnice, da mi je posvetilo v temo!

Naj sknecam, ker so mi skušali kazati pot: in seštevke je kratek. Če bi bilo drugače, kako bi bilo? Kratki seštevki: nezaželeno materinstvo, otrok, ki sem se ga hotela znebiti, znebiti sebe — o kako blazna misel, oslarija! — pa me je rešila materina trezna in pomirjujoča beseda. Zdaj bom vse bolj okrogla, okorna, kot ladja, potem bom ob tistih trdih krčih in bolečinah v enakih presledkih živalsko tulila, telo mi bo hotelo raztrgati, zlomiti boke, iztrgati nožnico, potem se bo zgodilo — rodila bom, kot jih je neskončno veliko pred menoj in bodo tudi vse te, ene prej, druge pozneje, če si ne bodo napravile, Mira, pravijo, si je že, kaj vem, kaj vse počenjajo, zagotovo, najbrž zagotovo vse, pa so zdaj take ali drugačne in me bodo sprejele tako ali drugače. Otrok pa bo moj, moj! Njega ne bo! Katera stran medalje je svetlejša? Vsa ta hotenja in iskanja bo obračalo, povozilo velike trošte in prazne sanje. Jih bo tudi strah? Zdaj noro uživajo svobodo, lahkomišelnost, pripravljajo čas, uživajo fante! Smešno, je katera bolna na smrt? In bo izginila prej, preden bo dozorela, prišla do cilja? Kakšne bodo s sivimi lasmi, z vimasto kožo, široke in težke, ko bodo za njimi ležala dolga leta? Zakaj ta preblik sanj prihodnje resničnosti.

Zunaj pa kar naprej krloti velik, sončen dan, zadaj se vse bolj divje pajsajo sivi locni težkih oblakov. Napeti. Breji.

In Gromovnik se čoha za ušesom in nenehoma sili — kot bi za vsako ceno moral dobiti bitko — in glas njegov se kot strupena pošast plazi po prostoru: komaj ga slišim in zdi se mi, da je vse skupaj že tako daleč, kot bi od prejšnjega trenutka do tega vmes ležalo veliko dogodkov — vse od mladosti do starosti. Vseeno mi je. Najbrž je tudi drugim. Okrenem se k sebi: mislim nase, na otroka, ki bo, na očeta, ki bo rjovel kot sodni dan, kar me ne bo prizadelo, ker bo rjovel nad svojo nemočjo nanj, ki sem ga premagala v sebi in ga bom potisnila v pozabo. Na koga naj še mislim?

Jok je bil kot svetel blisk v napeto, zakrmoleno sivino.

MLADI PESNIKI IN PISATELJI

IRMA GODEC

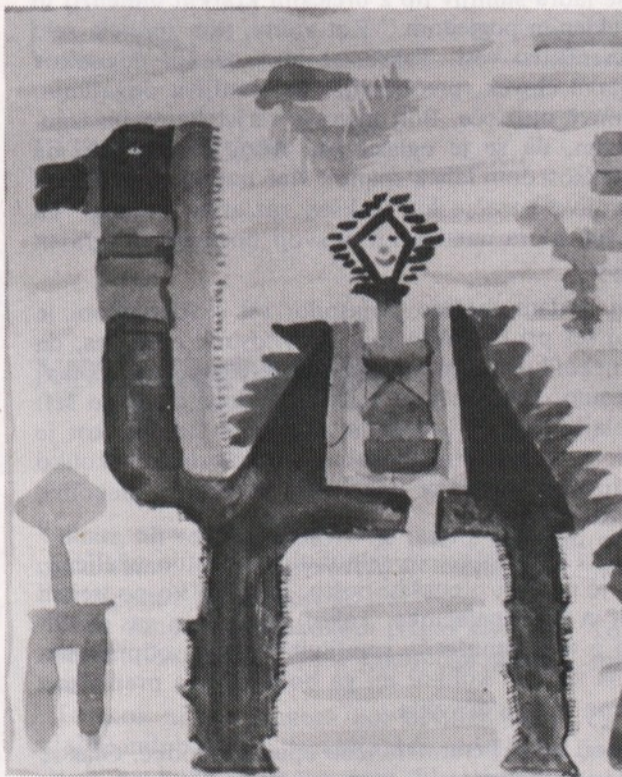
Greh

Sram pomečkanih rjuh
se dviga nad svetinjo dostojnosti,
med grešnim trepetanjem napetih teles
se dvigajo / mati, šola, ljudje ...
In padajo ...
Izgublajo se v tihem pričakovanju,
a še na dnu svariijo, rotijo in grozijo ...
Nema slast jih skoraj utiša,
a ko spet dvignejo svoj glas
in ne dobijo več odgovora,
počasi odhajajo in odnašajo s seboj
igro veselih otrok, vonj po toplem mleku
in drobne pesmi nekega otroštva ...
Ko se še enkrat ozrejo nazaj, ni oči,
da bi ujele njihove poglede.
Je le še sreča potnih teles,
trenutek greha, ki živi, a bo kanil v večnost
in bo postal svetost v gozdu laži in prevar.

Skrb

Sreča velikanov zaprta v črnih poslovnih torbah...
Roke zmagovalcev občutljive le še na hlad
kovancev...
Oči junakov uprte v prihodnost napredka in rasti...
Misel...
Kje so ti velikani izgubili moč graditi ozke steze
skozi pesek tihih dobrot,

majhnih darov in skrite toplote ljudi?

SEMIA CHERIF, 10 let, Tunis, Kameli, akvarel
Z razstave "Otroci za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu, 1979

MIRA REPNIK

ČRNA TANČICA ŽIVLJENJA

Droben plamenček bele sveče je prasketal v tišino. Lahen prepil ga je usmerjal zdaj sem, zdaj tja. Ob sveči je stal črn kovinski križ in na drugi strani še ena tanka bela sveča. Njen plamen je trepetal, v njem je bilo nekaj, bilo je kakor življenje, ki bo zdaj zdaj ugasnilo. Črni križ se je čudno svetlikal ob soju sveč in metal dolge sence preko pregrinjala. Sivkast kovinski lesk pregrinjala in pod njim, ves bel in bled, izpiti obraz nekega moža. Mož, oče...

Iz kuhinje je bilo slišati glasen ropot posode in utišan pogovor žensk. Takrat je z bučnim ropotom zgrmela na tla neka posoda. Bilo je, kakor bi kdo rezal z nožem v živo srce. V predprostoru so se možje polglasno pomenkovali o njem, katerega življenje je bilo ugasnilo. Franjo je bil delavec, oče dveh otrok. Od nekod je bil prihajal udušen jok. Verjetno je bila to njegova žena. Komajda sta začela živeti, že jima je kruta usoda zastavila pot in jima uničila načrte za prihodnost. Ostala je mlada žena, zavita v črno tančico in težak plašč življenja. Ostala je mati, vdova... Od nekod je potihoma prišel petletni deček, da še zadnjič pogleda očetov obraz, da se ga še zadnjikrat oprime za mrzlo dlan. Gledal je blede obraz in njegove otroške oči so spraševale: očka, zakaj spiš; poglej me, saj sem vendar tvoj, tvoj mali sinek, ki ga imaš tako rad; očka, očka... Za njim je prišla še hči. Bila je nekaj let starejša in je razumela, da se očka ne bo več prebudil, da ne živi več. Njene oči so bile globoko udrti in okrog njih so se risali modrikasti kolobarji. Pobožala je bratca po gladkih črnih laseh in ga dvignila v naročje. Ko je hotel mali nekaj reči, mu je položila roko na usta in ga stisnila k sebi. Vedela je, da je hotel nekaj vprašati, da je hotel vedeti, kdaj se bo očka prebudil, kdaj ga bo spet vzela k sebi v naročje. Bil je še premajhen, da bi razumel. Njegove drobne oči so nemo in vprašujoče zrle v spečega očeta. Sestra ga je spustila na tla, ga prijala za roko in ga odpeljala iz sobe. Vse je bilo tiho. V zraku je ležalo nekaj težkega, mračnega. Takrat so zastokale šipe pod pritiskom vetra, ki je tuleče zavijal okrog voglov. Stari mož, ki je sedel na klopi ob peči, je pazil na sveče. Ko so dogorele, jih je zamenjal z novimi. Po stenah so bili obešeni venci iz svežega cvetja. Z njih so viseli dolgi črni trakovi in na njih napisi — Franju v spomin.

Dan se je nagibal v večer in megla se je počasi spuščala k tlu in se plazila med hišami. Nikjer ni bilo več otrok na cesti in po hišah so začeli prižigati luči. Vse je bilo pusto in prazno, kakor da tudi narava žaluje za človekom. Nekje v daljavi je s čudnim glasom zaječala ponočna ptica.

Skozi vrata je počasi vstopila priletna sključena žena. Za trenutek je obstala in pogledala po sobi. Potem je stopila bliže, vzela pušpanovo vejico in z žegnano vodo poškopila moža, ki je bil umrl. Upognila je koleno in pokleknila pred križem. Na ustnice so ji prihajale prošnje in molitev za Franja. Počasi in tresoč se je dvignila, se prekrižala in nato sedla na klopi ob steni. Potem so začeli prihajati še drugi. Starčki in žene, pa dekleta in otroci. Posedli so po klopih in se polglasno pomenkovali. Pri sosedu je zamolklo in s hripavim glasom zalajal pes.

Vsi so vedeli, da je bil Franjo eden najboljših delavcev v tovarni. Vsakogar je spoštoval, za vsakogar je našel primerno besedo. V njegovi družini niso poznali preprirov. Ljubil je ženo in otroka. Zanje je storil vse, kar je le mogel, samo da je bilo v njihovem domu čimveč toplote in ljubezni. Pred nekaj meseci je kupil avto. Vsi so ga bili tako veseli. Po tistem so se vsako nedeljo kam peljali. Toda sreča jim ni sijala dolgo. Ko je Franjo nekega jutra prišel v tovarno, so mu sodelavci povedali, da je nastala okvara na napravi, ki je bila precej visoko. Nekaj časa je gledal po sodelavcih, ti pa so vsi sklonili glave. Vedel je, da si nihče ne želi tja gor.

Znak, da niti drevo ni moglo prenašati oholosti tega tipa, ki se je naslanjal nanj. Se popolnoma strinjam! Čez nekaj trenutkov je njegova oholost odplula. Če lahko pripomnim, sta najini malenkosti še kar stali na kraju vročih dogodkov. Drevo je najbrž mislilo, da čakava, da poženeva korenine in delava družbo njegovi višini. Toda človek ne more hladnokrvno odpluti, kajti tole srečanje je bilo podobno srečanju s krdelom lačnih levov, ki iščejo nekaj za aperitiv pred večerjo. Ko sva jo po nekaj trenutkih jadrno ubirala proti domu, sem našla vsaj pihljaj rahlega vetrčka v tem tulečem orkanu. Peter je, kot sem vas že obvestila, šef. In imela sem priliko doživeti, da ni eden izmed tistih šefov, ki jo jadrno odkurijo, ko zaidejo v težave. Ne! Delil je usodo s svojim podrejenim. Mislim, da so okoliščine delovale na Petrovo zobovje, kajti huda bolečina se je potuhnje-no prihulila v njegov zob. No, da, še kar sprejemljiva sprememba. Vsaj ne bomo začeli rjaveti od dolgega časa. Opazila sem, da je rahlo vzdrhtel, ko sem gledala na njegov zobobol s takega stališča. V nedeljo sva jo družno mahnila k dežurnemu zobozdravniku. Prazna čakalnica je dokazovala, da tudi zoboboli ob nedeljah počivajo. Razen redkih izjem, seveda. Kljub prazni čakalnici je bilo treba malo počakati. Peter se je utrujen naslonil na steno in v hipu zaspal. Z njegovega trpečega obraza bi lahko vsakdo spoznal, da preživlja ta otrok zadnje čase težko otroštvo. Tudi moje stanje ni bilo veliko bolj razveseljivo. Za popestritev "tragike" je vstopil lastnik "zlikanih brčic". Njegova pojava me v nobenem primeru ne bi mogla osrečiti. Toda ob pogledu nanj sem malo pozabila na strah. Bil je podoben napihnjenemu balonu, ki čaka, da ga osreči kakšen risalni žebliček, in se razpoči na tisoče jeznih delcev. Balon namreč! Glede risalnega žeblička sem se razgledovala po okolici, če bi ga utegnila kje srečati. Pravkar bi ga nujno potrebovala! No, prišlec se na najini navzoči malenkosti seveda ni niti ozrl, ampak je sedel v najbolj temačen kot. Peter je še vedno spal. Iz dna srca sem želela, da bi prespal trenutek soočenja s temi napihnjenimi brčicami. Toda ta tip je povrh vsega še jasnovidec. Priplul je do naju — če smem omeniti, ni moji malenkosti namenil niti kakšnega sovražnega pogleda s kotičkom očesa, ampak se je ustavil pred Petrom. Sklepala sem, da mu je bolečina zameglila pogled na svoje "sovražnike". "Prosim, fantek, mi lahko poveš, koliko je ura?" Peter se je sunkovito prebudil — na to je učinkoval glas, ki je prihajal izpod brčic, oko mu je za hip obviselo na obličju tirana, nato pa je padel v najglobbo nezavest.

Prav v sekundi groze so se odprla vrata in Petra so napol mrtvega odnesli v ordinacijo. Zdaj sva ostala z brčicami sama. Naj omenim, da je sonce pošiljalo v čakalnico znaten zalogaj toplih žarkov. Naj omenim še drugo dejstvo, ki je še bolj pekoče, namreč bližina tega "zlega duha". Podnebje je bilo torej dokaj vroče. Tropsko, bi bila prava beseda! Nekaj časa me je potuhnjeno žmeril, nato pa je vzvišeno odplul kot kakšen najmodrejši tip ladje. Z odhodom tega nasprotnika so vezi, ki so me dušile, znatno popustile. Čez nekaj trenutkov je iz ordinacije prijadral Peter. Bil je sicer bolj podoben sivi jesenski megli kakor poskusu hrabrega detektiva, toda čas ozdravi bolečine, pravijo. Čez nekaj dni se je ta par, prinašajoč nesrečo v Petrovo življenje, odselil. Upam, da sta izbrala stolpnico za upokojence, kjer ju ne bo motila nepotrebna mularija. Na dvorišču se je Peter še zadnjikrat soočil, saj veste, s kom. V pogledu tega tipa je bilo toliko hladu, da je priplul celo do moje malenkosti, in streslo me je, čeprav sem stala ob radiatorju, ki so mu toplóvodarji po nekaj mesecih počitka vrnili nekoliko "življenja". Pokvaril se je namreč in človek z dobršno mero dobre volje na zalogi upa, da ga toliko časa niso popravili zato, ker mu privoščijo nekoliko oddiha. Kar se tiče kolesa, so ga brčice kajpak obdržale. Koristil jim bo takrat, ko ne bodo smele na vožnjo s svojim avtomobilom, ki ima neparno številko. Zdaj bi se mu bolj podala parna; no, saj veste, kam merim. Če ga boste naključno kje srečali, mu sporočite najine tople pozdrave. Petrovi roditelji so se glede njegove odločitve strinjali. Odpravili so ga z ledenim velelnikom: "To je tvoja kazen!" Da bi se kdo potrudil in poizvedel Petrovo mnenje — ne, tega pač ni treba pričakovati od njih. Edini človek, ki je čustvoval z njim, je bila moja, prav tako prizadeta osebnost. Kot vidite, sem vse dogodke opazovala bolj z višine, če se natančno izrazim, iz hišnega pripora. Izvršni svet roditeljev, ki se je sestal na izredni seji, je ugotovil, da sem krepko posekala vse dosedanje

pregrehe in si nakopala znaten zalogaj hišnega pripora. Vsekakor zanimiva ugotovitev, ki zasluži častno mesto v kakšnem kilometrskem zapisniku. Gledano s stališča prihuljenega opazovalca, ki stoji ob oknu in opazuje širni svet, seveda ni tako sijoče. Toda za vsakim neurjem posveti sončni sij, pravi ljudski pregovor. In kar se tiče moje malenkosti, naj skromno pripomnim, da verjamem ljudskim rekom.

VALERIJA PLEVNIK

Trenutek misli

*Sem srečna ali žalostna,
sem hrabra ali boječa,
sem bleda ali rdečelična,
sem normalna ali zmešana?*

Nekoč in danes

*Nekoč sem si želela ljubezni in sreče,
a danes me obdaja srce trpeče!
Nekoč sem si želela življenja, radosti,
a danes želim si kmalu starosti!
Nekoč sem si želela glasbe in hrupa,
danes si želim wiskya in strupa!
Nekoč sem si želela sreče za vse,
danes si želim miru le zase!*

Na zdravje!

Konec

*Dovolj mi je vsega!
Dovolj mi je
gledanja te človeške sramote!
Dovolj mi je trpinčenja samega sebe!
Ostal mi je še strup —
lahko ga pogoltnem in
končano bo vse!
Ostala mi je vrv,
lahko si jo dam okoli vratu in
pozabljeno bo vse!
Ostal mi je kamen namesto srca,
lahko se potopim brez težav in
pustila bom vse za seboj!
Zakaj tega ne storim?*

MLADI PESNIKI IN PISATELJI

TATJANA PLEVNIK

NEVAREN SKOK

"Janez, ali veš, kaj delaš?" je mati s solznimi očmi gledala sina, ki si je pripravljaj smučarsko opremo. "Vem, vem!" je zagodrnjal sin. "Toda Janez, s tem skokom tvegaš življenje. To je samomorilski skok", je z jokajočim glasom tožila mati. "Ta skok ni nič drugega kot nevaren skok. Če bi zdaj klonil, bi, prvič, izgubil stavo, drugič, pa čast in vsi, bi me imeli za strahopetca, ki se je ustrašil skakalnice," je nadaljeval sin. "Toda Janez, sinko, prosim te!" je jokala mati.

Janez pa je ni poslušal. Pograbil je kovček in odšel skozi vrata. "Na svidenje čez tri dni, mati!" so bile njegove zadnje besede. Toda, ko je Janez vozil proti domjenemu mestu, je bilo tudi njega strah. Pred dvema dnevoma se je stavil, da preskoči skakalnico na Planici. Skoraj bi ustavil avto in se vrnil k materi, toda njegov ponos mu ni dal miru. Bodril je sebe in se oziral po pokrajini. Vreme mu je bilo naklonjeno, saj je ves čas sijalo sonce, da so se pripete smučke na avtomobilu kar svetile. Zrak je bil brez vetra in Janezu se je počasi zjasnil obraz. Pred Planico so ga pričakali prijatelji s pripravljenimi petimi zaboji piva, kakršna je bila stava. Janez je naredil brezbrizni obraz in veselo skočil iz avtomobila. "Kako je kaj, Janez?" se je oglasil njegov nasprotnik Tine. "Še nimaš polnih hlač?" ga je zasmehljivo vprašal, ko ni dobil odgovora na prvo vprašanje. Janez je zmajal z glavo in vprašal: "Kaj pa glede dovoljenja, ste uredili?"

"Smo, smo!" so skoraj enoglasno odvrnili prijatelji.

"No, potem se pa lahko napravim," je dejal Janez in snel smučke z avtomobila. Nataknil si je še kapo in očala.

"Kaj pa čelada?" so ga prijatelji vprašali. Janez pa je samo malomarno zamahnil z roko in odsmučal do vlečnice. Ko je izginil prijateljem izpred oči, so se le-ti spogledali in nekdo je rekel: "Morda pa smo narobe storili, ko smo se šli stavit?"

"Saj je sam hotel!" je kakor v opravičilo dejal Tone.

"Poglej ga, tam je!" je zaklical Tinetov mlajši brat. Res jim je z vrha skakalnice mahal Janez in se pripravljaj na skok.

"Moram, moram!" so bile njegove zadnje besede pred skokom. Spustil se je po tiru in skočil. Postavil se je v malo poševno lego in pristal nekje na sredini skakalnice. Res, skok ni bil velik, vendar mu je uspelo. Prestrašeni tovariši so mu čestitali in se oddahnili, saj bi se ta nevarni skok lahko tudi drugače končal.

ANICA ŠKRUBA

Vaški telefon

*Soseda gleda,
kot da nove pasme
pripeljali bi medveda.*

*Dan za dnem za oknom
sloni,
napenja oči,
da videla bi,
če obleka okrog
trebuha me drži...*

*Gleda nevoščljiva
reva,
kmalu vedela že
druga bo soseda
in čez kakšen dan
vedel bo že vsak
faran,
da imeli včeraj smo
— brezmesni dan...*

KARLO KREVIH

SPOPAD SVETOV

Dan se preveša v pozno popoldne. Po osamljeni stezi počasi stopa navkreber ostarelo mož z oguljenim klobukom na glavi, čez hrbet mu visi zajeten nahrbtnik, iz dveh žepov pa štrilita dve polni steklenici. Tu in tam se malo ustavi, da si oddahne zaradi težkega bremena. Ozre se nazaj pa spet naprej in naokrog, dokler se njegov pogled ne ustavi na samotni domačiji vrh brega: njegov dom. Potihem zamomlja, se upre na palico in počasi odhaja proti domačiji na bregu. "Bregarjev oča je," bi porekli njegovi sosedi. Poznali so ga kot mirnega, a zelo preudarnega človeka. Zelo dobro je gospodaril na svoji kmetiji. Tudi slabe letine ga niso strle. Rad je pomagal okoliškim kmetom, pa tudi jezik je imel z vsemi žavbami namazan, da mu na raznih kmečkih veselicah z besedami nisi mogel do živga. Zadnja leta pa kakor da mu je sreča ušla iz rok, vse mu je šlo narobe. Ni še bilo dolgo, ko je moral odpeljati ženo v bolnišnico, iz katere se ni več vrnila. "Rak jo je pobral," so porekli sosede. Tudi edinega sina ni mogel obdržati na kmetiji. Odšel je v mesto in se izšolal za inženirja. Očeta je ponavadi obiskal s svojo družino šefe na jesen, ko je bilo moč nabrati ozimnico, pa tudi njegova sestra, ki je prav tako živela v mestu, ni imela nič boljših navad. V edino pomoč mu je bila rejenka Tinka, ki se je iz nedolžnega otročička v pleničkah, kakršnega je prinesla na to domačijo neznana ženska, razvila v krepko kmečko dekle; kazil jo je le navaden pogled, da se sosednji kmečki fantje niso kaj prida zanimali zanjo. Le starega Bregarja so radi dražili, da jo ima za priležnico, ko mu je umrla njegova žena. Od kraja se je Bregar zelo razhudil ob takih čenčah, ščasoma pa se je na te zbadljivke privadil in se zaradi tega ni vznemirjal preveč, saj je Tinka vselej našlo pravo besedo zanj, pa tudi na domačiji je postorila, kot je bilo Bregarju prav; kar dobro mu je nadomeščala njegovo rajnko ženo.

Tudi sedaj, ko je Bregar le prisopihal pred domačijo, ga je vzradoščeno pozdravila po domače: "Bog daj, oče Bregar, dolgo ste hodili, kako ste kaj opravili v mestu?" Stari Bregar jo je presenečeno pogledal in zagodrnjal: "Kaj te briga, babnica, raje mi prinesi borovničevca v bajto!" Tinka ga je samo z začudenjem pogledala in ni rekla nobene. Odhitela je v klet in se kmalu prikazala v prostorni kmečki kuhinji; postavila je pred Bregarja polno steklenico in hip nato odnesla težak nahrbtnik v shrambo, da spravi stvari, ki jih je Bregar prinesel iz mesta, njega pa je pustila samega v kuhinji, kajti dobro je vedela, da je slabo opravil na sodišču kamor so ga klicali zavoljo propadajoče kmetije. Kar smilil se ji je, ko je tako sam zase iskal pravo rešitev. Pri razmišljanju pa se tudi ni pustil motiti, zato je ob takih prilikah vedno bil nasajen in osoren. Navado je imel reči: "Kaj te brigajo moške stvari, pri kuhi je tvoje mesto pa v hlevu, da živina ne bo lačna, mene pa pusti pri miru, da najdem pravo misel!"

Zatopljen je Bregar razpredal misli ter počasi zlival vase kozarčke borovničevega žganja in iskal pravo rešitev, ki pa ni hotela priti od nikoder. Čez čas se je

zbudil iz zatopljenosti. Zunaj se je že zdavnaj stemnilo. Starinska ura, ki je vztrajno tiktakala na steni, mu je pokazala, da je že pozno v noč. Tinka se je že zdavnaj potihoma spravila spat. Le brleča luč in stara ura sta delali družbo staremu Bregarju, ki je še vedno sam s steklenico pred seboj iskal misel, odrešilno misel, ki je blodila kdo ve kod, le k njemu ni hotela priti.

Rezek pok je predramil Bregarja iz zamišljenosti in mu ni dal več miru. "Spet se useda zemlja pod mojo bajto, useda se moje posestvo!" je godrnjal. "Vse gre počasi k vragu, pa ravno name je moralo to priti, moral bom stran iz tega brega, ki so ga desetletja obdelovale pridne roke mojega pradeda in sem ga kot svetinjo prejel od rajnkega očeta. Pa ravno pod mojim posestvom so morali najti tisto prekleto rudo, da sedaj rijejo za njo kot krti in zato se useda zemlja, moj svet, ki sem mu žrtvoval znoj, žulje in del življenja!" je otožno godrnjal Bregar. "Ja, ja, treba se bo odločiti," je razpredal Bregar svoje misli. "Jutri pridejo gor tisti gospodje iz rudnika pa s sodišča, da mi vzamejo dom, zemljo; ne, ne dam je! Mene že ne bodo pretentali, ne!" je zakričal Bregar in udaril po mizi, da je zabobnelo po kuhinji.

Oznojen in utrujen se je ozrl po kuhinji in ugledal Tinko v spalni srajci; vsa prestrašena je buljila vanj in potihoma dejala: "Spat pojdite, oče Bregar, noč je za počitek, ne pa za razgrajanje!" Obotavlja se in okajen se je Bregar na Tinkino prigovarjanje le spravil počivat. Toda noč je bila grozeča, saj jo je spremljalo občasno rezko pokanje strešnega tramovja; proti jutru je le ponehalo.

Rodil se je spet nov dan, dan, ki se ga je Bregar zelo bal, kakor da bi se pripravljalo dvoboj na življenje in smrt. Tudi Tinko je skrbelo, kako se bo vse izteklo, saj je bila seznanjena z Bregarjevo usodo. Rudnik, ki se je zasilal pod domačijo je odnašal njun kruh in ponos - Bregarjevo posestvo.

Mrk in zaskrbljen se je Bregar napotil za hišo, da si morda zadnjikrat ogleda svoje kmečko kraljestvo, kot ga je sam rad imenoval. Ponudila se mu je kaj klavrna podoba. Razpoke v zemljo so se večale. Kjer so bile nekoč obdelane njive, so sedaj zevale globoke razpoke in udori, ki so z uničujočo silo vlekli s seboj na pol posušen sadovnjak v dolino; tam so stale ogromne hale, od katerih sem je bila pod Bregarjevo domačijo speljana žičnica, ki je odnašala premog do tistih velikih hal, ki so sproti požirale bogastvo in z njim vred tudi Bregarjev svet. Naprej od tistih velikih hal se je bohotalo mlado mesto z modernimi hišami in stolpiči, mesto, ki ga Bregar ni maral, kot da je krivo za njegovo nesrečo, ki ga pesti na stara

leta. Obrnil se je proč in se zagledal v svojo domačijo, ki so jo kazile velike razpoke v stenah in sesedajoča se streha. Tudi s hlevom, v katerem je mukala edina krava in krulilo dvoje prašičev, ni bilo nič bolje. Le nekaj kokoši je brezskrbno greblo po gnoju.

Tedaj je Bregarja iz zamišljenosti predramil avtomobil, ki se je ustavil pred domačijo. Bregar se je napotil na dvorišče in zagodrnjal: "Presneti zlodeji, so že tu, da me oskubijo kot purana!" V skupini ljudi, ki je stopila v kuhinjo, je Bregar spoznal sodnika in direktorja rudnika, drugih možakerjev ni poznal. Ponudil jim je pijačo, pa so odklonili. Posedli so okrog velike mize ter privlekli na dan svežnje listin in si nekaj šepetali. Tudi Tinka se je vsa tresočča in razburjena usedla k nič manj razburjenemu Bregarju. Tedaj je sodnik dvignil glavo iz popisanih listin, pogledal navzoče, se zagledal v Bregarja in ga vprašal: "Kako ste se odločili, oča Bregar? Ste za domnjeno kupčijo?" "Ne morem se prav odločiti," je odvrnil s tresočim glasom Bregar. "Menda ne boste čakali, da se vam domačija podre na glavo?" ga je pičil direktor, ki ga je motril skozi zatemnjena očala. V Bregarju je zavrelo: "Ne dam za to sramotno ceno, ne dam posestva, nič ne dam in tudi v mesto ne grem, ne k sinu pa tudi k grabežljivim sorodnikom ne, ne bodo me več skubili, kot so me! Tisti dom starostnikov naj pa vrag pocitra!"

Bregar se ni mogel pomiriti, kar vrelo je iz njega. Zavedel se je bil, da ga je sodna pravda za posest drago stala. Precej repov je iz hleva romalo k mesarju in tudi precej lesa je padlo za odpravnino in dediščino. Po dolgotrajnem prigovarjanju in prepiranju je moral Bregar slednjič kloniti. Ves skrušen je podpisal listino, s katero so mu dodelili opuščeno hišico z nekaj zemlje, in razliko plačali.

Tako skrušen, ko je ostal po podpisu listine za mizo, je sedel tudi na lojtrskem vozu, s katerim je s Tinko prevažal ostanek svojega imetja k novemu domu onstran osovraženega mesta. Pod Bregom se je še zadnjikrat ozrl na nekdanjo domačijo, ki je samevala na bregu, ki je razbrzdani in razkopani z domačijo vred čakal na uničujočo stihijo.

Ozrl se je še po sosednjih kmetijah, ki so bile razstresene po bregu, spomnil se je sosedov, s katerimi je delil, dobro in slabo, kajti tudi njih je čakala enaka usoda. Nad njim so po jeklenih vrveh hitele železne gondole, izginjale v jamo pod hribom in se znova vračale iz nje, napolnjene z bogastvom, za katerim so hlastale pod Bregarjevim svetom, kot da hočejo z uničenjem starega sveta prinesiti lepši jutri novemu, ki je pred nami.

TONE DEMŠAR, — Zloženska z riževo slamo, 1978, žgana glina in les

Z razstave "Za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu, 1979

KAROLINA VUJANOVIĆ

Iluzija

Pretrda, preskopa je bila zemlja za nežne roke.
Ne bom, kot mati, v vročem soncu na ozarrah rodila
otroke.

Šla bom v dolino, širok je svet,
v njem se cedita mleko in med.

Odšla je. Zdaj dela v fabriki
in šihitu ni konca.

Ogoljufana zaman si želi zelenih ozar in sonca.

Pod brajdo

Nekoč pod brajdo stari oča je sedel,
na toplem soncu kosti si trhle grel.
Prebiral jagode na patenoštru,
prosil smrti, vic se troštal.

Sedaj pod brajdo sin sedi,
tako kot oče na soncu greje si kosti.
V tresočih rokah časopis drži,
iz njega gola lepotica se mu v brk smeji.

EMILIA NADAL, — Portugalska, Embalaža,
trenutni posnetek pokrajine, 1978

Z razstave "Za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu, 1979

JANEZ PERNAT

Lepa si
naša Koroška

Lepa si naša Koroška,
veseli so tvoji ljudje.
Duša mi poje v radosti,
tvoje je moje srce...

Naše dolin'ce cvetijo,
Zila, Podjuna in Rož.
Lipe v vasicah dehtijo,
vrisk, pesem iz vrtov in lož.

Če te osamelost razjeda,
pridi in ta lepi naš svet;
pristrčna je naša beseda,
pridi v koroško vigred!

Vabi te pravljica Peca,
in Gosposvetsko polje,
vabijo Zilanke vesele,
spoznal boš koroško srce.

JOŽE POTOČNIK

VTISI S POTI PO SR SRBIJI

Vroči julijski dnevi so se stekali h kraju. V zgodnjem, jasnem jutru smo z avtomobili hiteli proti Zagrebu in proti razpostranjeni Panonski nižini. Za nami so ostajala široka požeta polja. Ob stari avtomobilski cesti že gradijo od Zagreba naprej več kot 100 km dolgi pas magistrale, po kateri bo v naslednjih poletnih mesecih prijetnejša vožnja. Po krajšem počitku v Novski in v motelu, kjer lahko počivaš na postelji v "sodu", smo hiteli mimo prostranih ravnin koroze, sončnic in sladkorne pese.

Andrej in Davor sta bila navdušena ob srečanju z novim Beogradom, nad Terazijami in stavbo zvezne skupščine, ob kateri pogosto plapolala ob naši zastavi tudi zastava dežele, katere državnik je pri nas na prijateljskem obisku.

S Kalemegdana, najstarejšega kraja naše prestolnice, smo občudovali panoramo novega Beograda, s sodobnimi urbanističnimi in arhitektonskimi oblikami, med katerimi je vreden posebne pozornosti kongresni center "Sava". In tu odda naša najdaljša reka svoje vode široki Donavi. Lopate delavcev pod vodstvom arheologov še vedno kažejo zanimanje za davno kalemegdanske dominantne vojaške postojanke. Vojni muzej je posebno navduševal naša mlada radovedneža. Iz spomina pred grobnico smo oživili mladost in veliko delo naših revolucionarjev, narodnih herojev: Đ. Đakoviča, I. Lole Ribarja, I. Milutinoviča in M. Pijada.

Beograd, ki ima več kot 30 muzejev in galerij pa še vrsto drugih znamenitosti, je vreden večdnevnega obiska. Mudilo se nam je in skozi Skadarlijo, starim boemskim delom Beograda, smo hiteli v ulico, kjer sta nas čakala jeklena konjiča. Prijazni Beograjec nam je pojasnil smer proti 20 km oddaljeni Avali. Praznično je srečanje na njenem vrhu z Meštovičevim spomenikom Neznanemu junaku (1912 — 1918) in ob vznožju s spomenikom sovjetskim vojnim veteranom, ki so izgubili življenje v letalski nesreči l. 1964. S televizijskega stolpa (195 m) in restavracije na njem se oči vračajo proti Beogradu in pogled sega daleč proti jugu naše valovite in rodne Šumadije. Napredek kaže vsa Šumadija. Vsevpred rastejo nove hiše in mnoge se na žalost ne ujemajo s tipiko te krajine.

Popoldne se je naglo bližalo večeru in v Mladenovcu smo razmišljali o počitku. V kraju Belosavci smo pritisnili na zavore, se ustavili ob cesti v večji, skoraj prazni gostilni zdomca, kot smo pozneje zvedeli. V treh sobah smo odložili najnujnejše. Čeprav je bil četrtek, delovni dan, nas je večer presenetil. Oglasila se je godba in pevca sta z narodnimi pesmimi zabavala družbo, ki je pospravljala raženj in pijačo. Noč in pravi počitek nista bila naša prava zaveznika.

Naslednji dan je bil jasen in jutro je kazalo, da bo pripekalo. Andrej se je obračal k očetu: "Oči, tu je pa prej dan, sonce je ob sedmih že mnogo više kot pri nas." Oče mu pojasnuje, da smo na vzhodnem delu države in fant se je že spomnil razlage v šoli. Na poti proti Topoli smo napravili še skok v desno, v smeri Arandelovca. Prijeten je ta šumadijski kraj z osrednjo ulico in drevoredom skozi stari del mesta. Mineralna voda "knjaz Miloš" je tu doma. Ob mineralnih vrelcih je zrasel prelep hotel in v lepem parku so številne umetniške skulpture. Zapustili smo mesto z raznovrstno industrijo v njegovi okolici. Po asfaltni cesti smo zavili v zgodovinski kraj Orašac, kjer so srbski knezi z junaškim ljudstvom pod vodstvom Đorđa P. Karađorđevića začeli prvo srbsko vstajo 1804. leta. Po Karađorđu so imenovali vaško šolo in ob cerkvi prideš v poraščen jarek, na kraj, kjer stoji obeležje v spomin na sestanek in odločitev za vstajo. Šele v pogovoru z domačinom smo izvedeli za spominsko obeležje.

Med lepo obdelanimi njivami, na katerih prevladujeta pšenica in koroza, smo se vračali mimo Arande-

lovca in hiteli v Oplenac, ki stoji na gozdnatem griču v lepo urejenem parku nad Topolo.

Na Oplencu v mavzoleju počiva rodbina Karađorđević. Znamenitost te cerkve je velika površina mozaika — prva je v Evropi, druga na svetu. V Topoli je vreden ogleda muzej revolucije, Karađorđev konak in cerkev ter zgodovinski muzej, v katerem so razstavljeni pisani viri iz 1. srbske vstaje in mnogi predmeti.

Za nekaj več časa smo se ustavili v Kragujevcu, ki je gospodarsko, kulturno in revolucionarno središče Šumadije. Kdo ne pozna tistih strašnih trenutkov 21. oktobra 1941, ko je onemel Kragujevac in njegova okolica: cela Šumadija je zaječala ob krutosti nemškega nacizma, ko je okupator streljal srce revolucionarne in junaške Šumadije. Neustrašno in ponosno je šlo v smrt več kot 7000 domačinov, med njimi razred gimnazijcev. V srce režejo stihni Krvave bajke, pesnice Desanke Maksimović. "Pridi, popotnik, in obišči Šumarice in njenih 32 grobišč! Pridi in stopi k večnemu plamenu ognja! Spusti se niže v tišino muzeja! Razbral boš bolečino in hrepenenje po svobodi."

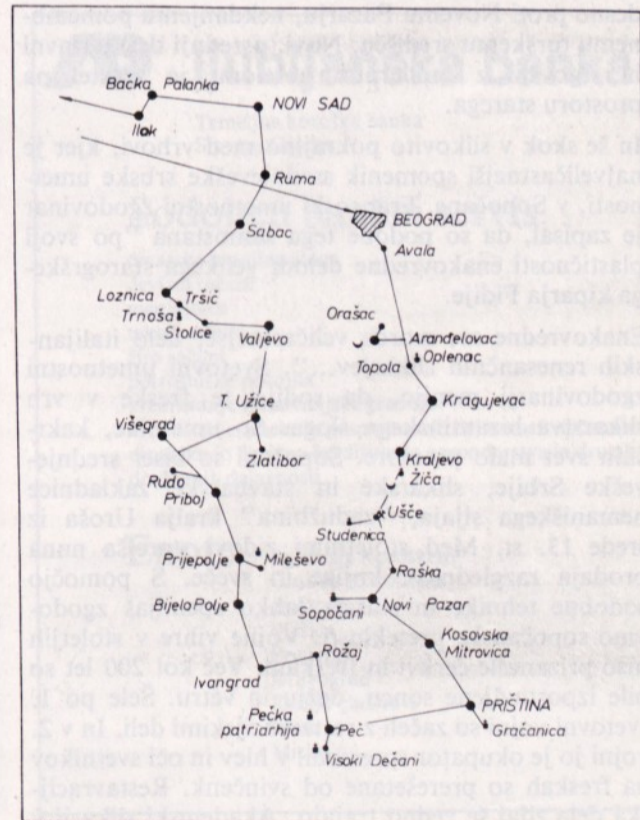
"Velika šolska ura" je vsako jesen, 21. oktobra, tradicionalna umetniška manifestacija, ki ima največji avditorij na svetu, prenaša jo vse jugoslovansko TV omrežje.

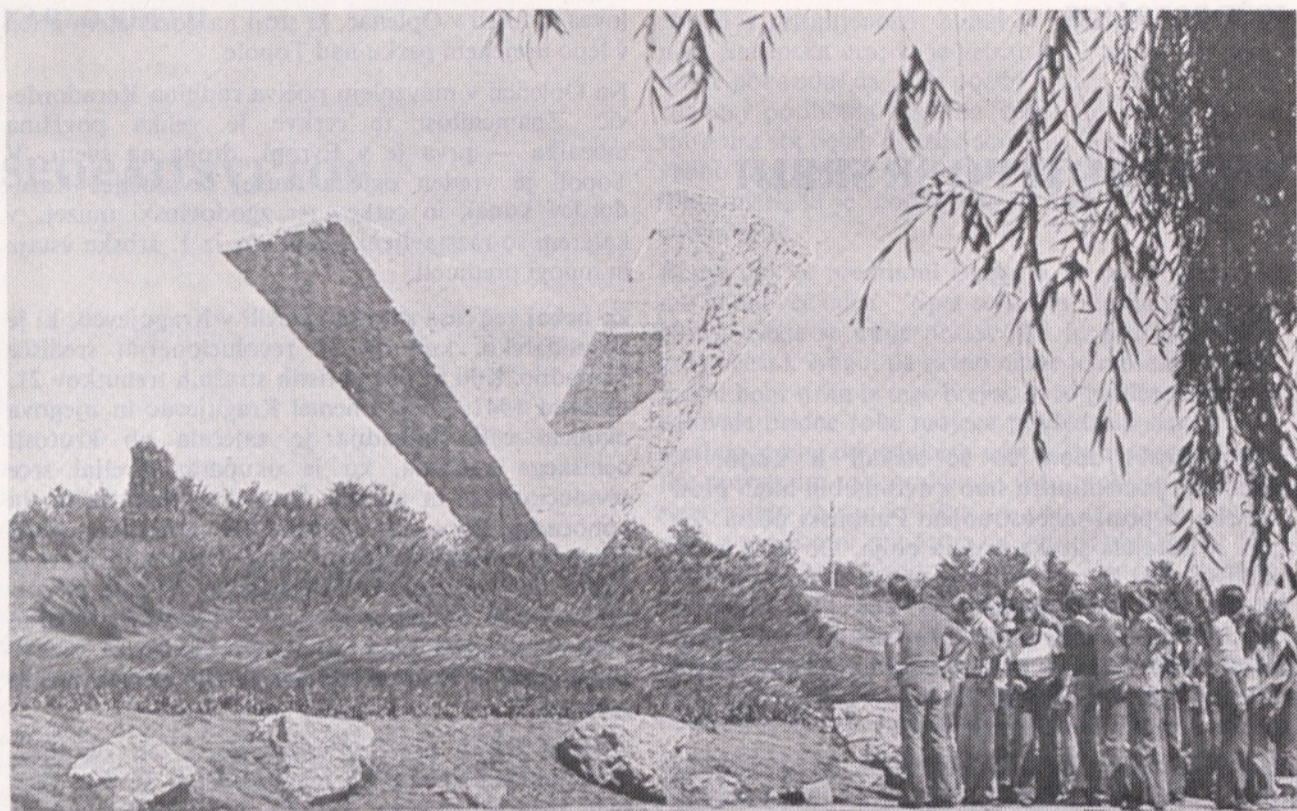
Hrastove zaplate proti južni Šumadiji so ostanek nekdanjih prostranih gozdov, ki so jih v turških časih razredčili.

Kraljevo ob Moravi je veliko in moderno mesto, mesto pestrega gospodarskega in kulturnega življenja in z bogato zgodovinsko tradicijo. Tudi v tem mestu je storil okupator v letu naše vstaje gnusen zločin. Pod streljo je omahnilo 5000 rodoljubov. Njim je posvečen Spominski park. V vrsti presekanega kamnita debela so simbol njihove prezgodnje smrti. Venec topolovih dreves obdaja park in listi šelestijo, na klopah pa se poigravajo mlade oči in dotikajo se ustnice. Kri je tod tekla, a ljubezen mladosti veže to kri. Krajši skok iz Kraljeva proti jugu in že smo stali pred "Manasterom" Žiča iz začetka 13. stoletja, "zadužbina" — domon kralja Štefana Prvočenčanega.

Žiča sodi po svoji arhitekturi raški šoli, zanjo je značilna primorska, romanska arhitektura, prilagojena potrebam pravoslavnega bogoslužja. Veliko restavracijsko delo so opravili po vojni in objekt je ohranil svojo prvotno rdečo barvo. In meniha srednjih let v črnem sta v živahnem pogovoru obstala na dvorišču še "živega" samostana.

Skozi zdraviliško — turistično Mataruško Banjo nas je cesta vodila v soteske reke Ibra. Spuščali smo se niže in niže proti Ušću, kraj, ki je z okolico znan po ležiščih črnega premoga. Sonce je hitelo proti zatonu in zavili smo do 12 km oddaljene Studenice. Po ozki asfaltirani, še bolj ovinkasti cesti smo se dvigali in spuščali ter se pred mrakom utrujeni ustavili pred motelom. "Vse zasedeno, kaj pa zdaj?" pravi Mitja. "Nazaj po tej cesti danes ne grem. Poglej, še megle

Spomenik ustreljenim dijakom v Kragujevcu

silijo s čemerne planine v dolino," pravim. Osebjem motela je razumelo našo zaskrbljenost in položaj.

Nedeljsko jutro je bilo oblačno. Iz doline in s pobočij planin so se valile megle, izza oblakov je zažarelo sonce. Na terasi motela so igrali karte mladi nogometaši iz Kraljeva, ki so prišli na trening v ta odmaknjeni kraj. Na pobočjih strmih planin so razkropljene lepo zidane domačije. Skrbno obdelana polja, živinoreja, gozd in bližnji rudniki so glavni viri dohodkov tem ljudem.

Dovolj je bilo časa za ogled bližnjega samostana iz 13. stoletja, "zadužbina" Štefana Nemanje. V Studenici so tri cerkve: matere božje, Sv. Nikole in kraljeva cerkev. Prvo je zgradil konec 12. stoletja Štefan Nemanja, veliki župan, in jo namenil za svojo grobno cerkev. Najznamenitejša freska v njej je "Razpelo". Na freskah iz leta 1208 so besede, zapisane v srbskem jeziku. Cerkev svetega Nikole je skromnejša, ohranjeno je malo fresk. Kraljeva cerkev je zgrajena v začetku 14. stoletja in se imenuje po kralju Milutinu. Zelo dobro so ohranjene freske s prizori iz življenja "bogorodice". Iz 13. stoletja je še stolp — zvonik, prostorna jedilnica in visoko obzidje, ki v krožni obliki varuje samostan. Menihi, ki opravljajo vsakdanja opravila, so prijazno odgovarjali na naša radovedna vprašanja. Studenico smo zapuščali ob razmišljanju na rast srednjeveške države Nemanjičev, ki so že v času svojega življenja mislili na svojo veličino in imeli smisel tudi za umetnost. Pred Uščem je lep spomenik rudarjem, ki jih je smrt našla pod zemljo pred nekaj leti.

Ob Ibru se vije cesta proti Raški, kjer smo zavili v desno proti Novemu Pazarju, nekdanjemu pomembnemu turškemu središču. Novi, osrednji del, upravni in trgovski z modernim hotelom, je zrastel na prostoru starega.

In še skok v slikovito pokrajino med vrhovi, kjer je najveličastnejši spomenik srednjeveške srbske umetnosti, v Sopočane. Francoski umetnostni zgodovinar je zapisal, da so podobe tega samostana "po svoji plastičnosti enakovredne delom velikega starogrškega kiparja Fidije.

Enakovredne so, morda veličastnejše, dela italijanskih renesančnih slikarjev...". Svetovni umetnostni zgodovinarji menijo, da sodijo te freske v vrh slikarstva bizantinskega sloga. So umetnine, kakršnih svet malo premore. Sopočani so biser srednjeveške Srbije, slikarske in stavbarske zakladnice nemaniškega sijaja, "zadužbina" kralja Uroša iz srede 13. st. Med stoletnimi zidovi starejša nuna prodaja razglednice, knjige in sveče. S pomočjo sodobne tehnike in slušalk lahko spemljaš zgodovino sopočanske preteklosti. Vojne vihre v stoletjih niso prizanesle cerkvi in freskam. Več kot 200 let so bile izpostavljene soncu, dežju in vetru. Šele po 1. svetovni vojni so začeli z restavracijskimi deli. In v 2. vojni jo je okupator spremenil v hlev in oči svetnikov na freskah so prerešetane od svinčenk. Restavracijska dela zdaj še vedno trajajo. Akademski slikarji v

poletnih mesecih kopirajo znamenite sopočanske freske. Ob cerkvi smo za trenutek postali. Krampi, lopate in žlice domačinov grebejo v zemljo in budno oko arheologinje jih spremlja. Povratek v Novi Pazar, po delu asfaltirane ceste, ki je še vedno v gradnji, mimo hidrocentrale ob reki Raški je bil krajši. Še bežen pogled na levo in desno med vožnjo skozi mesto in že smo hiteli k novim spoznanjem naproti.

Nadaljevanje sledi

Dela donosnikov

JANEZ MLAKAR

Realizmi

**Če bo vsak zase skrbel, vsi ne bodo pre-
skrbljeni.**

Bolj kot ljubezen se išče ženska.

**Dneva ni brez realizma, noči brez roman-
tike.**

Cvetje požene brez solz.

Ni koristi od zmage srca.

Noč ni temna stran dneva.

Zmoti se tudi srce, ne samo glava.

**Naj mladina še tako pleše, svet se ne bo
podrl.**

Gradovi iz sanj so zastoj.

Nestrpnost čakanje podaljšuje.

Knjižnica "Ksaverja Meška" Slovenj Gradec

Knjižne novice od 15. maja do 1. septembra 1979.

V prvi številki Odsevanj smo objavili knjižne novice od 1. januarja do 15. maja 1979. Sedaj nadaljujemo zato, da bodo naši bralci kar se da tekoče seznanjeni z dotokom novih knjig v knjižnico. V obdobju od 15. maja do 1. septembra je knjižnica pridobila 432 knjig. Vseh novih knjig je letos 900, od tega smo kupili 549 knjig, iz odkupa kulturne skupnosti Slovenije pa smo prejeli 351 knjig. Posredujemo naslove knjig, urejene po strokah in literarnih zvrsteh, vendar ne podrobno:

I. SPLOŠNO — BIBLIOGRAFIJA

1. GRELANC, B.: Bibliografija založbe Mladinska knjiga 1971—1977. — Lj, 1978. —
2. Politični leksikon. — Bgd, 1979. —
3. Raziskovalna skupnost Slovenije: Poročilo o delu za leto 1978. — 3 knj. — Lj, 1979. —
4. Slovenska bibliografija. — Letnik 28. — Leto 1974. — Lj, 1979. —

II. FILOZOFIJA — PSIHOLOGIJA

1. Agresivnost. — Lj, 1978. —
2. Trstenjak, A.: Človek in barve. — Lj, 1978. —

III. DRUŽBOSLOVJE (politika, gospodarstvo, pravo, javna uprava, izobraževanje)

1. ALTMAN, G.: Posebnosti Vietnamske revolucije. — Lj, 1979. —
2. BOŽIČ, B.: Delavsko gibanje in socialistična revolucija v Jugoslaviji. — Lj, 1978. —
3. BROZ, J.: Tito: O liku komunista. — Lj, 1979. —
4. BROZ, J.: Tito: Šestdeset let revolucionarnega boja ZK Jugoslavije. — Lj, 1979. —
5. BROZ, J.: Tito: Zbrana dela. — knj. 3, 4. — Lj, 1979. —
6. CHARRIERE, H.: Metulj. — 2 knjigi. — Lj, 1978. —
7. ČARNI, L.: Teorija formacij družbe. — Lj, 1979. —
8. Delegatski sistem v SR Sloveniji. — Lj, 1979. —
9. Devizni in zunanjetrgovinski sistem. — BGD, 1977. —
10. DRAGAN, Z.: Enotni trg. — Lj, 1974. —
11. ENGELS, F.: Gospoda Evgena Dühringa prevrat znanosti. — Lj, 1979. —
12. Funkcija usposabljanja v sistemu zaposlovanja. — Lj, Zgb, Sa, 1977. —
13. GÖRZ, A.: Tegobni socializam. — Zgb, 1967. —
14. ILIČ, S.: Psihosociološki aspekt informiranja v združenem delu. — Lj, 1979. —
15. Izkušnje in nauki Pariške komune 1871. — Lj, 1975. —
16. JANŽIČ, V.: Aktualna vprašanja družbene vloge in delovanja ZK. — Lj, 1978. —
17. JUSTINEK, S.: Marksizem in delavski razred. — Lj, 1978. —
18. KARDELJ, E.: Zgodovinske korenine neuvrščeniosti. — Lj, 1978. —
19. KAVČIČ, B.: — J. Svetlik: Poglavje iz sociologije dela. — Lj, 1979. —
20. Konstituiranje CK KPJ 1939. — Lj, 1979. —
21. KOSTIČ, B.: Osnove ekonomske propagande. — Bgd, 1976. —
22. KRAJNC, A.: Izobraževanje ob delu. — Lj, 1979. —
23. KRAJNC, A.: Metode izobraževanja odraslih. — Lj, 1979. —
24. LAUDA, L. N.: Kibernetika i pedagogija. — 2 dela. BGD, 1975. —
25. LENIN, J. I.: Nova ekonomska politika. — Lj, 1976. —
26. MAJER, B.: Strukturalizem. — Lj, 1978. —
27. MARKOVIČ, D.: — S. Kržavac: Liberalizam od Đilasa do danas — 2 knjigi. — Bgd, 1978. —
28. MARX, K.: Mezda, cena in profit. — Lj, 1975. —
29. MLAKAR, J.: Pravna ureditev varstva pri delu. — Lj, 1973. —
30. Osnovi nauke o društvu. — Bgd, 1976. —
31. PLETERSKI, J.: Revolucija in vprašanje narodov. — Lj, 1979. —
32. PODMENIK, S.: Kako vzgajati za socializem kljub idejnim razlikam. — Lj, 1974. —
33. POŽARNIK, H.: Zakonski in družinski konflikti ter njihovo zdravljenje. — Lj, 1979. —
34. PRIBIČEVIČ, B.: Socijalizam svetovni proces. — Bgd, 1979. —
35. Program zveze komunistov Jugoslavije. — Lj, 1979. —
36. Radniška klasa i revolucionarna avantgarda. — Mb, 1978. —
37. Referat predsednika Tita: Resolucija: Statut ZKJ. — Lj, 1978. —
38. Resolucija VIII. Kongresa zveze komunistov Slovenije. — Lj, 1978. —
39. Socializem in osvoboditev žensk. — Lj, 1975. —
40. SR Slovenija pred VII. in VIII. kongresom ZKS. — Lj, 1978. —
41. STANIČ, J.: Misel in akcija zveze komunistov. — Lj, 1975. —
42. Statistični pregled gibanja in strukture članov ZKS. — Lj, 1978. —
43. STROHSACK, B.: Odškodninska odgovornost v delovnem razmerju. — Lj, 1979. —
44. TOGLIATTI, P.: Marksistično pojmovanje politične partije delavskega razreda. — Lj, 1975. —

45. Zakon o splošnem upravnem postopku. — Lj, 1979. —
46. Zbornik ob štiridesetletnici ustavnega kongresa KPS. — Lj, 1977. —

IV. NARAVOSLOVJE (matematika, fizika...)

1. GREGORI, J. — I. Krečič: Naši ptiči. — Lj, 1979. —
2. GINZBURG, V. L.: Sodobni problemi fizike in astrofizike. — Lj, 1978. —
3. GROM, J.: Naše gobe. — Lj, 1979. —
4. KLADNIK, R.: Fizika. — 2 knjigi. — Lj, 1975, 76. —
5. KUŠČER, I. — A. Moljk: Fizika. — 2 dela. — Lj, 1978, 79. —
6. STRNAD, J.: Posebna teorija relativnosti. — Lj, 1979. —
7. STRNAD, J.: Fizika. — Del 1. — Lj, 1977. —
8. VADNAL, A.: Diskretno dinamično programiranje. — Lj, 1976. —
9. WEISS, W.: Akvarij. — Lj, 1973. —

V. MEDICINA — TEHNIKA

1. GORJANC, T.: Osnove elektrotehnike. — Lj, 1978. —
2. KURTOVIČ, H.: Ozvučavanje. — Bgd, 1975. —
3. LENNÉ, R.: Depresija, bolezen našega časa. — Lj, 1978. —
4. SCHATTER, H. R.: Gramofoni in magnetofoni. — Lj, 1974. —
5. ŠUHEL, P. — J. Virant: Mikroročunalnik. — Lj, 1978. —
6. Vom Fachdach zum Dachgarten. — Stuttgart, 1976. —

VI. KMETIJSTVO — GOZDARSTVO — GOSPODINJSTVO

1. GOJKOVIČ, M.: Vina Jugoslavije. — Bgd, 1976. —
2. Kuharica za sladokusce: Modri trak. — Lj, 1979. —
3. MIŠIČ, P. D.: Jabuka. — Bgd, 1978. —
4. ŽIVOJEVIČ, D.: Poznavanje sorata vinove loze. — Bgd, 1974. —

VII. UMETNOST — IGRE — ŠPORT

1. GERBOVIČ, A.: Partizansko lutkovno gledališče. — Lj, 1979. —
2. GÓČEK, R.: Uredimo si stanovanje. — Lj, 1979. —
3. INKRET, A.: Milo za drago. — Lj, 1978. —
4. KOTNIK, I.: Himalajski dnevnik. — Mb, 1979. —
5. LIPOVŠEK, M.: Stene, smučišča in skale. — Lj, 1978. —
6. PAHLEN, K.: Poslušam in razumem glasbo. — Lj, 1979. —
7. PERŠAK, T.: Pogovori z režiserji. — Lj, 1979. —
8. SCHATTER, H. R.: Fotografiranje. — Lj, 1974. —
9. Stokrat na zdravje. — Lj, 1979. —
10. VRIŠER, S.: Sladka gora. — Lj, 1979. —

— PROZA

1. AMADO, J.: Viva Tereza. — Mb, 1979. —
2. BAZURA, S.: Samoljublje. — M. Sobota, 1979. —
3. BRENK, F.: Ljubljanski Amerikanci. — V Lj, 1979. —
4. BULATOVIČ, M.: Heroj na oslu. — Lj, 1979. —
5. BULATOVIČ, M.: Peti prst. — Lj, 1979. —
6. BURK, M.: Hrepenenje ostane. — Koper, 1979. —
7. BUZZATI, D.: Tatarska puščava. — Lj, 1979. —
8. CIRVAL, F.: Človek naopako. — Bgd, 1978. —
9. CLARKE, A.: Grad i zvezde. — Beograd, 1978. —
10. CLARKE, A.: Izgubljeni svetovi. — Bgd, 1978. —
11. CLARKE, A.: Matica zemlja. — Bgd, 1978. —
12. CLARKE, A.: S druge strane neba. — Bgd, 1978. —
13. CRAIG, W.: Bitka za Stalingrad. — V Lj, 1979. —
14. DEBRAY, R.: Vzpameneli sneg. — Lj, 1979. —
15. DISCH, T. M.: Logor koncentracije. — Bgd, 1978. —
16. DU MAURIER, D.: Paraziti. — Maribor, 1979. —
17. FEIGL, D.: Pol litra Vipavca. — Trst, 1978. —
18. GEORGIEVSKI, T.: Rdeči konj. — Lj, 1979. —
19. GERIE, M.: Neodređeno vreme. — Bgd, 1977. —
20. GIDE, A.: Zemeljska hrana. — V Lj, 1979. —
21. GORDIMER, N.: Posestnik. — M. Sobota, 1979. —
22. HABE, H.: Prah v septembru. — Mb, 1978. —
23. HOLT, V.: Vrag na konju. — M. Sobota, 1979. —
24. HOOKER, R.: M. A. S. H. — Mb, 1978. —
25. KALEB, V.: Gost. — Lj, 1979. —
26. KAYIRA, L.: Pripornik. — M. Sobota, 1979. —
27. KERMAUNER, T.: Lastne podobe. — Lj, 1979. —
28. KOLAR, M.: Zvezde in križi. — V Lj, 1979. —
29. KONSALIK, H. G.: Dolina grenkosladkih sanj. — Lj, 1979. —
30. KONSALIK, H. G.: V omami LSD. — V Lj, 1978. —
31. KOSCH, E.: Sneg i led. — Beograd, 1977. —
32. KOŽUH, J.: Domovina je ena. — Lj, 1979. —
33. KRIVINA, M.: Brema resnice. — V Lj, 1979. —
34. LARINOVA, O.: Leopard sa Kilimandžara. — Bgd, 1978. —
35. LEM, S.: Glas gospodara. — Bg, 1978. —
36. LESKOVEC, K.: Hudournik. — Lj, 1979. —
37. MLAKAR, N.: Anči. — Lj, 1979. —
38. NAGORA, G.: Koncert v črnem. — Lj, 1979. —
39. ORWELL, G.: 1984. — Bg, 1977. —
40. PAUL, F. — C. M. Kornblut: Reklamokratija. — Bgd, 1979. —
41. PETAN, Ž.: Nebo na kvadrate. — V Lj, 1979. —
42. PRIMOŽIČ, J.: Leta upanja in leta umiranja. — Lj, 1979. —
43. RICHTER, H. W.: Poraženi. — Maribor, 1978. —
44. RUDOLF, F.: Fotosinteza Linhart. — Lj, 1979. —

3. GRAFENAUER, N.: Pedenjped. — Lj, 1979. —
4. MACHANDS, M. C.: Mala čarovnica, ki ni mogla biti zlobna. — Lj, 1978. —
5. Prve igrice. — V Lj, 1979. —
6. REBOLLO, L. F.: Jutrišnji dan. — Lj, 1978. —
7. TARDIEN, J.: Zaljubljenca v podzemeljski železnici. — Lj, 1978. —

— PROZA

— ZA CICIBANE

1. ČEPČEKOVA, E.: Čebelica Maja in njeni prijatelji. — Lj, 1978. —
2. Čudodelna torbica. — Lj, 1979. —
3. FORSTNERIČ, F.: Jabolko. — Lj, 1979. —
4. INGOLIČ, A.: Bila sem izgnanka. — V Lj, 1979. —
5. OSTERC, L.: Slonček gre na morje. — Lj, 1979. —
6. PAVLIN, M.: Uporno mesto. — V Lj, 1979. —
7. PETAN, Ž.: Dobro jutro, dober dan. — Lj, 1979. —
8. SELIŠKAR, T.: Cigančica. — Lj, 1979. —
9. SUHODOLČAN, L.: Markov maj. — V Lj, 1979. —
10. ŠÖMEN, B.: Gledališče pod smrekami. — V Lj, 1979. —
11. ZORMAN, I.: OF. — V Lj, 1979. —
12. ZORMAN, I.: Rada bi bila velika. — Lj, 1979. —
13. ŽEBRE, Z.: Jernejček v daljni deželi. — Lj, 1979. —
14. ŽUŽEK, B.: Kruh moje matere. — Lj, 1979. —

— ZA PIONIRJE

1. LONDON, J.: Beli očjak. — V Lj, 1979. —
2. SUHODOLČAN, L.: Peter nos je vsemu kos. — Lj, 1979. —
3. WRIGHTSON, P.: Simon in kamniti tujec. — Lj, 1979. —

— ZA MLADINO

1. KRAIGHER, N.: Maja. — Lj, 1979. —
2. MILNE, A. A.: Skrivnost rdeče hiše. — Lj, 1979. —
3. RUTGERS, An: Jaz sem Fedde. — Lj, 1979. —
4. SCHNEIDER, R.: Pot v Jaroslaw. — Lj, 1979. —

— POLJUDNA DELA

1. GOROFLA, ; Punčka iz cunj. — V Lj, 1978. —
2. MAL, V.: Tretje oko. — Lj, 1979. —
3. NEŠOVIČ, S.: Moša Pijade. — Lj, 1979. —
4. UMEK, E.: Trgovina. — Lj, 1979. —
5. VIPOTNIK, J.: OF. — Lj, 1979. —

XI. GEOGRAFIJA — BIOGRAFIJA — ZGODOVINA

1. APIH, M.: Sredi pušk in bajonetov. — Lj, 1979. —
2. Azija in Oceanija. — Lj, 1979. —
3. CEDILNIK, D.: Den: Congma je hodil spredaj. — Mb, 1979. —
4. CUCCU, G.: Šestnajst mesecev med slovenskimi partizani. — Lj, 1979. —
5. EDVARD KARDELJ: (skica za monografijo). — Lj, 1979. —
6. FERENC, T.: Muzej slovenskih izgnancev v Brestanici. — Lj, 1979. —
7. FERENC, T.: Satan, njegovo delo in smrt. — Lj, 1979. —
8. FISTER, P.: Obnova in varstvo arhitekturne dediščine. — Lj, 1979. —
9. JERIN, Z.: Himalaja rad te imam. — Lj, 1978. —
10. JOKIČ, J. — G. Vrtunič: Jugoslavija : turistični vodnik : Lj, 1979. —
11. KOROŠKA POTA. — Mb, 1978. —
12. KOVAČ, T.: Najbogatejši Kranjec. — V Lj, 1979. —
13. LOVŠIN, E. — S. Hribar — M. Potočnik: Triglav gora in simbol. — Lj, 1979. —
14. KRIŠELJ, M.: YU 3 DRL-SNIYU : Mount Everest : Sagarmatha. — Mb, 1979. —
15. MESSNER, R.: Everest. — Lj, 1979. —
16. MOCZARSKI, K.: Pogovori z rabljem. — Lj, 1979. —
17. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja. — L. 17, št. 1 - 2. — Trst, 1979. —
18. ŠARTIČ, J.: Vuk i porodica. — Bgd, 1978. —
19. VIPOTNIK, J.: Petinštirideseto. — Lj, 1979. —
20. Zgodovina Slovencev. — Lj, 1979. —

VIII. JEZIKOSLOVJE — LITERARNA TEORIJA

1. DOLGAN, M.: Pripovedovalec in pripovedke. — Mb, 1979. —
2. Modern English Grammar. — Lj, 1979. —
3. PIRJEVEC, D.: Evropski roman. — V Lj, 1979. —
4. Sodobni slovenski esej. — Lj, 1979. —
5. TORKAR, I.: Deseti bratje : Potepanje skozi sebe in čas. — V Lj, 1979. —

IX. KNJIŽEVNOST

— PESMI — DRAMATIKA

1. BIRSA, N.: Nove ljubezenske pesmi. — Lj, 1978. —
2. BRVAR, A.: Osemnajst pesmi plus dodatek. — Lj, 1979. —
3. DEKLEVA, M.: Nagovarjanja. — Lj, 1979. —
4. PARTLJIČ, T.: Ščuke pa ni, ščuke pa ne; Oskubite jastreba. — Mb, 1978. —
5. SACHS, N.: Izbrane pesmi. — V Lj, 1979. —
6. Sodobna mongolska lirika. — V Lj, 1979. —
7. TAUFER, V.: Sonetje. — Lj, 1979. —

45. SADEKI, D. M.: Dolga noč. — M. Sobota, 1979. —
46. SIENKIEWICZ, H.: Zgodnje novele. — V Lj, 1979. —
47. SIKULA, V.: Mojstri. — M. Sobota, 1979. —
48. SIMAC, C.: Grad. — Bgd, 1977. —
49. SINGER, I. B.: Sovražnice. — V Lj, 1979. —
50. SONTANI, U. T.: Tambara. — M. Sobota, 1979. —
51. SUHODOLČAN, L.: Trenutki in leta. — V Lj, 1979. —
52. ŠIPEK, M.: Šentanel, moje življenje. — Lj, 1979. —
53. TREVOR, E.: Šojino poletje. — M. Sobota, 1979. —
54. WEVEREKA, R.: Želo. — Mb, 1979. —
55. WILMOT, Ch.: Boj za Evropo. — 2 knj. — Mb, 1979. —
56. ZAMJATIN, J.: Mi. — Bgd, 1978. —
57. ZAGORIČNIK, F.: Bistveni udarec mojstra Anona. — Mb, 1978. —

X. DELA ZA MLADINO

— DRAME — PESMI

1. BRECHT, B.: Bobni v noči. — Mati korajža in njeni otroci. — Lj, 1979. —
2. BRENK, F.: Živa pisma. — Lj, 1978. —

ljubljanska banka
Temeljna koroška banka
Slovenj Gradec

Sodoben bančni servis

dinarske hranilne vloge
devizni računi
menjalnica
tekoči računi
žiro računi
potrošniška posojila
kreditiranje stanovanjske gradnje
kreditiranje zasebnih gospodarskih dejavnosti občanov
dinarsko in devizno kreditiranje gospodarstva in drugih
družbenih dejavnosti

Enote

Ravne na Koroškem
Črna na Koroškem
Javornik
Mežica
Prevalje
Dravograd
Radlje ob Dravi
Muta
Mislinja

OCENE KNJIŽEVNIH DEL

MARJAN KOLAR ZVEZDE IN KRIŽI

Kolarjev zadnji roman (*Zvezde in križi*, izdala Cankarjeva založba 1979, 415 strani) ima v primerjavi z njegovo prejšnjo prozo (*Prazno nebo*, *Samomor v nebesih*, *Išči poldan*, *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo*) dokaj natančno določen čas pa tudi kraj dogajanja.

Tematsko se namreč besedilo veže nekaj dni pred drugo svetovno vojno, med njo-najobsežnejši del besedila je obrnjen prav v vojne dni — in nekaj mesecev po njej. Prostor, ki ga je Kolar izrisal skupaj s svojimi epskimi osebami pa je — če se seveda ne motimo — Mislinjska dolina z Melinjem (Mislinje) in Mestom (Slov. Gradec) v ospredju. In še nekaj (kar pa je za razumevanje romana irelevantno) — sama po sebi se ponuja misel, da danes v mestu ni nemogoče srečati se z Joletom, mamo, Markcem in še kom.

Kolar se s tem romanom vključuje v literaturo, ki je posvečena naši NOB in tistim njenim akterjem (mali junaki?), ki so dalj časa zaradi takšnih ali drugačnih pisateljskih nagibov ostajali na robu. Pisatelj z večšimi zamahi naslika široko zasnovano podobo Melinja in njegovih ljudi, ki vsak po svoje "pričakujejo" vojno. Bolj ko se večja stiska, bolj se ljudje zatekajo k samim sebi, zato tudi ni čudno, če se tudi pisateljeva misel po nekaj straneh ustavi ob akterjih "drame" (družina Kristian: oče, mati, Jole, Olga, Nada, Markec), ki so v svojem bistvu mali ljudje in po svoje pomagajo vrteti čas. Osrednja pozornost velja maturantu Joletu in materi, ki tudi najbolj intenzivno živita svoje zvezde in križe.

Pisatelj suvereno obvladuje različne dogajalne prostore, ko "potuje" z junaki po Evropi (partizanščina, Nemčija, taborišče, zapor), obenem pa z meditativnimi vložki uspeva pripraviti bralca na zadnje "dejanje". Ob koncu branja se kar ni moč otrestiti občutka, da je naš samo eden in zato najboljši svet vendarle tako nelogično zgrajen, da so žvezde in križi tega našega življenja do konca absurdni. Zanimivo in vredno branje!

A.M.

LEOPOLD SUHODOLČAN: TRENUTKI IN LETA

Najnovejši Suhodolčanov roman — izšel je pri Cankarjevi založbi v Ljubljani, 318 strani — je sodoben ljubezenski roman; pisatelj je upodobil usodo dveh ljudi, ki sta v zrelih letih, pa ju je življenje premetavalo in razočaralo, obogatilo z izkušnjami in preizkušnjami in potisnilo v samoto in je iskanje skupnih življenjskih izhodišč preverjanje sebe in drugega, da se preteklost ne bi ponovila. Glavni "junak" prihaja iz praznega zakona, ki ga je neformalno pretrgal, ko se je zaposlil v drugem kraju in hkrati svojo skrb usmeril v vračanje ponesrečenega otroka v življenje, "junakinja" pa je ob iskanju življenjskega tovariša vedno ostala praznih rok iz najrazličnejših razlogov. Izgubila je tudi komaj rojenega otroka. Pisatelj obe osebi spremlja do trenutka, ko si najdeta skupen prostor za srečanja, pa morda tudi za skupno življenje.

Roman je glede oblikovanja novost v Suhodolčanovih pisateljskih prizadevanjih. Slog je svojevrsten in mu omogoča večplastno in večpomensko uresničevanje zamisli — do življenjskih dogodkov, njih vrednotenja in samovrednotenja do spominskih asociacij, razmišljanja in podoživljanja, s čimer odkriva življenjske izkušnje v preteklosti in utemeljuje ravnanje, čustvovanje in iskanje. Pripoved je kljub I. osebi objektivna, epska, glavna "junaka" izme-

nično razkrivata svoji zgodbi in osvetljujeata skupne dogodke v pramenu svojih doživetij. Jezik je izbran, metaforično in metonimično bogat, presenetljiv in tenkočuten.

Nedvomno je roman *Trenutki in leta* najbolj izdelano in najpomembnejše Suhodolčanovo besedilo, zato zasluži zbrano in poglobljeno branje.

NIK

MITJA ŠIPEK:

ŠENTANEL, MOJE ŽIVLJENJE

Pri založbi Borec v Ljubljani je izšla knjiga spominov Mitje Šipka z naslovom *Šentanel, moje življenje...* "Prebrali bomo njegovo knjigo kot osebne spomine in kot kroniko njegove rojstne vasi — Šentanela. Toda ob teh spominih bomo živo doživljali tudi predvojne socialne in politične razmere na Koroškem, pa seveda vojskin čas, ko se je Koroška po svoje pogumno upirala fašizmu. Živa je avtorjeva pripoved o kmetih in delavcih, njegovih rojakih, o njihovem življenju, šegah in navadah, ki jih današnji čas vse hitreje odpisuje v pozabo." Tako je zapisal na ovitku knjige dr. Franc Sušnik, ki je s spremno besedo predstavil avtorja dela, Mitja Šipek pa nam je v slikovitem uvodnem tekstu ponazoril nastajanje besedil... "Čas ni važen, zato tudi moje zgodbe niso natančno časovno zakoličene, moja pripoved ni zgodovina, vsak taka ne, ki bi jo zgodovinarji uklenili med datume in listine, narekovalo pa jo je življenje, ki daje zgodovini dogodke..." In tako se nam v knjigi zvrsti enaindvajset zgodb in dva zapisa (*O Šentanelu in Blaž Mavrel*). Zgodbe, ki jih preberemo, so napisane v prijetno berljivem slogu, v subtilnem in dovolj avtentičnem Šipkovem izrazu, nekatere izmed njih pa so tudi dokumentirane z ustrezno fotografijo. Nasploh je značilno to, da se v pripovedih pojavlja faktografsko natančen opis načina življenja koroških ljudi, ki so se v obdobju pred drugo svetovno vojno in med njo soočali s povsem drugačnimi preizkušnjami kot drugod na Slovenskem. V tem smislu izstopa zgodba "Križa", ki poleg zapisa o človeških usodah vsebuje za etnologe zanimive opise orodij, šeg in navad, kmečkih opravil in še marsičesa, kar je tesno povezano z avtorjevo družino. Posebno pozornost bi veljalo nameniti narečju, ki se pojavlja skoraj v vseh besedilih, saj se prenekaterikrat vtihotapijo besede izpeljanke iz nemščine (popačenke), ki pa so več ali manj upravičene glede na slog in piščev namen. Na zadnjih straneh knjige lahko bralec prebere podrobnejšo informacijo o Šentanelu in kratko upodobitev pesnika — samotarja Blaža Mavrela izpod peresa dr. Franca Sušnika. Kot dodatek sledi seznam imen in razlaga narečnih besed, ki so v tekstih Mitje Šipka posebna zanimivost — kvaliteta. Knjiga obsega 311 strani.

N.R.K.

RAZPIS

Mladina, delovni ljudje in občani!

Organizacijski odbor velike mednarodne prireditve "Za boljši svet" želi, da bi mladi ljudje in občani razmišljali o tem, kaj je — boljši svet, in o podobi jutrišnjega našega dneva za nas in zanamce ter o teh spoznanjih zapisali svojo misel, predlog, pripombo, začrtali vizijo tega sveta po svojih zamislih, kajti le-tako bo prireditev dobila še tehtnejšo vsebino in bogatejšo sporočilo: pravica je in dolžnost vsakogar — ne samo umetnikov — da se trudi za humanejšo in pristnejšo medsebojno odnose in le-te pomaga ustvarjati z lastnim delom in sposobnostmi.

Odbor bo najtehtnejša in najizvirnejša sporočila sproti objavljal, hkrati pa zbrano gradivo pripravil za publikacijo, ki bo dopolnila dokumentacijo razstave, in jo seveda poslal vsem tistim, ki jih bodo lahko ideje spodbudile, da bodo neposredno prispevali svoj delež za boljši svet in za odgovornejšo in polnejšo jutrišnjo našo življenje.

Odbor bo šest najboljših prispevkov oz. zamisli (predlogov) nagradil, in sicer:

- z eno prvo nagrado — umetniška slika slovenjegraškega avtorja,
- z dvema drugima nagradama — grafiki slovenskih avtorjev in
- s tremi tretjimi nagradami — monografije slovenskih likovnih umetnikov.

Vabimo občane, delovne ljudi in mladino, da pošljejo zapise na naslov organizacijskega odbora do 10. decembra 1979. (Naslov: Odbor za organizacijo prireditve "Za boljši svet", Glavni trg 24, 62380 Slovenj Gradec).

Prispevke bo ocenila posebna žirija, ki bo določila tudi nagrade. Avtorji s podpisom potrdijo izvirnost, ob tem pa navedejo tudi svojo starost in naslov.

Nagrade bodo podeljene na posebni slovesnosti ob zaključku razstave "Za boljši svet".

SERGEJ VRIŠER

ŽIVLJENJE IN DELO JANEZA JURIJA MERSIJA

Slovenj Gradec, mestece s slikovito veduto sredi gorate pokrajine, kjer si Štajerska že sega v roke z bližnjo Koroško, je bil v baroku upoštevanja vredno umetnostno središče. Viri nam vedo povedati, da je cvetela umetnost v tem mestu tudi že v stoletjih poprej. V baročnem 17. in 18. stoletju, ko se je krog naročnikov umetnostnih del, posebej z naročili cerkve, močno povečal, pa je bilo v Slovenjem Gradcu kruha za več umetnikov hkrati, saj so takrat slovenjegraška dela romala v mnoge štajerske in koroške kraje. Slovenjgradčani so v baroku izpričali tudi razvit umetnostni okus in se niso zadovoljevali s poprečnimi dosežki: ko leta 1731 domače umetniške moči niso zmogle naročila za izdelavo velikega oltarja v župnijski cerkvi, so povabili na delo nič manj kot Janeza Jakoba Schoya, vodilnega kiparja iz štajerskega deželnega mesta Gradca...

Kakor je bilo v baroku v navadi, so tudi v mestece ob Mislinji prihajali umetniki iz bližnjih in oddaljenih pokrajin. Nekateri so se tukaj zasidrili in postali trdni slovenjegraški meščani, druge je nemirna popotniška kri gnala naprej, tako kot jih je bila pripeljala. Nekaj imen se je močneje vtisnilo v slovenjegraško umetnostno preteklost. Na pragu baroka v 17. stoletju se je kot slikar uveljavljal domačin Mihael Skobl, nekoliko pozneje pa kipar Matija Weixelbauer. Iz arhivov tja do sredine 18. stoletja so se nam izluščila imena treh kiparjev. Med leti 1713/22 zasledimo Janeza Schaterja, prek Celovca je le za kratko dobo (1727/30) pripeljala pot tirolskega rezbarja Martina Wiserja, daljši čas, med leti 1734 in 1752 pa je kiparil tukaj Jožef Staner, po rodu iz Irdninga na Štajerskem.

Eno vodilnih vlog v slovenjegraški ustvarjalnosti je zavzemalo v baroku slikarstvo, s katerim sta povezani imeni dveh rodbin. V zvezi s pozlatarstvom in sorodnimi umetnoobrtnimi dejavnostmi se od 20. let 18. stoletja dalje srečujemo z rodbino Satory, s slikarjema Janezom Mihaelom in sinom Antonom (1736—1807), zavzeto umetniško slikarsko delo in širok razpon delovanja pa označuje rodbino slikarjev Straussov, predvsem Franca Mihaela (1674—1740) in Janeza Andreja (1721—1783), najplodovitejšega v tej skupini.

V umetnosti in umetni obrti v 18. stoletju so se nadalje izkazali tudi pasarji — Franc in Jožef Untersinger ter Jurij Neschl. Poleg teh poznamo po imenih še nekatere ustvarjalce, ki so bili verjetno pomočniki pri različnih slovenjegraških mojstrih.

V to okolje, dovolj razgibano, umetnostno dovzeto in ambiciozno, je slednjič prišel še kipar, ki predstavlja poleg Straussov drugi vrh slovenjegraškega baroka — Janez Jurij Mersi.

Janezu Juriju Mersiju je tekla zibelka v Rogatcu, kjer se je rodil 27. decembra 1725 kot prvi od šestih otrok kiparja štefana Mersija in matere Marije. Prvorojencu so sledili brat Jurij (1727), sestre Ana (1729), Elizabeta (1730) in Barbara (1732) ter brat Anton (1734). Štefan Mersi, "statuarius in oppido Rohitsch", kot beremo v matičnem zapisu ob poroki Janeza Jurija, je bil bržda uglednejša osebnost Rogatca, razen podatkov o rojstvih njegovih otrok pa nam matice ne podajo ničesar, kar bi nam približalo kiparjevo življenje. Samo sklepamo lahko, da je umrl pred letom 1760.

Sinova Janez Jurij in Anton sta po poklicu sledila očetu. Kako se je odvijalo življenje drugorojenca Jurija, nam ni znano. Res se v kroniki Trškega vrha nad Krapino pojavlja 1756 med avtorji, ki so delali za ta kraj, tudi ime Jurija Mersija, delo, na katero se nanaša zapis, pa nosi vse slogovne znake Janeza Jurija. Seveda ni bilo nemogoče, da se je kiparskemu poklicu odzval tudi drugi Štefanov sin Jurij. Pozneje bomo spregovorili o delavnici Mersi, v kateri so določen čas verjetno delovali kar vsi kiparji iz te rodbine.

Tudi o Janezu Juriju nimamo pred njegovim prihodom v Slovenj Gradec kaj prida podatkov. Krapinska kronika s podatkom iz leta 1756 nas potrjuje v prepričanju, da je kipar v tem času še pripadal matični, očetovi delavnici, istega leta ga najdemo zapisanega tudi kot botra v matrikah na Sladki gori, s katero so ga že nekaj let poprej povežala obsežna naročila. Kar lahko povemo za Mersijevo "pedslovenjegraško" dobo, so seveda samo domneve, ki jih opiramo na podobnosti v usodi in življenjskih poteh drugih umetnikov tedanjega časa. Janez Jurij bržda ni preživel v očetovi delavnici samo otroštva, ampak se je skoraj gotovo v njej tudi izučil za kiparja. Morda je kot pomočnik popotoval in spoznal še delavnico kakega drugega mojstra ter se nato zopet vrnil v Rogatec.

Podoba je, da se je rogaška kiparska skupina, združena v delavnici Štefana Mersija okrog leta 1757 razšla. V tem letu se je Janez Jurij preselil v Slovenj Gradec, v Rogatcu pa je ostal brat Anton, ki je nasledil očeta Štefana. O Antonu Mersiju vemo sorazmerno malo. Bil je nekajkrat poročen in do leta 1798 se mu je rodilo štirinajst otrok. Po pomoti je bil Anton Mersi v hrvatski strokovni literaturi omenjen kot zagrebški kipar, verjetneje pa se zdi, da Rogatca ni nikoli zapustil in da je z njim kiparski rod v tem kraju ugasnil.

Leta 1757 pomeni začetek delovanja Janeza Jurija v Slovenjem Gradcu. Tega leta je kipar kupil od mizarja Matevža Ertla hišo št. 45 na slovenjegraškem glavnem trgu. Hiša, ki je še ohranjena, kaže še mnogo stavbnih značilnosti iz časa, ko je rabila za kiparsko delavnico in bivališče Mersijeve družine. Ta

J. J. Mersi: Sv. Peter z oltarja na Ponikvi, 1758

družina je bila kar številna. Leta 1760 se je Janez Jurij poročil z Marijo Težak, "hčerjo pisarja pri gospodu Pirkerju", kot nas poučijo matrike, iz katerih izvemo tudi za deset Mersijevih otrok — Marijo Jožefo (1761), Frančiško Eleonoro (1762), Elizabeto Katarino (1763), Marijo Katarino (1765), Marijo Terezijo (1771), ki je preminula še istega leta, drugo hči z imenom Marija Terezija (1772), Janeza Jurija (1775), Ano Rozo (1777), Marijo Margareto (1780) in Janeza Jožefa (1783), ki je umrl, star eno leto.

Kaže, da si je Mersi v Slovenjem Gradcu utrdil dokaj ugleden položaj. O tem nas prepriča obsežen seznam del, ki jih je opravil za domače mesto in njegovo zaledje, njegovo vlogo v javnem življenju pa potrjuje tudi dejstvo, da je bil dvakrat (1767 in 1774) izvoljen za mestnega sodnika, poleg tega je bil daljši čas tudi občinski svetovalec in cerkveni ključar. V spisih se njegovo ime pojavlja pogosto skupaj z imenom slikarja Janeza Andreja Straussa, s katerim je kiparja povezovalo poklicno delo in brez dvoma tudi osebni stiki.

Mersijevo življenje se je izteklo 24. julija 1788, umrl je za grižo. Zdi se, da njegova delavnica ni prešla v druge roke, od otrok se očitno nihče ni posvetil kiparskemu poklicu in tudi za kakega drugega kiparja, ki bi za Mersijem deloval v tem mestu, ne vemo. Vdova Marija je hišo prodala, umrla je leta 1801, otroci so se odselili. Samo o eni izmed Mersijevih hčera, Mariji Ani (?) imamo podatek, da se je leta 1791 poročila v Hl. Blutu, sled za ostalimi pa se je izgubila.

Široki in žuboreči tok baročnega kiparstva ali bolj rezbarstva, ki se je iz alpskih dežel usmerjal proti jugu in jugovzhodu, v naše kraje, se je na svoji poti razživljal v neštetihih podtokovih, v deželnih, krajevnih in nazadnje še delavniških različicah.

Baročna umetnost se je krepila in rastla iz duhovne samohotnosti svojega časa in njegove oblikovalne sle, iz časa, ki se mu je zdelo, da je premagal stiske srca in uma iz preteklosti in ki si je dajal duška v glasnem izpovedovanju življenjskosti, zdaj nežne, radostne, strastne, zdaj spet razmišljujoče, bolesterne, žalostne. Razpon nepotvorjenih občutij in zavestna gledališkost sta se v tem času zlila v svojstveno likovno govorico, ki se je enako vplivno uveljavljala v vladarskih rezidencah in razkošnih samostanskih ansamblih kot v podeželskih dvorcih in odmaknjenih romarskih cerkvah. Kar so v velikem svetu vrhunski umetniki izpovedovali s privzdignjenimi frazami in z uglajeno gesto, je podeželski rezbar izrazil z napevom, ki je bil razumljivejši ljudstvu, bolj domač.

Tak podeželski interpret baročnega razpoloženja in likovnega veselja je bil tudi Janez Jurij Mersi, v vrsti rezbarjev poljudne smeri na slovenskih tleh nedvomno najznačilnejši.

Janez Jurij je zakoračil v umetnostni svet v rodnem Rogatcu in prvi vzornik na tej poti mu je bil nedvomno oče. Prav malo, skorajda nič ne vemo o tem kiparju, o njegovem delu. Dolgo smo o njem ugibali in šele potem, ko se nam je razkril že dobršen del opusa Mersijev in njihovih sopotnikov, smo se odločili, da vključimo vanj tudi delo, za katero smo menili, da bi še najverjetneje utegnilo biti rezbarija očeta Štefana.

In v resnici razodeva veliki oltar v župnijski cerkvi v Rogatcu slogovne črte, kakršne srečujemo pri Mersijih, a so obenem vendarle drugačne kot one pri Janezu Juriju in Antonu. To je kiparstvo samosvojih likov, krepkih odločnih obrazov, prav tako odločnih gibov in trde, dramatično razporejene draperije, robata in klena kiparska izpoved, brez zastajanja in odvečnega besedičenja, nekako tako kot govorijo ljudje na deželi, s poudarkom na bistvenem. Rogaški oltar je nastal leta 1756 in kolikor bi bil Štefanov, bi sodil med njegova pozna dela. Vsekakor delo z močno vplivnostjo, ki bi se ji bilo v Rogatcu najbrž težko ogniti.

Res je sicer, da je mogel Janez Jurij v domačem kraju spoznati tudi dela drugih kiparjev in prav tako tudi delo rogaškega slikarja Antona Lerchingerja, ki je bil eden najboljših baročnih slikarjev na Štajerskem. V njegovi mladosti so na novo pozidali in opremili župnijsko cerkev in podružnico sv. Hijacinte, kar je pripeljalo v Rogatec slikarje in kiparje iz raznih koncev Štajerske in celo Koroške. Tako se je

mladi Mersi v domači župnijski cerkvi srečal z mari-borskim kiparjem Jožefom Straubom, ki je tukaj postavil stranski oltar in prižnico. Približno sočasno je tudi sam izdelal za isto cerkev stranski oltar, prav to delo pa nam pripoveduje, da se je Janez Jurij takrat že usmeril na slogovno pot, ki je odsevala izročila domnevne očetove šole in nakazovala značilnosti poznejšega kiparjevega opusa. Čas do odhoda v Slovenj Gradec bi mogli imenovati prvo obdobje Mersijevega ustvarjanja. To je čas, ki ga je po naši presoji prebil v rogaški delavnici in v katerem je tudi še kiparil družno z očetom in bratom. V treh krajih

J. J. Mersi: Sv. Valentin z velikega oltarja v Libeličah

— na Sladki gori (1752/53), v Konjicah in na Ponikvi (1758) so se nam ohranila dela Mersijeve delavnice iz tega obdobja. Konjiškega velikega oltarja danes ni več, ostale so samo še štiri nadnaravno velike plastike. Pač pa so zgovorne priče Mersijevega zasnova dva stranska oltarja, dve spovednici ter delno prižnica v sladkogorski cerkvi. Mersijevo vzdušje diha tudi v ponikvanski cerkvi z velikega in dveh stranskih oltarjev, ki se jim je pozneje pridružila še prižnica, delo istega mojstra.

Katere so značilnosti naštetih del, ki nas opravičujejo, da jih omenjamo kot posebnosti delavnice Mersi in posebej Janeza Jurija? Veliki oltar v Rogatcu, ki smo ga pripisali Štefanu Mersiju, je v bistvu izrazita figuralna kompozicija brez običajne baročne oltarne arhitekture — stebrov, razgibanih gred, volut in neizogibnega ornamenta. V tem delu imajo vodilno besedo samo kipi, ki obdajajo okvir za veliko oltarno podobo. Kompozicija te vrste se v našem baroku v tako izraziti obliki nikjer drugod ne pojavlja in tudi Mersijeva delavnica se je, kar zadeva arhitekturo oltarjev, usmerjala drugače. V 50. letih 18. stoletja je ta delavnica osvojila tip oltarja, ki po svoje nikakor ni bil neka novost in rogaška posebnost, vendar je postal njena značilnost in ga je Janez Jurij ponavljal skozi vso dobo svojega delovanja. To je oltarni nastavek, katerega konveksno in konkavno razgibana stena ima ob straneh dva vhoda za obhod oltarja, v sredini pa nišo za osrednji kip. Nastavek krasijo stebri in polstebri, močnejše v prostor pa običajno izstopata dva zavita stebra. Steno in stebre

povezuje bogato razčlenjena greda, nad katero se nastavkova stena ponovno vzpne, oblikuje volute in polstebriče ter ustvarja novo prizorišče za razmeščanje kipov in ornamentike.

Arhitektura te vrste sama po sebi ne bi vzbujala posebne pozornosti, ko bi je ne poživiljal svojstveno naglašen plastični okras — ornamentika in kipi. Prav je, da se najprej ustavimo pri ornamentu, ki tudi pri Mersiju domiselno povezuje arhitekturo in figuraliko. Pogosto se v njegovih kompozicijah pojavljajo cvetni obeski, vaze s cvetjem in rokokojske školjkaste oblike, ki se v zgodnejšem kiparjevem ustvarjanju povezujejo še z nekakšnim oprijemajočim se rastlinjem. Okrasje te vrste obdaja vnožja stebrov in izpolnjuje presledke med profiliranim ogredjem, prav značilo pa si ga zapomnimo tudi kot prstanaste nabrekline na spodnjih delih oltarnih stebrov. Gotovo ni nepomembno, da takih stebrov pri drugih štajerskih kiparjih ne zasledimo in da so to oblike, ki so bolj doma na kranjskih tleh. Ljubljanski slikar Franc Jelovšek je pri svojih naslikanih oltarjih nekajkrat upodobil take stebre. Zelo verjetno je Jelovšek, ki je poslikal vso cerkveno notranjščino na Sladki gori, naredil tudi osnutke za Mersijeve oltarje, kjer je prav tako predvidel stebre z listnatim prstanom. Po Jelovšku je tip stebra prevzel Janez Jurij Mersi in ga v različicah ponavljal do poznih let.

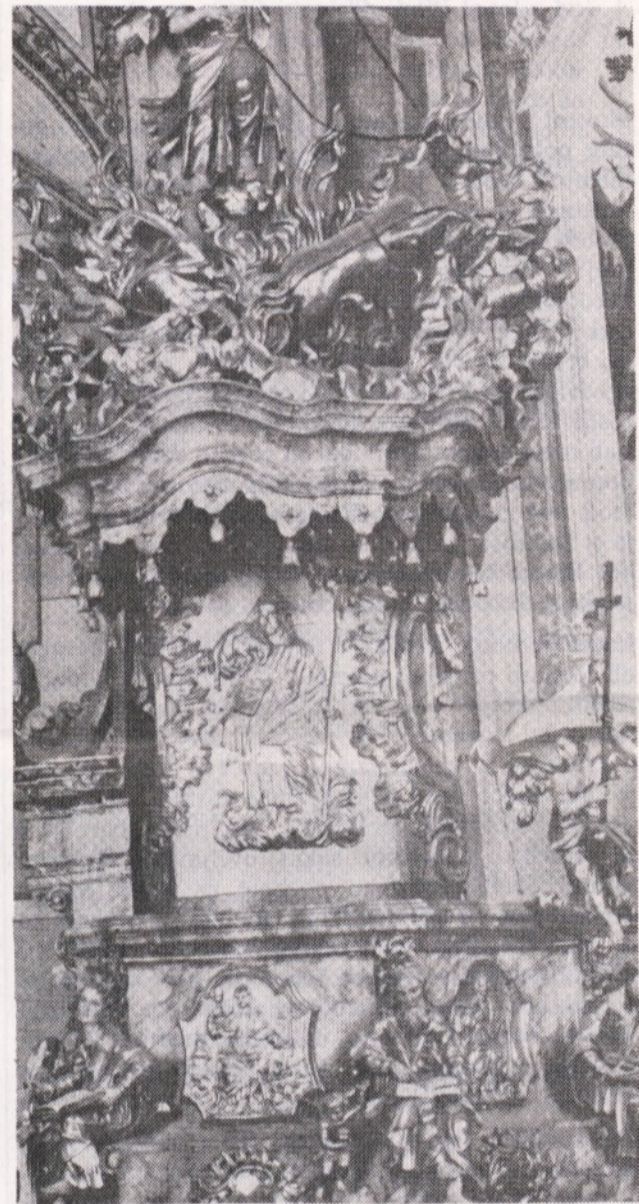
Figuralika je nedvomno najmočnejši, čeravno ne tudi najboljši izrazni element v stvaritvah delavnice Mersi in posebej Janeza Jurija. Kar smo povedali o kipih domnevnega oltarja Štefana Mersija, bi veljalo za vso skupino. Govorica plastik je slej ko prej robata, vendar je manj jedrnata in dognana. Postave svetih oseb so okorne, njih gibi trdi in odete v biblični habitus zrejo v nas z domačimi kmečkimi obrazi. Soočamo se s prostodušnostjo, ki ji očitno ni mnogo mar za kiparske spodrsaljaje in rustikalno prepesnjene poznobaročne in rokokojske vzorce. Nasprotno, ti kipi se zdijo sami sebi kar pravšnji za okolje, ki jih je ustvarilo, in nas prepričuje, da je prid domačnosti brez predsodkov celo ena izmed poglobitnih sestavin podeželskega baročnega razpoloženja.

Kakor pri mnogih drugih kiparjih, se je tudi pri Mersiju pokazalo, kako zelo je figura odvisna od skupnostne govornice oltarne celote. Res je 18. stoletje za razliko od zgodnjega baroka postavilo figuro v oltarnih kompozicijah na prvo mesto in ji dodelilo vlogo odločilnega nosilca občutij. V poljudni smeri in povsod tam, kjer kiparstvo ni znalo izrabiti te prednosti, pa je oltarje še naprej reševalo sozvočje vseh kompozicijskih sestavin — arhitekture, figure in poslikave.

Tudi v dosežkih Mersijeve delavnice v Rogatcu se ne smemo ustavljeti pri kiparskih nadrobnostih, marveč moramo vrednotiti celostni izraz njenih oltarjev in prižnic. Najznačilnejši primer takega dela je veliki oltar v župnijski cerkvi na Ponikvi iz leta 1758. Iztrgani iz oltarnega okolja so posamezni kipi sicer telesno učinkoviti, vendar pa precej trde postave, psihično medle in povsem nepripravljene na to, da bi kdaj spregovorile posamič. Kot kompozicija pa je ponikvanski oltar ubrana celota, polna samosvojega likovnega razpoloženja, pripovednosti, radožive oblikovalne vneme in ljudske domiselnosti. Kaj zato, če je okoli patrona sv. Martina v glavni niši precej okornih figur in pravcata gneča angelov in častilcev, ki so si v merilu zelo različni, in če se svetnika Karel Boromejski in Janez Nepomuk nekam čemerno in nepatetično ozirata na ta spektakulum! Celota je bleščeče prizorišče, ki ga je kipar ustvaril s premislekom. Slabokrvnosti detajla je prekrila natrpanost, množina, mnogoglasnost, ustrezajoča ljudskemu pojmovanju baroka. Ponikvanski veliki oltar spremlja sicer letnica 1758, ko je Janez Jurij Mersi že prebival v Slovenjem Gradcu, toda delo nadvse nazorno izpoveduje, da se ob verjetni udeležbi rogaške delavnice poglobitve črte velikopotezne oltarne zamisli le njegove.

Predno si ogledamo Mersijevo obdobje, ki ga je preživel ob štajersko koroški meji, naj na kratko orišemo nadaljnji potek delovanja rogaške delavnice. V tej se odslej pojavlja kot vodja Anton Mersi. Zbir ugotovljenih in kiparju pripisanih del ni tako obsežen kot pri Janezu Juriju — izdatno nas o njem pouči cerkev na Trškem vrhu nad Krapino, kjer je Anton izdelal tri oltarje in prižnico (1759/60), nadalje veliki oltar na Tržišču nad Rogaško Slatino (1760) in prižnica v Polju ob Sotli (1795).

Kratko bi lahko povedali, da je Anton Mersi nadaljeval z izročilom rogaške delavnice in da si je pri tem izoblikoval lastno in nevsakdanje ekspresivno kiparsko govorico. Že pri ponikvanskem oltarju se nam dozdeva, kot bi vrvež okornih figur v glavni niši ustvarila druga in ne Janezova roka. To bi se zdelo povsem mogoče in bi se ujemalo z našim mnenjem, da je bila na Ponikvi udeležena še rogaška delavnica. Sorodne in še bolj asketske, manieristično razpotegnjene like pa najdemo na omenjenih delih na Trškem vrhu in drugod. Videti je kot bi skupni jezik delavnice z Antonovim kiparstvom izzveneval v neki karikirani skrajnosti in se hkrati izgubljal v preprostosti, ki je bila daleč pod nekdanjo ravni rogaških kiparjev. Značilno je, da je na ozemlju okoli Rogatca, a tudi v nekoliko oddaljenejših krajih, kot so npr. Ormož in Velika Nedelja, moč pokazati na oltarje in prižnice, katerih rezbarji so očitno črpali pobude pri Mersijih.

J. J. Mersi: Prižnica v Slovenjem Gradcu

V Slovenjem Gradcu je Janez Jurij Mersi dosledno nadaljeval pot, na katero se je podal v Rogatcu. Ostal je zvest pogledom in znanju, ki si ga je osvojil, ustaljenih tem pa se je loteval z iztanjšanim posluhom, z večjo umirjenostjo in odmerjeno učinkovitostjo. Vrsta oltarjev — v Starem trgu pri Slovenjem Gradcu (1768), Šmartnem in Homcu, na Selah ali na Hriberci nad Vitanjem, da omenimo samo najznačilnejše, nam določno razodene, kako je Mersi obrzdal kompozicijo oltarnih nastavkov. To sicer ne pomeni, da bi kipar opuščal zanj značilne elemente — svedrasto zavite stebre, golšaste grede, obhodne loke in razgibane atike, vse to pa razporeja nekako treznejše in lahkotnejše. Še nadalje je čutili Mersijev smisel za slikovito podajanje in scenskost, gneče figur, kot nam jih je predstavil na Ponikvi, pa se vse bolj redčijo, v osrednji oltarni niši stoluje najpogostejše po ena figura, ki ji med stebri ali pa na obhodnih lokih stojijo ob strani po dve ali štiri plastike. Prizorišča živahnega dogajanja so slej ko prej oltarne atike z ustaljenimi motivi s Stvarnikom, sv. Trojico in družčino nebeščanov na oblakih. Nov kompozicijski element je za kiparja svetloba, ki jo izrablja tako, da mu s hrbtne strani osvetljuje glavni prizor ali pa z ostrim obrisom podčrtava figure na obhodnih lokih.

Na svojevrsten način, ki mu daje med baročnimi kiparji na Slovenskem posebno mesto, se je Janez Jurij Mersi razpel v oblikovanju tih prižnic — za župnijsko cerkev v Slovenjem Gradcu (okrog 1763), za Marijino cerkev v Žetalah (v 60. letih) in župnijsko cerkev na Ponikvi (okrog 1770), ki smo jo že omenili zaradi "mersijevske" notranjščine. Podoba je, da so ta dela vnovič v kiparju zdramila oblikovalni nemir iz nekdanjih let in usmerila njegovo domišljijo v dotlej še neuresničene zamisli.

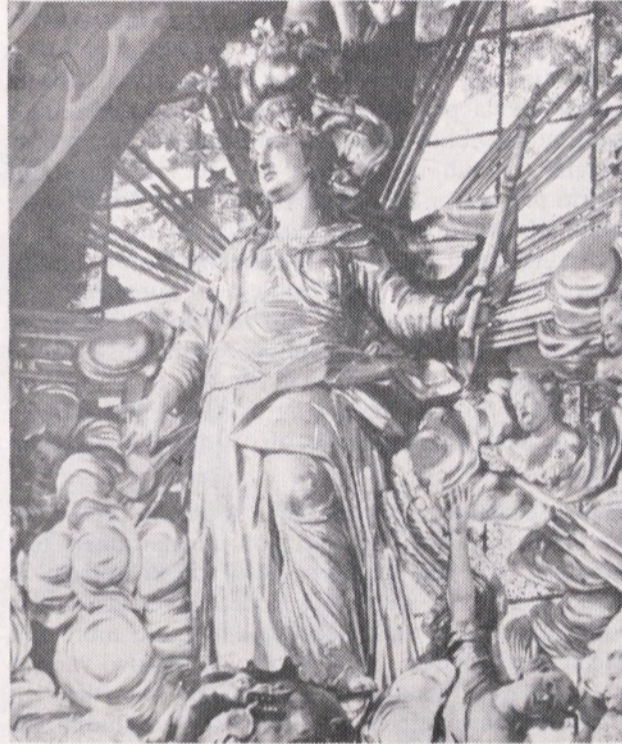
Vse tri prižnice imajo v bistvu enako arhitekturno obliko, značilno za pozno-baročni čas — to je valjast balkonski del z zožujočo se nogo in steho, vsaka po svoje pa izstopajo po plastičnem okrasju, predvsem po bogati figuraliki. Mersi je trikrat uporabil motiv s sedečim evangelisti na trebušastem spodnjem delu prižničnega balkona in je njihovo vrsto poživil še z reliefi. Razigrano življenje se odvija na strehah prižnic. Na slovenjegraški vidimo sredi ognjenih zubljev Elijev nebeški voz, ki ga v diru vlečeta dva konja, v Žetalah posedajo na ostrejšu žene s simboli vere, upanja in ljubezni, na Ponikvi pa je množica kipov ne samo na stehi, marveč figure prižnico tudi nosijo, podpirajo in obletavajo, kompozicija pa izzveni v višino s slikovitim prizorom z dvanajstletnim Jezusom v templju. Vso to živopisnost spremljajo še školjkasti okraski, rastlinske vitice in čopaste zavesice. Na Ponikvi se ponovno odvija pred našimi očmi pravcati baročni teater. Četudi so oblike prižnice zajetne, se nam za hip zazdi, kot da bi se pred nas postavila skupina spretnih akrobatov, ki lovijo ravnotežje s težkim bremenom, vrh katerega nastopajo še igralci v drastični pantomimi. Mersi je ponovno izpričal poslušnost za gledališkost, uresničil je dokaj zahtevno zamisel, dobro pa jo je rešil bržkone zato, ker se je dela lotil brez pomislekov, s pogumom podeželskega rezbarja, ki si ni belil glave s proporcij bližnjih in oddaljenih figur in podobnimi vprašanji. Kar je postavil pred gledalce učinkuje, podobno kot ponikvanski veliki oltar, z množičnim gibanjem figur in barvitostjo prizora, kot mnogoglasen zbor in hkrati kot ubrana, radostna celota.

Podobno kot pri oltarnih kompozicijah opazimo tudi pri obravnavanju figur v Mersijevem slovenjegraškem obdobju nekatere spremembe. Kipar je sicer še ohranil rustikalno dikcijo rogaške delavnice, vendar dobivajo njegovi liki z leti umirjenjši videz, nakazovanje čustev je manj drastično, akcije manj zanosne, vse to pa se zrcali tudi v življenju oblačil. Plosko položenim gubam, značilnim za ves Mersijev opus, se pridružujejo še ostre in goste vzporednice, ki brazdajo oblačila v diagonalni in poudarjajo obenem telesne obline. V registru svetniških fiziognomij, ki jih poznamo od prej, se pogosto pojavljajo liki svetnic v slovesnih oblačilih in z bogatim nakitom. Teh likov si seveda ni izmislil Mersi, saj jih je baročna ikonografija razširjala vsepovsod, dozdeva pa se nam, da imajo v njegovem snovanju prav poseben pečat in da precej spominjajo na tip ženskih svetnic, kakršne je upodabljal mariborski kipar Jožef Straub. Nasploh bi za Mersijevo slovenjegraško plastiko mogli reči, da se je z leti približala kiparstvu, ki so ga vplivno razširjale vodilne štajerske delavnice. Mersi je nedvomno imel priložnost seznaniti se z delom svojih sodobnikov, s celjskim kiparjem Ferdinandom Gallom in Mariborčanom Jožefom Holzingerjem. Kot kaže, jih ni nedomisleno posnemal in je vse do konca ohranil precejšnjo izvirnost. Uglajeni ton v baročnem kiparstvu, ki je prek Gradca vel proti jugu in zajel Maribor in tudi Celje, pa se je očitno dotaknil tudi Slovenjega Gradca in je po svoje obrusil Mersijevo snovanje. Še naprej je pri tem kipar ostal zvest starim načelom ali bolje, česar ni zmogel v mladosti, mu ni vcepilo tudi poznejše zgledovanje. V mislih imamo psihološko izraznost njegovih likov, ki nikoli ni bila na posebni višini. Ti liki spregovorijo predvsem s celotnim videzom in z nekim splošnim nakazovanjem občutij, bili so pač samo člen v izrazu celote, le redkokdaj pa je na njihovih licih zaigral tudi globlji notranji odsev.

Kakor poprej v Rogatcu je tudi Slovenj Gradec v Mersijevem času veljal za kiparsko središče z obsežnim radijem delovanja. V pokrajini okoli Slovenj Gradca pa je najti tudi mnogo rezbarskih del, ki niso Mersijeva, a kažejo nedvomno vplive njegove umetnosti. Avtorji teh rezbarij nam sicer niso znani, tako ali drugače pa so bili povezani z našim kiparjem. Mogoče gre ponekod za dela njegovih pomočnikov, njegov slog pa je bržkone odjeknil tudi v zatišnem ustvarjanju povsem anonimnih ljudskih rezbarjev, ki

jim je bila Mersijeva govornica blizu in je bodrila njihovo lastno domiselnost.

Če se ob sklepu še enkrat povrnem k misli, ki sem jo zapisal na začetku tega pregleda, namreč da je Janez Jurij Mersi najznačilnejši predstavnik našega podeželskega kiparstva, potem bi želel, da te opredelitve ni razumeti z nekim slabšalnim prizvokom Mersijev barok pomeni v bistvu naš odziv na pobude, ki jih je pred nas postavil ta tolikanj vznurjeni čas. Bolj od prišlecev in privzetih vzorov zrcali umetnostna hotenja tedanjih ljudi, njihovo željo za lepim, njihova občutja, to kar je rastlo neposredno iz ljudstva in domače pokrajine. Ljudsko umetnost moramo sprejemati z enakim razumevanjem in odprtostjo, kot sprejemamo in nam je pri srcu prav tako iz davnine sporočena preprosta ljudska pesem. Tudi naš kmečki barok je naš narodni zaklad.

J. J. Mersi: Marija z oltarja na Hriberci

Literatura:

- F. Šijanec, Franc Mihael in Janez Andrej Strauss, Zbornik za umetnostno zgodovino IX, 1929, str. 131
 J. Soklič, Kipar Janez Jurij Mersi, Zbornik za umetnostno zgodovino XVI, 1939/40, str. 75—84
 G. Kodolitsch, Quellenbeiträge zum barocken Kunstschaffen in Steiermark, Christliche Kunstblätter 1955, str. 63
 R. Kohlbach, Steirische Bildhauer, Graz 1956, str. 471
 S. Vrišer, Baročno kiparstvo na slovenskem Štajerskem, Maribor 1963
 S. Vrišer, Baročno kiparstvo, Ars Sloveniae, Ljubljana 1967
 S. Vrišer, Baročno kiparstvo na slovenskem Štajerskem, katalog razstave v Pokrajinskem muzeju v Mariboru, Maribor 1967
 Š. Cobelj, Baročni slikarji Straussi, Maribor 1967, str. 178—184
 D. Baričević, Štajerski kiparji na Trškem vrhu, Vijesti muzealaca i konservatora Hrvatske, XXIV, zv. 1—6, Zagreb 1975, str. 21—32
 M. Simoniti, Zlatarska in pasarska obrt v Slovenjem Gradcu, Zbornik za umetnostno zgodovino N. v. XIV, 1979 (v tisku)

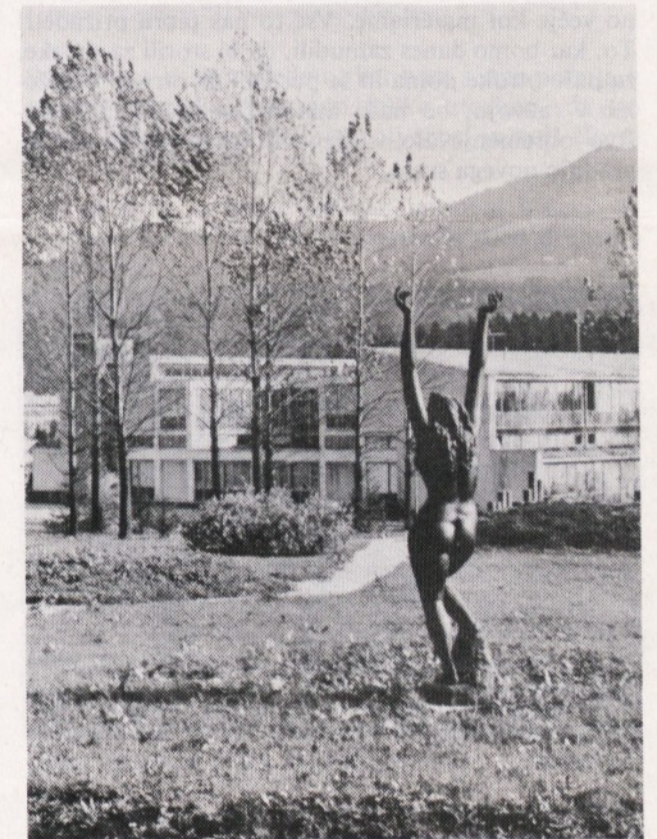
MISLI IZ GOVORA

Občina Slovenj Gradec praznuje in mi smo se zbrali k postavitvi nove, že tretje, bronaste skulpture v Gaju svobode, ki ga z razumevanjem in pomočjo naših občanov urejamo od leta 1975, ko se je porodila ideja o njegovi zasnovi.

V sozvočju z ostalimi umetninami postavljamo danes Meštrovičevo Perzefono, ženo v bronu, ki kliče k miru. Poklanja nam jo Meštrovičeva galerija v Splitu.

Kipar Ivan Meštrovič je najvidnejša osebnost v novejši jugoslovanski likovni umetnosti. Njegovo plodno delovanje obsega vso prvo polovico našega stoletja. S svojo umetnostjo je v svet ponesel ime svojega naroda. Izhaja iz Otavica, vasi Dalmatinskega zagorja. Narodne pripovedke in pesmi so ga že kot dečka motivirale za rezlanje lesa in klesanje kamna. Redek prirojen dar mu je odprl vse poti. Najprej je bil vajenec v kamnoseški delavnici v Splitu, nato je odšel na Dunaj, kjer je z dvajsetimi leti končal umetniško akademijo.

Čeprav je v tem času razstavljal na razstavah dunajske občine, je bil na začetku pod močnim vplivom Rodinovih impresionističnih skulptur. Tako kot Rodin je bil tudi Meštrovič prežet z idejo, da je delo edina pot, da postaneš umetnik. Kljub temu, da ni postal Rodenov učenec, se je z njim in njegovimi deli že zgodaj seznanil, saj so bile njegove žive figure, s poudarjenim gibanjem, z igro svetlobe in senc, bistveno nasprotje tedanjemu hladnemu klasicizmu, v marsičem pa tudi akademskemu realizmu. Prav zato imajo Meštrovičeva mladostna dela, kot so spomenik pesniku Botiču v Splitu in Vodnjak življenja v Zagrebu, vse znake tega impresionističnega stila. V Parizu, kamor ga je zanesla pot 1908. leta, se začelja novo obdobje Meštrovičevega ustvarjanja, polno poleta in izrazne moči. Pod vtisom pripovedk in pesmi iz zgodovine svojega naroda in pod vplivom vse močnejše ideje osvoboditve in združenja južnih Slovanov se pojavi v njegovi umetnosti vse bolj izrazita patriotska črta. Z nezlomljivo močjo oblikuje velikane iz narodnih pesmi, kar vzbuja občudovanje tujcev, v njegovih rojakih pa domovinski ponos. Meštrovičeva umetnost je v vseh nadaljnjih desetletjih pa do zadnjega obdobja po drugi svetovni vojni, ko je ustvarjal v Ameriki, doživela veliko slavo in priznanje.

IVAN MEŠTROVIČ — Perzefona, bron

Med najlepša dela Meštrovičeve ustvarjalnosti sodijo ženski akti. Ti kipi, ki so na numentalni v svoji kubičnosti, hkrati pa lirični po mehki volumnov in linij, so sadovi zrelega umetnika v svoji največji ustvarjalni moči. S posebno mladostno svežino, vedrino realnega življenja in izredno modelarsko občutljivostjo je vdihnil moškimi likom akcijo, gibljivost, upornost in moč, ženskam pa ljubezen, usmiljenje in posebno melanholično žalost, spojeno s trpljenjem (take so Spominjanje, Moja mati in druge). Med njimi izstopajo mojstrsko in z globoko humano idejo oblikovane skulpture Vesela mladost, Atlantida in Perzefona, ki so nastale že v visoki Meštrovičevi starosti.

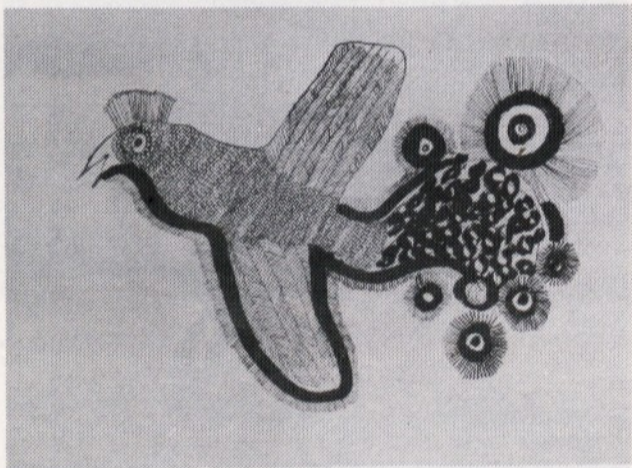
Perzefona v Gaju svobode bo ponos našega kraja in pomeni prispevek k miru, humanosti in prijateljstvu med narodi človeštva.

ZORA TOMIČ

MEDNARODNO LETO OTROKA

21. decembra 1976 je Generalna skupščina Združenih narodov sklenila, da bo leto 1979 mednarodno leto otroka. Ta odločitev je bila plod različnih pobud, vendar je nanjo najbolj vplival dramatičen položaj največjega dela človeštva in še posebej otrok. Zlasti v deželah v razvoju je njihovo upanje za življenje zelo majhno, čeprav ni mogoče trditi, da so v gospodarsko razvitih deželah vsi otroci srečni in doživljajo pravo otroštvo.

Leto 1979 ni bilo naključno izbrano za leto otroka — 20. novembra bo minilo dvajset let od takrat, ko je 78 takratnih članic Združenih narodov enoglasno sprejelo deklaracijo o pravicah otroka. Z njo je bilo potrjeno spoznanje, da otroci potrebujejo svoje pravice, ki grede prek splošnih pravic človeka. Na mnogih področjih in v različnih predelih sveta te pravice še po toliko letih niso uresničene. Dejstvo, da so telesne in duševne okvare, ki jih otroci doživijo, pa tudi pomanjkanje spodbud za njihov razvoj, takšne narave, da se večinoma ne dajo niti popraviti niti nadomestiti, nas opozarja na to, kaj pomeni neuresničevanje teh pravic, pa tudi na to, kako močno vplivajo socialni in gospodarski življenjski pogoji na otrokov razvoj in mu tako odpirajo ali zapirajo možnosti za življenje in razvoj. Medtem ko v deželah v razvoju materialne stiske otrok dosegajo za nas nepredstavljive razsežnosti, so v industrijskih družbah psihične obremenitve in stiske otrok bistveno večje kot materialne. Vse to nas mora prizadeti! To, kar bomo danes zamudili, da bi storili za otroke, za naše otroke doma in še posebej za otroke v deželah v razvoju, bo našo mlado generacijo in človeštvo obremenjevalo v njegovih stremljenjih za izgradnjo novega sveta.

ZIVANOVIĆ MIJO, 10 let, OŠ "Slava Rajška" Karlovac, "Žar ptica", tuš

Z razstave "Otroci za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu, 1979

Zato leto otroka v tem jubilejnim letu pomeni enkratno priložnost, da vsi preverimo — sleherni posameznik in dejavnik, vsaka dežela in narod, človeštvo — kako smo uresničili deset načel, zapisanih v deklaraciji, in da istočasno damo še nove konkretne spodbude za njihovo uresničitev doma in v svetu. Mednarodno leto otroka je namreč leto vseh otrok v vseh deželah sveta, na severu in jugu, vzhodu in zahodu, otrok v težkih gospodarskih in političnih razmerah, v industrijskih deželah in deželah v razvoju, otrok, ki imajo povsod, ne glede na njihovo raso, jezik, barvo kože, spol in vero, pravico do ljubezni in razumevanja, hrane in zdravstvenega varstva, brezplačnega šolanja, možnosti za igro, pravico do imena in državljanstva, posebnega varstva pri telesni in duševni prizadetosti, pravico do zaščite pred izkoriščanjem in drugimi negativnimi vplivi na njihovo osebnost. Pravico imajo tudi živeti v svetu miru, prijateljstva in sodelovanja med narodi in državami. To so plemeniti, humani cilji — vendar vemo, da danes večina otrok ne uživa teh pravic in svobod, ki so združene v deklaraciji v misli: človeštvo je dolžno dati otroku najboljše, kar premore.

Na našem planetu živi več kot 1,6 milijarde otrok, to je 36 % svetovnega prebivalstva. Vsak dan se rodi okrog 334.000 otrok, ki govorijo enega izmed več kot 3000 jezikov. Vendar vsaj 600 milijonov otrok živi v revščini, 200 milijonov dan za dnem strada, 85 % otrok, ki živijo na podeželju, nima dovolj pitne vode; eden od petih umre še pred svojim petim rojstnim dnevom; pomanjkanje vitamina A povzroči letno pri več kot 100.000 otrocih slepoto; v deželah v razvoju je le eden med dvajsetimi deležen zdravstvene nege; 100 milijonov otrok ne dobi nikakršne izobrazbe, ne naučijo se niti brati niti pisati niti računati. Res je: človek je stopil že na Mesec, vendar so še milijoni otrok, ki niso imeli v rokah ene same knjige; več kot 40 % jih po kratkem šolanju pade nazaj v nepismenost, le 1 % predšolskih otrok ima možnost obiskovati predšolske ustanove.

Zakaj govorimo o vsem tem? Zdi se mi, da ni nikoli dovolj poudarjena povezanost položaja otroka s političnimi, socialnimi in gospodarskimi razmerami v skupnosti, ki ji pripada, naroda, države — pa tudi s splošnimi razmerami v svetu. Čeprav je vsak narod, vsaka dežela prvenstveno dolžna storiti v skladu s svojimi posebnostmi in možnostmi kar največ za blaginjo svojih otrok, tega mnoge niso sposobne storiti prav zato, ker se šele borijo za svobodo, proti kolonializmu, apartheidu, rasni diskriminaciji, ker se še vedno drugi mešajo v njihove notranje razmere; spori med državami se ne rešujejo na miren način — te dežele tudi ne morejo storiti za otroke več, ker so v svetu gospodarski in politični odnosi še vedno takšni, da jim to onemogočajo. Vse to se najbolj odraža na otroku. Seveda pa ta njihov boj pomeni boj za lepo otroštvo vseh otrok njihovih dežel in sveta.

Najlepše izraža ta prizadevanja sporočilo predsednika SFRJ, tovariša Tita, svetu ob mednarodnem letu otroka: "da od angažiranja za dobro otrok in njihovo srečo ne samo v svoji deželi, temveč tudi v vsakem kotičku tega našega planeta, ne more biti plemenitejšega dela. Skrb za otroke, njihovo varstvo in položaj je sestavni del borbe za napredek, za boljše razumevanje in prijateljstvo med ljudmi, za srečo in blaginjo narodov na sploh".

Skrb za otroka je v naših družbenih razmerah sestavni del naših prizadevanj za razvoj naše samoupravne socialistične družbe, za njeno materialno in duhovno bogastvo, za srečo človeka.

Zato o njej odločajo neposredno delavci, delovni ljudje, očetje in matere, strokovnjaki, ki dobro vedo, kaj otrok potrebuje za svoj razvoj — o tem odločajo v svojih temeljnih organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih. Tudi v neposredni praksi se vse bolj utrjuje spoznanje o celovitosti te skrbi, o njenih najrazličnejših komponentah, ki naj v usklajeni akciji različnih dejavnikov ustvarijo in uresničijo optimalne pogoje za razvoj otrok v današnjih razmerah. Skrb za otroke zajema tudi odgovornost odraslih, da s svojim delom, s posegi v prostor in drugimi odločitvami ne prenašajo na pleča mladih rodov tistega, kar bi morali sami storiti, oziroma da s svojim ravnanjem ne smejo slabšati življenjskega okolja in razvojnih možnosti za mlade generacije v prihodnosti.

Seveda pa otrok ni le objekt naše skrbi in varstva, spoštovati ga moramo kot subjekt, ki mora biti aktiven v razvijanju lastne osebnosti. Kako je to pomembno, smo lahko prebrali v poslanici tovariša Tita otrokom Jugoslavije. Samoupravna socialistična družba terja vsestransko razvitega človeka, zdravega in kulturnega, moralno močnega in srečnega — človeka, ki je sposoben prispevati svoja znanja, čustva in stremljenja v boju za uresničitev velikih idealov naše družbe in človeštva.

Zato je silno pomembno, da ne samo poklicni vzgojitelji, temveč tudi drugi dejavniki dajo čimveč spodbud za otrokov razvoj, za sproščanje njegovih ustvarjalnih potencialov, za njegovo bogatitev s kulturnimi in drugimi človečanskimi vrednotami, za doživljanje in ustvarjanje lepega. Prav gotovo je tudi današnja prireditev otroške ustvarjalnosti lep primer, ob katerem ne spoznavamo le, kako otrok doživlja svet okrog sebe, njegov odnos do materialnega in kulturnega sveta, odnos do ljudi, do dosežkov človeka in vrednot, ampak se lahko učimo, iz njihove neposrednosti, čeprav se nam zdi otroško naivna in nepopolna. To sporočilo otrok iz različnih dežel je obvezujoče za vse nas: tako za tiste, ki se

neposredno ukvarjajo z otrokom, skrbijo zanj, za tiste, ki ustvarjajo zanj, kakor tudi za tiste, ki nosijo odgovornost za izgradnjo sveta, miru in takih političnih in gospodarskih odnosov, ki bodo vsem prebivalcem tega planeta dali možnosti za človeka vredno življenje. Neuvrščena samoupravna socialistična Jugoslavija bo tako izpolnjevala svoje obveznosti ne le do svojih otrok, temveč do vseh otrok sveta.

Dragi mladi prijatelji,

oprostite mi, ker sem govorila vašim učiteljem, staršem — odraslim in ne vam. Najbrž ste v tem našli sporočilo tudi za svoje vsakodnevno delo. Zato vas sprašujem, otroci, ste prebrali knjigo Junaki manjši kot puška? V tej knjigi ni malih ljudi — vsi so Velikani. Le koliko je bilo junakov, za katere se ne ve in katerih prispevek je stkan v našo revolucijo? Zakaj vas to sprašujem? Vprašanje ni namenjeno le vam, temveč tudi staršem, učiteljem, krajanom in meščanom, politikom, kulturnim in zdravstvenim delavcem, vsem tistim, ki tako ali drugače skrbijo za vas. Vas želim spomniti, njih pa opomniti, da so takrat tudi otroci dajali svoja življenja za boljši svet, da so se bojevali samo za eno pravico: življenje in za svobodo. Vam, otroci, sem želela dati argumente za to, da bi tudi vi že danes še bolj sodelovali v našem življenju.

Včasih se mi zdi, da smo v naših prizadevanjih za vašo srečo, za pravo otroštvo, za vašo igro in učenje za jutri pozabili, da vas tako prikrajšujemo za nekaj lepega, to je za zadovoljstvo, da z nami — odraslimi gradite sedanost in bodočnost. Včasih pozabimo, da morate tudi vi sami, kolikor morete, skrbeti zase, za svet, ki vas obkroža. Že danes lahko marsikaj prispevate, pripravljajoč se za jutri, ko boste ponesli dalje ideale, vrednote in cilje naše samoupravne socialistične družbe. Pogosto vas pozabimo vprašati o vaših željah in sanjah, skoraj ne znamo poslušati vaših predlogov in kritike; včasih ne znamo izkoristiti vaše pripravljenosti, da skupaj z nami rešujete mnoge vsakodnevne probleme. Dajmo, spremenimo te naše navade! Tu morate tudi sami dajati pobude — ne čakajte le na nas. Potrkajte na prava vrata — v šoli, v krajevni skupnosti, v društvu, povsod tam, kjer se gradi lepši svet.

Torej otroci, to leto je vaše (čeprav so vsa leta, ki so pred vami tudi vaša) — vendar to leto je posebno leto, izkoristite ga, izkoristite pravico in dolžnost, da že danes sodelujete v graditvi naše samoupravne socialistične skupnosti, ker bo jutrišnji dan še lepši.

(Otvoritveni govor tov. Zore Tomič na otvoritvi mednarodne razstave otroške likovne ustvarjalnosti "Otroci za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu v Slovenj Gradcu)

dr. ANTON VRATUŠA

NAGOVOR OB OTVORITVI LIKOVNE RAZSTAVE "ZA BOLJŠI SVET"

1. Štejem si v prijetno dolžnost, da v imenu Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije pozdravim organizatorje in udeležence na likovni razstavi "Za boljši svet", ki jo danes odpiramo kot tudi goste iz ožje in širše domovine ter iz tujine. Dovolite, da ob tej priložnosti vsem, ki so sodelovali v pripravah razstave in današnje slovesnosti iskreno čestitam in zaželim novih uspehov.

Umetnostni paviljon v Slovenj Gradcu vsekakor zasluži še posebno priznanje. Predvsem zato, ker s prireditvami te vrste pogloblja tisto iskreno zaupanje v človeka ustvarjalca, v prijateljstvo med narodi in v uspešnost boja za mir, sodelovanje in napredek v svetu, ki je dala navdih tudi za prvo manifestacijo te vrste 1966. leta in, ki se je ponovno potrdila pred nekaj leti. V mislih imam razstavo "Mir, humanost in prijateljstvo med narodi" (1966. leta) in razstavo angažirane figuralike v okviru prireditev "Mir 75 — 30 let OZN" (1975. leta).

2. Številne razstave likovnih in drugih del človekove umetniške ustvarjalnosti se prirejajo tako pri nas kot v tujini. Skupna jim je želja, da bi prispevale k bogatenju kulture posameznika in naroda. Mednarodne likovne razstave v Slovenj Gradcu pa zavze-

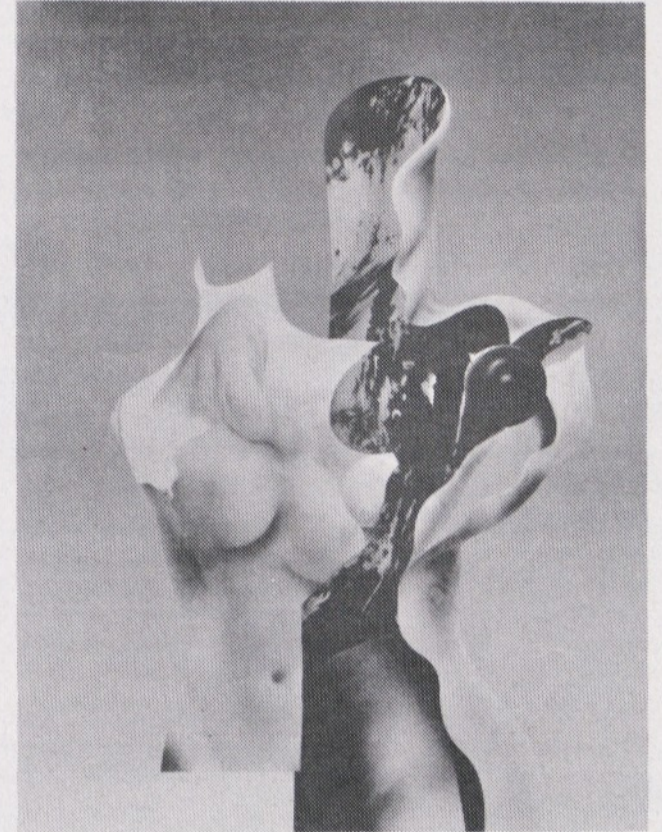
žanja, razstava "Za boljši svet" ponovno potrjuje svojo globoko humano vsebino. Zato predstavlja pomemben prispevek tudi k boju za menjanje sveta, v katerem živimo. To velja tako za sodobno stanovanjsko arhitekturo, ki se bori za kulturno in humano življenjsko okolje delovnega človeka, kakor tudi za druga področja, ki so predmet te razstave, od angažiranega plakata do nove figuralike. Na vseh področjih se namreč z izvirno močjo izpričujejo resnični interesi človeka kot družbenega bitja, tako tudi interesi sodobnega človeštva in njegova izvirna stremeljenja za boljši svet.

Zato zasluži razstava, ki je pred nami najširšo kulturno in družbeno pozornost. Njenim idejnim nosilcem in organizatorjem pa naj veljajo naše iskrene želje, da bi tudi v bodoče uspešno nadaljevali svoje plemenito poslanstvo.

in vsi kraji na zemlji spremene. Ustvarjalnost pridnih rok in dobrohotnega duha naj bo temeljna valuta.

Taka je osnovna misel naša. Ne kot vzdih zanesenjaških sanjalcev, marveč kot geslo zavestnih preoblikovalcev obstoječih razmer.

Povezujmo spoznavno moč vseh, da bi v skrivnostih živega odkrili, kaj življenje k umiranju priganja.

A. LAVRENČIČ — "Aprilska slika", olje, 1977

Z razstave "Za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu, 1979

Sprejmimo in porazdelimo, kar nam sonce ponuja v naročje in tisto, kar sami lahko storimo, da bo postal sleherni dom in kraj bolj topel in bolj človeški.

Naj se umiri ta potrošniški in poslovni hlastež, ki jemlje ljudem čas, da ne utegnemo eden drugemu dobri biti.

Ni okrutnejšega zla kot ga rodi sovraštvo med ljudmi. Zato je mir hrepenenje človeštva skozi stotletja,

- hrepenenje za boljšim svetom v živem miru,
- za svetom resnice, nikar hinavščine,
- za svetom dobrote, nikar zavisti in sebičnosti,
- za svetom lepote, za ciljem človeškega hrepenenja.

Živi mir, ne smrti mir, kot ga sovražno zlo namenja, naj družijo rodove, da bodo vsi našli prostor za okroglo mizo sveta. Tam se naj sliši glas vseh ljudi iz vseh delov na zemlji.

Taka je naša čestitka na predvečer praznika združenih narodov in ob odpiranju drugega dela mednarodne razstave "ZA BOLJŠI SVET" v Slovenjem Gradcu.

Razstava je smiselno nadaljevanje prizadevanj ljudi tod naokrog, ki so svoje prepričanje že izrazili tudi ob mednarodni razstavi leta 1968 z gesli "MIR, HUMANOST IN PRIJATELJSTVO MED NARODI" in leta 1975 s poudarkom "MIR 75 — 30 LET ZDRUŽENIH NARODOV".

Tak je naš pozdrav in izziv vsem, ki ste nocoj prišli med nas in vsem, ki boste za naša prizadevanja izvedeli drugače.

Hvala vsem, ki ste kakorkoli pripomogli, da je dobila razstava tako razsežnost in hvala vsem, ki ste in boste še poskrbeli za njen odmev.

Posebna zahvala vsej tovarišiji domačega ognjišča, ki ste kot prvi sprejeli razstavo za svojo in jo sedaj skupaj nudimo vsem.

VELIČKOVIČ VLADIMIR — Štiri faze skoka, fig. P/II, 1977, barvni sitotisk

Z razstave "Za boljši svet" v Umetnostnem paviljonu, 1979

majo v tej vrsti pričevanj človekove umetniške ustvarjalnosti posebno mesto, tako v Jugoslaviji kot v mednarodnih okvirih. Odlikuje jih že samo dejstvo, da so v celoti v službi pristnih in resničnih interesov človeštva. Saj odražajo — izhajajoč iz principov in ciljev ustanovne listine Organizacije združenih narodov — najgloblje interese človeka, narodov in celotnega človeštva v boju za mir, za boljši in pravičnejši svet, za pravico narodov do samoopredelitve in samostojnega razvoja brez tujega vmešavanja ter prijateljsko sodelovanje med njimi, za vzajemnost, solidarnost in varnost v svetu.

V današnjem svetu, ko v mednarodnih odnosih še vedno prevladuje politika s pozicije sile, je ta boj izredno pomemben. Bije se v različnih okoliščinah in pogojih. Za mnoge še vedno pomeni v prvi vrsti boj za elementarne pravice in dobrine: za odpravo lakote in siromaštva, za uresničevanje človekovega dostojanstva in nacionalne enakopravnosti. Drugi, že živijo v pogojih, ko lahko postavijo kot neposredne smotre boj za nove dosežke znanosti in tehnike v službi človeka in napredka. Skupni cilj vseh pa je boj za take odnose v družbi, kjer niti posameznik niti narodi ne bodo predmet kakršnekoli dominacije, eksploatacije in diskriminacije.

Ustanovna listina Organizacije združenih narodov daje univerzalne osnove za tako delovanje.

V naši samoupravni socialistični družbi je tudi umetnost vse bolj last širokih delovnih ljudi in odraz njihove ustvarjalnosti. V praksi se stalno širi prostor za njen vsestranski razcvet, v neuvrščeni zunanji politiki Titove Jugoslavije pa široka osnova za vsestransko mednarodno povezovanje.

3. Po bogastvu in mnogovrstnosti umetniškega izra-

dr. DRAGO PLEŠIVČNIK

ZA BOLJŠI SVET

Svet, ki ga naravni zakoni podijo po brezmejni spirali nihajočega veselja je naš svet; svet, ki med merljivimi razsežnostmi postaja vse manjši, ker ga zbližuje obvladana hitrost je naš dandanašnji svet; svet še poln ugank, križev in težav je ta isti svet, naš svet, svet ljudi!

In pri ljudeh in v živem vsem je življenje tisto, kar največ velja, življenje s svojim izročilnim poslanstvom in večnim obnavljanjem, oboje za neminljivost namenjeno.

Zato naj boljši svet smisel in ceno živemu dviga. V tako borzo, borzo boljšega življenja se naj naš kraj

ODSEVANJA — časopis za leposlovje in kulturna vprašanja; Izdajajo: Občinska kulturna skupnost in Zveza kulturnih organizacij Slovenj Gradec v sodelovanju z Literarnim klubom Slovenj Gradec. Uredniški svet: Korošec Martina, Vončina Marjana, Fišer Ferdo, Šertel Andrej, Jus Bojan, Krevh Mirko, Tovšak Mirko; Uredniški odbor: Kolar R. Niko (glavni in odgovorni urednik), Makuc Andrej (poezija in dramatika), Turičnik Tone (proza), Stojanovič Risto (esejistika), Verdnik Vladimir, Zmagaj Ksenija. Likovni urednik: Pečko Karel, Grafični urednik: Lavrič Mitja, Lektor: Kutnik Marija in Jus Marija, Tajnik uredništva: Štalekar Marjana.

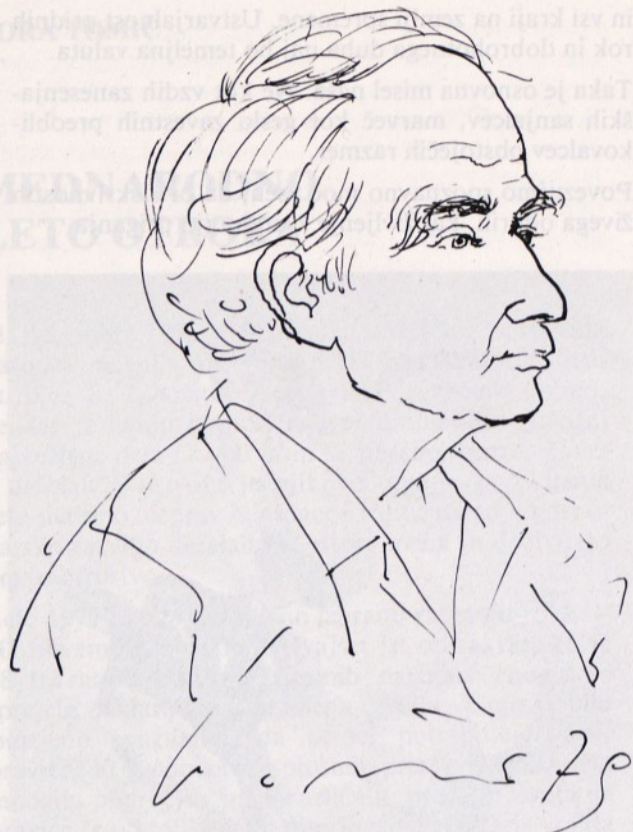
Naslov uredništva: Občinska kulturna skupnost Slovenj Gradec, Pohorska 4, telefon (062) 841 441, 841 151.

Tisk: Tiskarna Velenje; Naklada: 2.000 izvodov; Cena: — celoletna naročnina 40,00 din, — polletna naročnina 20,00 din, — izvod 10,00 din; Oglasi: — 1/4 10.000,00 din, — 1/8 6.000,00 din, — ostalo 2.500,00 din; Izhajanje: 4-krat letno.

886.3

3004620

IN
MEMORIAM

HENRY MOORE — Pokončna mati z otrokom, 1978, bron

HENRY MOORE — Delovni model za pokončno notranjo in zunanjo obliko, 1951, bron

HENRY MOORE — Uho, 1962, bron

HENRY MOORE

rojen 30. julija 1898 v Castlefordu, Yorkshire kot sedmi otrok rudarske družine.

Začne kot učitelj; po zastrupitvi s plini demobiliziran 1917, prejme vojaško štipendijo, s pomočjo katere začne umetnostni študij v Leedsu in Londonu. Obiskuje javne zbirke, potuje po Evropi.

Prvič razstavi leta 1926 skupaj z drugimi umetniki v Londonu. Vodi študij kiparstva na Chelsea School of Art ter prične intenzivno razstavljanje. Izdela več javnih skulptur po naročilu. 1940 riše po bunkerjih in zakloniščih, ko izgubi atelje ter se umakne za vedno na deželo. Prejme častni doktorat na univerzi 1945, nato še 1953 v Londonu. 1948 prejme najvišjo nagrado za kiparstvo na beneškem bienalu (poleg Braqua za slikarstvo in Chagalla za grafiko), 1953 pa mednarodno nagrado za kiparstvo na bienalu v Sao Paolu. 1958 potuje v Ameriko, kjer dokonča figuro za palačo UNESCO-ja v Parizu. 1954 priredi veliko pregledno razstavo tudi v Jugoslaviji, ki jo obišče.

Razstavlja širom po svetu, vsako leto se znova vrača v svoj poletni dom v Forte dei Marmi pri Carrari. Leta 1972 ima veliko razstavo v Firenzah. Leta 1966 prejme listino o imenovanju za častnega občana mesta Slovenj Gradec (poleg umetnikov Krste Hegedušiča, Petra Lubarde, Božidarja Jakca, Osipa Zadkina, Wernerja Berga).

Dr. STANE STRNAD

Težko je z besedami izraziti naše najgloblje spoštovanje ob nenadomestljivi izgubi mentorja in dolgoletnega predsednika upravnega odbora slovenjegraškega Umetnostnega paviljona, prim. dr. Staneta Strnada.

Ob žalnem slovesu se je mnogim, ki so ga pospremili na zadnji poti, utrnila solza in objel nas je trenutek dostojanstvene tišine.

Primarij dr. Stane Strnad ni bil le ugleden kirurg, predstojnik in zaslužna osebnost za razvoj slovenjegraške bolnišnice, pač pa se je njegova globoka humanistična misel odražala tudi na kulturnem in umetnostnem področju. Kot izreden ljubitelj likovne umetnosti je bil izvoljen za prvega predsednika upravnega odbora Umetnostnega paviljona in ga tudi dvanaest let uspešno vodil.

Vselej je našel čas za reševanje perečih problemov te ustanove in tudi avtoritativno zastopal njeno poslanstvo in ugled v širši kulturni in družbeni javnosti.

Naj omenim le nekatere odločilne trenutke, ki so bili povezani z njegovimi osebnimi interesi in prizadevanji. Nema lokrat mi je zaupal, da mu ob napornem kirurškem delu pomenijo srečanja z likovnimi umetniki — slikarji in kiparji — pravo zadoščenje in duševno sprostitvev.

Zato ni naključje, da si je ustvaril doma izredno pestro zbirko najrazličnejših likovnih del, predvsem slovenskih umetnikov. Najljubše so mu bile slike Richarda Jakopiča, Pandurja, Gasparija, Tisnikarja, pridružil se je tudi nekaj mojih oljnih podob, ki jih je sam izbral na prvih razstavah v Slovenj Gradcu. Ponosen je bil na umetnike, ki jih je osebno poznal in se vselej rad družil z njimi.

Naj omenim očetovsko skrb, ki jo je namenil Tisnikarju v prvih odločilnih trenutkih njegove slikarske poti, še predvsem pa nesebično pomoč v Tisnikarjevem kriznem obdobju, ko mu je z vso prizadetostjo pomagal naravnati obnovljeno življenje. Zato je s tem večjim veseljem in zadovoljstvom spremljal Tisnikarjev umetniški vzpon in uspehe na razstavah doma in v svetu.

Še prav posebej pa je imel rad lutke.

Že kar prve dni ob moji naselitvi v Slovenj Gradcu leta 1954 sva se zaradi tega spoznala in že me je pričal, da sem izdelal nekaj scen za lutkovne predstave. Tako me je večkrat povabil na kakšno lutkovno predstavo v Ljubljano, da smo se sestajali z igralci z namenom, da bi pridobili čimveč izkušenj in spoznanj za delovanje lutkovnega gledališča v Slovenj Gradcu. Znal je pritegniti k sodelovanju tudi mladino, kar je bilo v tem času občudovanja vredno.

In ko smo izoblikovali predlog za ustanovitev prve srednje (ekonomske) šole v Slovenj Gradcu, si je prim. Strnad kljub svoji poklicni obremenjenosti v bolnišnici odtrgal čas, da smo pri tedanjem mariborskem okrajnem odboru uveljavili njeno ustanovitev in verifikacijo in s tem odprli prihodnjim generacijam neprecenljive možnosti za poklicno in usmerjeno izobraževanje mladih na šolskem centru v Slovenj Gradcu.

To je le nekaj utrinkov in prizadevanj prim. Strnada, ki so bogatila naše kulturno razpoloženje.

Njegova plemenita misel naj bo zato vselej prisotna v naših srcih in nadaljnjih hotenjih, vtkali jo bomo v naš vsakdanji ustvarjalni utrip delovno skupnosti Umetnostnega paviljona in širše kulturne javnosti Slovenj Gradca!

Karel Pečko